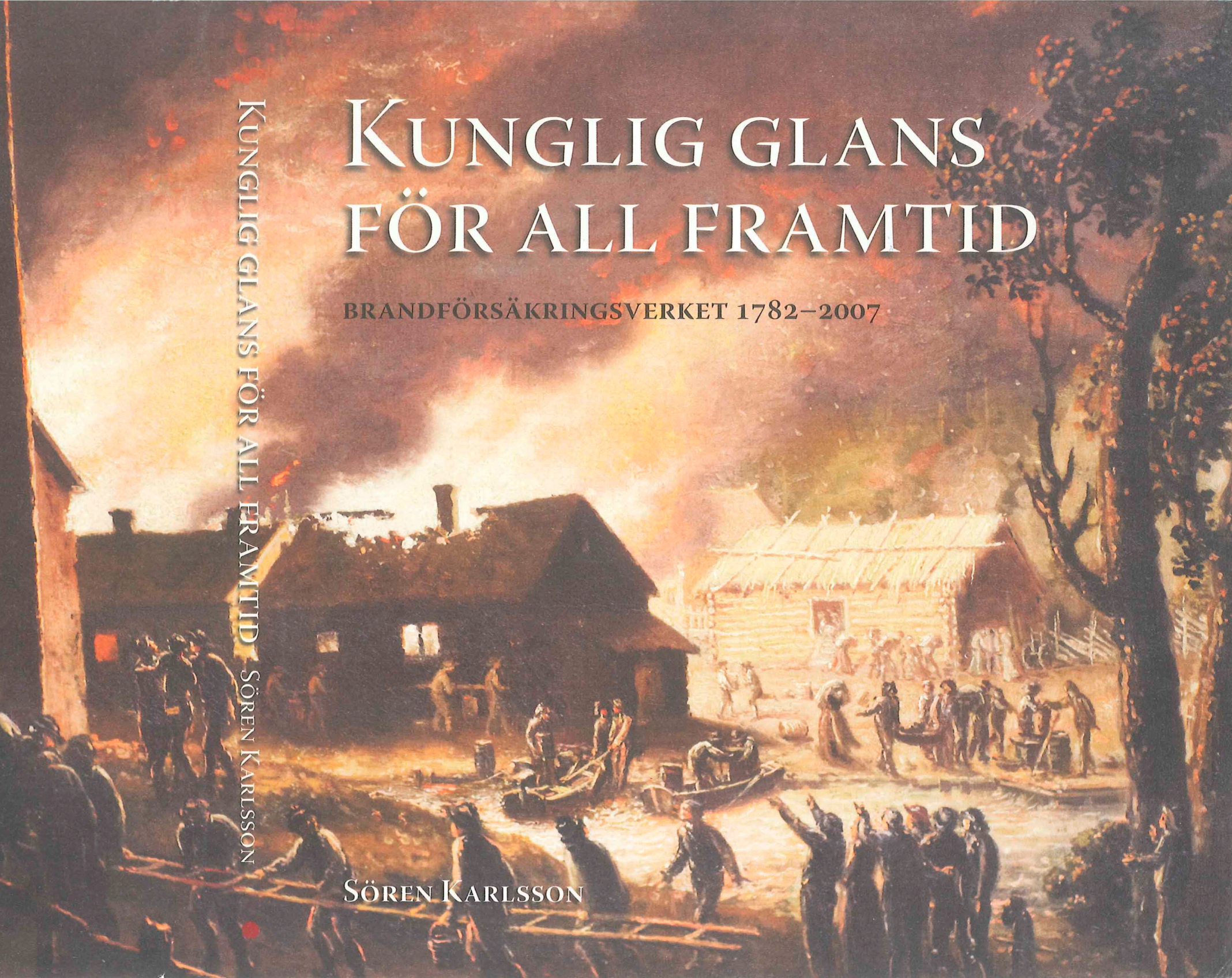

KUNGLIG GLANS FÖR ALL FRAMTID

BRANDFÖRSÄKRINGSVERKET 1782–2007

KUNGLIG GLANS FÖR ALL FRAMTID SÖREN KARLSSON

SÖREN KARLSSON

KUNGLIG GLANS FÖR ALL FRAMTID

BRANDFÖRSÄKRINGSVERKET 1782–2007

SÖREN KARLSSON

SELLIN & PARTNER

Sellin & Partner Bok och Idé AB

Box 555, 101 31 Stockholm

(Kammakargatan 62)

Tel 08-545 182 30 • Fax 08-24 48 01

info@sellin.se • www.sellin.se

© Sellin & Partner 2007

© TEXT: Sören Karlsson

© FOTO: Johan Olsson, Sören Karlsson, Brandförsäkringsverkets arkiv

OMSLAGSBILD: *Eldsvåda på landet*, oljemålning från 1803 av Pehr Hilleström (1732–1816),

i Brandförsäkringsverkets ägo.

GRAFISK FORM: Maria Johansson

REDAKTÖR: Lena Pallin

PAPPER: Munken Lynx 130 g

TYPOGRAFI: Indigo 11/16, Warnock Pro 25/25

TRYCK: Fälth & Hässler, Värnamo 2007

ISBN: 978-91-7055-348-6

INNEHÅLL

FÖRORD.....	6
FÖRSÄKRINGSBOLAGET MED KUNGLIG FADDER	8
DET VAR HÄR DET BÖRJADE	22
INTE BARA GUDS BÄSTA BARN	42
ÄMBETSVERKET BYTER SKEPNAD	50
GLANSÅLDERN	64
FÖRÄNDRINGENS VINDAR.....	82
DET SENASTE KVARTSSEKLET	92
ALLFRAMTIDSFÖRSÄKRING – FÖR BRA FÖR ATT VARA SANN?	104
FRÅN BERGSKOLLEGIUM TILL STRANDVÄGEN	110
RÖSTER OM BRANDFÖRSÄKRINGSVERKET	126
FÖRSÄKRINGSBOLAG UTAN NYA AFFÄRER FÖRVÅNADE VD	132
BRANDFÖRSÄKRINGSVERKETS NUVARANDE STYRELSE.....	140
ORDFÖRANDE I BRANDFÖRSÄKRINGSVERKET.....	141
PERSONREGISTER	143

FÖRORD

NU HAR 225 ÅR FÖRFLUTIT SEDAN Allmänna Brandförsäkringsfonden grundades – föregångaren till Brandförsäkringsverket. Konung Gustav III utfärdade en kungörelse om fonden den 15 april 1782 och den 31 oktober samma år höll fondens direktion sitt första sammanträde. Den 1 november 1782 brukar betraktas som dagen för fondens och i praktiken Brandförsäkringsverkets tillkomst.

Inför bolagets 150-årsjubileum år 1932 publicerades en omfattande och detaljrik historik. Ytterligare 75 års verksamhet kan nu tillfogas bolagets historia. Styrelsen i Brandförsäkringsverket har därför känt det angeläget och förpliktande att inför 225-årsjubileet utge föreliggande bok.

Under årens lopp har bolagets försäkringsslag och samarbeten med andra försäkringsbolag skiftat. Samhällsutvecklingen och de nya förutsättningar som den medfört har framtvingat anpassningar till ändrade konkurrensförhållanden. Brandförsäkringsverket har dock sedan starten hållit fast vid den speciella typ av brandförsäkring som all-framtidsförsäkringen innebär. Av namnet framgår att den skall gälla långsiktigt och försäkringen följer fastigheten vid ägarbyten.

Under senare år har bolagets huvudsakliga verksamhet varit att förvalta dessa försäkringar och bolagets tillgångar. Till de senare skall också räknas bolagets unika arkiv med kartor samt ritningar och beskrivningar av byggnader från hela landet sedan bolagets början.

Som ömsesidigt bolag är det försäkringstagarna som äger bolaget – i dagens läge ägarna till de fastigheter som är brandförsäkrade genom allframtidförsäkringen. Tack vare ett gynnsamt riskutfall och en framgångsrik kapitalförvaltning av de sedan tidigare gjorda premieinbetalningarna finns nu ett betydande kapital som förvaltas i bolaget.

Denna jubileumsbok har naturligtvis som huvudsyfte att beskriva Brandförsäkringsverkets historia och för bolaget betydelsefulla personer men skall också ses som ett försök att ge en föreställning om hur man i gångna tider praktiskt hanterade olika uppgifter.

Det är styrelsens förhoppning att jubileumsboken, som skrivits av näringslivsjournalisten Sören Karlsson, skall ge en intressant inblick i 225 års försäkringsverksamhet.

Stig Nillbrand
Styrelsens ordförande

FÖRSÄKRINGSBOLAGET MED KUNGLIG FADDER

DET KAN VARA SVÅRT ATT RIKTIGT GÖRA sig en föreställning om det hot som elden långt fram i tiden ständigt utgjorde för människor. Elden var naturligtvis en nödvändighet som ljuskälla och för att värma bostäder, för att laga mat och för att klara de dagliga sysslorna. Öppen eld fanns överallt. Det var först med elektricitetens genombrott som hotbilden förändrades.

Elden är lös! Det begreppet var länge en högst påtaglig del av vardagen. En rad svenska städer har under årens lopp härjats av förödande bränder, flera så pass sent som under 1800-talet. Ibland var det förstås enbart några kvarter som blev lågornas rov. Det var illa nog. Men ofta blev det ännu värre och hela städer lades i ruiner. Också på landsbygden levde många i en välgrundad oro inför eldens framfart.

Konsekvenserna av en brand blev förstås allvarliga, både i mänskligt lidande och ekonomiskt sett. Sommaren 1771 tillsattes en kommitté med uppdrag att utarbeta ett förslag till en rikstäckande brandförsäkringsinrättning. Förslaget kom sedan med några mindre justeringar att ligga till grund för kung Gustav III:s kungörelse av den 15 april 1782, där det talades om ”det olycksöde som medelst brandskador icke sällan övergått städer såväl som hus och inrättningar på landsbygden”.

Målet var att bilda Allmänna Brandförsäkringsfonden för att ”be-

Kung Gustav III kan beskrivas som Brandförsäkringsverkets tillskyndare. Denna byst på honom, placerad på en sockel, var en gåva till Brandförsäkringsverket i samband med 150-årsjubileet.

Brandförsäkringsverket
tillkom genom en kunglig
kungörelse och statsmakter-
nas inflytande över bolaget
sträckte sig långt fram i tiden.

reda de av eldens härjningar hemsökta, olyckliga och husvilla en mer
säker och skyndsam hjälp än det understöd de vid sådana händelser
förut åtnjutit”. Därmed var den första viktiga grundstenen lagd till
Brandförsäkringsverket.

I den lilla minnesskrift som publicerades vid Brandförsäkringsver-
kets 100-årsjubileum 1882 beskrivs på följande tidstypiska sätt reak-
tionerna på den kungliga kungörelsen 100 år tidigare:

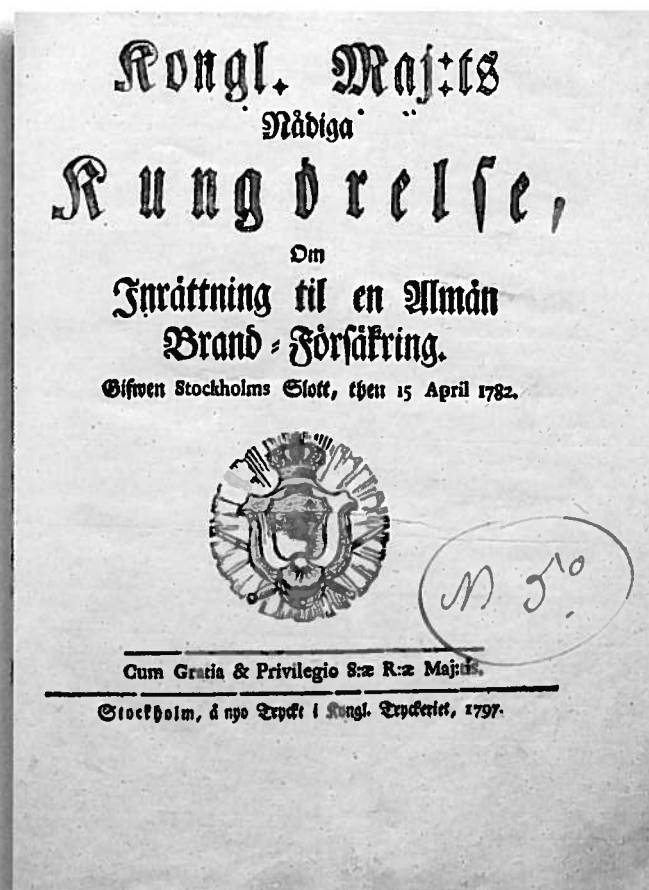
”Ett upprop av så allmännyttigt och ädelt syfte, och framkallat av

förhållandenas eget krav, kunde icke bliva
utan verkan. Ägare och innehavare av hus och
byggnader från rikets skilda delar skyndade
att anmäla sig som deltagare i fonden och så-
lunda lämna sitt bidrag till det fosterländska
företagets förverkligande. Innan ännu halva
året från kallelsedagen gått till ända, stod re-
dan en för ändamålet bildad förening färdig
att börja sin verksamhet.”

Allmänna Brandförsäkringsfonden bilda-
des den 1 november 1782 och det är också den
dagen som Brandförsäkringsverket – som en
direkt efterföljare till denna fond – rimligt-
vis måste betrakta som datumet för sin till-
komst.

KUNGENS BETYDELSE

Hur var det då med Gustav III:s betydelse
för Brandförsäkringsverket? Hade Brandför-
säkringsverket bildats utan hans medverkan?
En så kallad nådig kungörelse betydde förstås
inte att kungen personligen engagerade sig i

alla detaljfrågor i framväxten av det som skulle bli ett ännu i dag existerande försäkringsbolag.

Gustav III:s roll i sammanhanget kanske bäst kan beskrivas med ord som fadder eller tillskyndare. Han tyckte att idén med en brandförsäkringsfond var utmärkt, men tog inte aktiv del i arbetet och det var inte heller kungens uppgift. Om han å andra sidan av en eller annan anledning valt att motsätta sig bildandet av Brandförsäkringsverket skulle förmodligen alla idéer i den här riktningen effektivt ha stoppats. Utan kungens gillande hade Brandförsäkringsverket aldrig bildats.

”Ledningsgruppen” i Brandförsäkringsverket säger mycket om det sena 1700-talets Sverige och de maktstrukturer som då präglade samhället. Demokratins genombrott skulle dröja långt mer än 100 år. Den adliga dominansen var påfallande bland de herrar – några kvinnor var det naturligtvis inte tal om – som styrde och ställde i Brandförsäkringsverket. Direktionsledamöterna skulle enligt det gällande reglementet bestå av kronodirektörer, som utsågs av Kungl. Maj:t, och enskilda eller valda direktörer, som representerade delägarna. Direktionen bestod totalt av åtta ledamöter, fyra från varje kategori.

Reglementet stadgade att chefen för Överintendentsämbetet skulle bekläda ordförandeposten i direktionen. Den befattningen innehades vid den här tidpunkten av arkitekten Carl Fredrik Adelcrantz, som tillika var preses i Målare- och Bildhuggareakademien. Han blev således ordförande i den allra första direktionen i Brandförsäkringsverket.

FRAMSTÅENDE KULTURPERSONLIGHET

Carl Fredrik Adelcrantz (1716–1796) var en av de mest framstående kulturpersonligheterna i Sverige under senare delen av 1700-talet. Han fullbordade Kungliga Slottet i Stockholm med den så kallade kansliflygeln, med Lejonbacken och med slottets inredning. Adel-

crantz skapade också andra byggnadshistoriska mästerverk som Kina slott, Drottningholmsteatern, Adolf Fredriks kyrka i Stockholm och Gustav III:s operahus.

Adelcrantz var i många bemärkelser en upplyft och hyllad person, men det fanns en dyster baksida. Bygget av Drottningholmsteatern hade åsamkat honom stora privata skulder. Tidvis hade han dessutom ur egen ficka avlönat personalen vid Överintendentsämbetet. Det gjorde att Carl Fredrik Adelcrantz i slutet av sin levnad stod på ruinsens brant.

År 1785 – alltså tre år efter Brandförsäkringsverkets tillkomst – tvingades han sälja sitt hus på Karduansmakargatan i Stockholm. Senare fick Adelcrantz också lämna sitt eleganta och älskade sommarställe i Trångsund söder om Stockholm. Hans ordförandeskap i Brandförsäkringsverkets direktion påverkades dock inte. Här stannade Adelcrantz fram till sin bortgång 1796.

En annan nyckelperson under Brandförsäkringsverkets pionjärtid var Eric af Wetterstedt. Som överdirektör vid Lantmäterikontoret var han en självskriven ledamot av direktionen. Från 1782 fram till 1822 – alltså hela 40 år – tillhörde af Wetterstedt direktionen, visserligen med olika tjänstgörande ställföreträdare under den långa period då han var landshövding i Uppsala.

CENTRAL ROLL FÖR SANDELS

Till den första generationens kronodirektörer hörde vidare bergsrådet Samuel Sandels, som hade fungerat som huvudförfattare av den kungörelse som reglerade tillkomsten av Brandförsäkringsverket. Därmed hade han mer eller mindre automatiskt en central roll i direktionen. Under sin tid vid Bergskollegium involverades Sandels bland annat i planeringen av Strömsholms kanal och Södertälje kanal liksom i rationaliseringar vid Falu gruva.

Arkitekten och kulturpersonligheten Carl Fredrik Adelcrantz blev ordförande i den allra första direktionen i Brandförsäkringsverket. Med dagens språkbruk skulle vi säga att han var styrelsens ordförande.

I *Svenskt biografiskt handlexikon* från 1906 heter det att han som nyanställd i Bergskollegium ”snart väckte vederbörandes uppmärksamhet genom sin ovanliga arbetsförmåga samt den ordning och reda, varmed han skötte de honom anförtrödda göromålen”. Samuel Sandels avled redan efter två år som ledamot av Brandförsäkringsverkets direktion.

Kammarrådet Gustaf von Stockenström var den fjärde av kronodirektörerna. Han hade medverkat i det kommittéarbete som föregått Gustav III:s kungörelse om det som skulle bli Brandförsäkringsverket. Hans tid i direktionen blev förhållandevis kort – ungefär tre år.

De fyra enskilda direktörerna under de första åren var Johan Grill, Charles De Geer, Carl Arfwedson och Bengt Ferrner. Grill var direktör i Ostindiska Kompaniet, fullmäktig i Jernkontoret och ledamot av Kungliga Vetenskapsakademien.

FRISPRÅKIG OCH HETLEVRAD

Charles De Geer var en av Sveriges rikaste personer. Han ägde Leufsta fideikommiss och blev riksdagsman 1778. Som politiker anslöt han sig på ett tidigt stadium till oppositionen mot det kungliga enväldet och blev så småningom en av de ledande oppositionsmännen, vilket uppenbarligen inte utgjorde något hinder för honom när det gällde att ta plats i Brandförsäkringsverkets direktion. Orädd, frispråkig och hetlevrad är epiteter som har använts för att beskriva honom. Efter ett kungakritiskt anförande i Riddarhuset 1789 häktades De Geer.

Carl Arfwedson grundade och drev tillsammans med en kusin den framgångsrika handelsfirman Arfwedson och Tottie. Som en klart lysande uppvisning av företagets ekonomiska styrka kan nämnas att Arfwedson och Tottie under Gustav III:s resa i Italien 1783–1784 utfärdade ett kreditiv på 100 000 riksdaler för kungen. Det handlade i klartext om att bolaget fungerade som ekonomisk garant för den kungliga resan. Synen på Gustav III varierade uppenbarligen inom

Ich habe den 29. May 1780

Gustav III:s namnteckning pryder flera dokument med anknytning till Brandförsäkringsverket.

ledningen för Brandförsäkringsverket, om det nu inte var av taktiska skäl som kungen backades upp ekonomiskt.

Bengt Ferrner var kansliråd och hade varit professor i astronomi i Uppsala. Han gjorde omfattande studieresor i Europa och utsågs vid sin återkomst till Sverige till kronprins Gustavs lärare. I åtta års tid – fram till Gustavs trontillträde – skulle Ferrner upprätthålla den tjänsten och dessutom ingå i prinsens sällskap på utländska resor.

De mest framträdande personerna i Brandförsäkringsverkets tidiga historia tillhörde som vi ser Sveriges översta samhällsskikt. Uppräkningarna av ledande befattningshavare skulle kunna göras mycket längre utan att mönstret förändras. Kopplingen till hovet och Gustav III personligen är mycket tydlig, något som kanske inte är så överraskande med tanke på kungens roll som Brandförsäkringsverkets tillskyndare och på den allmänna samhällsstrukturen i den tidens Sverige.

Den enda som egentligen avviker – och som gör det mycket påtagligt – är kungakritikern Charles De Geer. Den nära kopplingen mellan Brandförsäkringsverket och de ledande personerna i landet skulle för övrigt komma att bestå under lång tid framöver.

INGEN FLYGANDE START

Det verkade i inledningsskedet finnas ett intresse för Brandförsäkringsverkets tjänster. Men intresse var inte detsamma som att kunderna stod i kö för att bli försäkringstagare. Någon flygande start fick inte det nya bolaget. När det första verksamhetsåret var slut hade 199 försäkringar tecknats. Det totala försäkringsvärdet uppgick till drygt 347 000 riksdaler. Efter tio år låg antalet försäkrade objekt på blygsamma 1 276.

Grundarna hade varit helt inställda på att verksamheten snabbt skulle få en väsentligt större omfattning. Det framgår bland annat av

det faktum att man kalkylerade med en fondbehållning på 300 000 riksdaler efter tre år. Det ursprungliga reglementet utgick från en tre-årig avgiftsbetalning och att försäkringstagaren därefter blev befriad från sina försäkringspremier. Efter två år var fondkapitalet knappt 15 000 riksdaler – trots att inga brandskador alls hade belastat ekonomin – och även vid en uppgång under det tredje verksamhetsåret var 300 000 i det korta perspektivet naturligtvis ett fullkomligt realistiskt mål.

Direktionen insåg att förväntningarna hade varit för högt ställda. Förtroendet för Brandförsäkringsverket var sämre än väntat och det sågs som alldeles nödvändigt att utsträcka betalningstiden över en längre period än de tre år som aviserats. Det kunde förstås ses som ett löftesbrott, som gjorde ryktet än mer skamfilat, och i detta låg en risk. Av ekonomiska skäl fanns dock inget alternativ. Det beslut som fattades under hösten 1785 utmynnade i att premiebetalningen måste förlängas, men att försäkringstagarna efter tre år som en viss compensation fick en premierabatt på 25 procent.

Tillväxten i fondens nettobehållning var också under de kommande åren förhållandevis begränsad. År 1788 uppgick det samlade kapitalet till något under 70 000 riksdaler. Vägen till 300 000 var fortfarande mycket lång. Kungl. Maj:t tvingades fatta ett nytt beslut. Det som nu skulle gälla var att avgiftsbetalningen begränsades till tolv år, men att premien efter de första sex åren reducerades till hälften. För första gången låstes den sammanlagda premiesumman på en viss nivå. I och med detta hade Brandförsäkringsverket fått den allframtidsförsäkring som i allt väsentligt gäller också i våra dagar.

TURBULENTA ÅR

Decennierna kring 1782, alltså året för Brandförsäkringsverkets tillblivelse, var minst sagt turbulenta, både i Sverige och internationellt.

Denna minnesmedalj präglades inför 200-årsjubileet 1982. Här ser vi både fram- och baksidan.

Ute i världen blev naturligtvis franska revolutionen 1789 en milstolpe, som skulle få långtgående återverkningar även utanför Frankrikes gränser, allt under parollen "Frihet, Jämlikhet, Broderskap". I Nordamerika deklarerade de tretton ursprungliga staterna sin självständighet den 4 juli 1776. Efter ett långdraget frihetskrig erkände England år 1783 deras oberoende och 1789 kunde USA:s författning antas. George Washington blev det nya landets första president.

I Sverige inleddes 1772 det som brukas benämnas den gustavianska tiden. Gustav III hade tillträtt som kung 1771, men det egentliga epok-

skiftet skedde vid kungens oblodiga statskupp den 19 augusti 1772. En ny regeringsform trädde ikraft. Kungens makt stärktes samtidigt som adelns formella – men kanske inte faktiska – inflytande kringskars.

Gustav III:s försök att i slutet av 1780-talet blidka den oppositionella adeln genom ett krig mot Ryssland misslyckades fullkomligt. Den planerade svenska landstigningen vid S:t Petersburg kunde aldrig genomföras, något som öppnade vägen för revolterande finländska officerare, som gick samman i Anjalaförbundet och förde egna förhandlingar med Ryssland. I mars 1792 utsattes Gustav III för ett attentat under en maskeradbal och avled ett par veckor senare.

Invånarantalet uppgick 1782 till drygt 2,1 miljoner i det egentliga Sverige, det vill säga Finland oräknat. Bara ungefär en tiondel bodde i någon stad eller i annan tätort. Cirka 80 procent av den yrkesverksamma befolkningen fanns inom jord- eller skogsbruket. Statistiken visar vidare att det år 1782 föddes något över 58 000 barn. Det kan jämföras med vår tids årliga födelsetal på cirka 90 000 och detta med en folkmängd som är mer än fyra gånger större än under slutet av 1700-talet.

Spädbarnsdödligheten var hög. Det som i dag är bagatellartade sjukdomar kunde då var livshotande. Vart femte barn avled under sitt första levnadsår. Det bidrog till att medellivslängden blev låg – ungefär 34 år för män och 37 år för kvinnor. I början av Gustav III:s tid som kung ledde missväxt under flera år till direkt hungersnöd i Sverige.

År 1823 upprättades denna karta över den södra delen av Örebro. En motsvarande karta finns för den norra delen. Byggnaderna har färglagts i tre olika nyanser beroende på om det rör sig om stenhus, trähus utan eldstad eller trähus med eldstad.

Stads Oudehaven

Port

Stads Nieuwehaven

Stads

Land

Stads

Land

DET VAR HÄR DET BÖRJADE

ALMBY KYRKA I DE SÖDRA UTKANTERNA av Örebro blev Brandförsäkringsverkets allra första försäkringsobjekt. Försäkringen tecknades den 31 oktober 1782 – alltså till och med dagen innan verket formellt bildades – och gäller än i dag!

”Jag har ingen förklaring till varför Almby kyrka kom först. Kanske var det så att prästen i församlingen vid den här tiden hade någon personlig kontakt med Brandförsäkringsverket, men jag vet inte med säkerhet”, säger Dag Edholm, komminister i Almby och författare till en skrift om kyrkans historia.

Uppförandet av denna stenkyrka påbörjades med stor sannolikhet redan på 1100-talet och i den nuvarande kyrkobyggnaden blandas sex olika tidsepoker. I slutet av 1960-talet genomfördes en omfattande restaurering och så sent som 1998 fick kyrkan sin senaste uppfräschning. Almby kyrka, som är vackert belägen på en liten kulle i det som ursprungligen var ett jordbrukslandskap, är mycket populär bland traktens brudpar.

”Kyrkans tak är i dag täckt av skiffer. På 1700-talet var spåntak det vanligaste, men här fanns taktegel på den tiden och det gjorde brandrisken något mindre. Den fristående klockstapeln från slutet av 1600-talet är däremot byggd i trä”, berättar Dag Edholm.

Brandförsäkringsverkets handlingar som rör Almby kyrka finns bevarade, liksom flera hundra hyllmeter andra dokument om försäk-

ringsobjekt genom tiderna. Materialet om Almby innehåller en relativt detaljerad beskrivning av kyrkobyggnaden, men givetvis också den obligatoriska värderingen. Försäkringsvärdet var från början satt till 1 060 riksdaler. Beskrivningens och värderingens uppläggning var redan då i grova drag densamma som sedan skulle gälla framöver.

GOD TILLGÅNG PÅ VATTEN

”Almby Kyrka är uppförd av sten. Dess längd är 34 alnar, bredden 13”, får vi veta genom 1782 års dokument, där det även talas om ”god tillgång på vatten”, något som förstås var betydelsefullt om brand skulle utbryta.

Under de närmaste månaderna efter Brandförsäkringsverkets tillblivelse tecknades nya försäkringar runt om i landet. Fram till årsskiftet 1782/83 handlade det om några tiotal.

Almby kyrka fick alltså försäkringsnumret 1, men redan samma dag – den 31 oktober 1782 – beviljade direktionen vid sitt allra första sammanträde ansökningar rörande ytterligare tre fastigheter. Det gällde prostens Eric Wallers herrgård vid Sörby säteri i Närke, mangårdsbyggnaden och masugnen vid Lögdö Bruk i Medelpad och landskamreren Anders Reuters gård i Nyköping i Södermanland.

Redan från första början fick försäkringarna en spridning på de kategorier som sedan kom att utgöra stommen i verksamheten inom Brandförsäkringsverket. I jubileumsboken från 1932 görs följande iakttagelse:

”Av intresse är att konstatera att de tre första försäkringarna gällde byggnader på landet. Deras olika beskaffenhet är karakteristisk: en kyrka, en herrgårdsbyggnad, ett bruk. Just dessa tre huskategorier, nämligen allmänna byggnader – och därvid främst kyrkor – större lantgårdar samt industriella verk, var de som i fortsättningen vid försäkring på landsbygden huvudsakligen skulle komma i fråga.”

BÅDE LAND OCH STAD

Det originella med Brandförsäkringsverket var inriktningen mot fastigheter både på landet och i städerna. Med facit i hand kan man dock påpeka det klart olyckliga i att försäkringspremien tilläts vara densamma. Redan mycket tidigt uppmärksammades förhållandet att brandriskerna med största sannolikhet skulle bli betydligt större i städerna med små avstånd mellan husen än ute på landet. Men försvararna av en enhetlig tariff pekade på städernas bättre tillgång på brandredskap och vatten för släckning och att skillnaderna när det gällde riskerna därigenom utjämnades.

Försäkringsbeståndet kom relativt snabbt att få sin tyngdpunkt i städerna. År 1790 låg hela 80 procent av de försäkrade byggnaderna i tätbebyggda områden. Men ett stycke in på 1800-talet hade förhållandena förskjutits. Landsförsäkringarna hade hamnat i majoritet. Skadefrekvensen i städerna hade blivit ungefär den som några tidigt varnade för. Stadsrörelsen gick med betydande förluster, medan försäkringarna på landet gav en rejäl vinst för Brandförsäkringsverket.

Denna obalans ledde så småningom – 1808 – fram till att verksamheten delades upp i en lantfond och en stadsfond. Administrationen behölls samlad. Däremot var fonderna ekonomiskt sett helt åtskilda. Åren 1805 och 1806 hade Brandförsäkringsverket utsatts för sin första verkliga prövning genom de mycket kända skadeersättningarna efter stadsbränderna i Göteborg respektive Uddevalla.

I den aldrig tryckta minnesskriften vid Brandförsäkringsverkets 175-årsjubileum 1957 beskrivs utvecklingen närmast därefter på följande sätt:

”Lantfonden utvecklades lugnt och tryggt men stadsfonden gick allt svårare öden till mötes, trots höjning av premierna och ökat intresse för brandväsandet i städerna. Förlusten av Finland 1809 framkallade

också en rad problem. Verket upphörde nu med all nyteckning i vårt östra grannland.”

ALLVARLIGA STADSBRÄNDER

Stadsfonden skulle komma att gå en ekonomiskt tung framtid till mötes. Mellan 1809 och 1827 inträffade en rad allvarliga stadsbränder i både Sverige och Finland. Nyteckningen i Finland hade alltså upphört, men ansvaret kvarstod för gamla försäkringar. År 1827 förstördes två tredjedelar av Åbo. Det medförde en kostnad för stadsfonden på 233 000 riksdaler.

Ännu mer kännbar hade branden i Borås några månader tidigare blivit. Den kostade fonden 352 000 riksdaler. Därtill kom allvarliga bränder bland annat i Norrköping och Göteborg. I Göteborg var det ju för övrigt den andra stora eldsvådan inom loppet av relativt få år. Stadsfondens läge hade blivit akut. Tillgångarna räckte inte längre för att betala de skador som uppstått och delägarna kunde inte heller tvingas att skjuta till extra medel. Vad som återstod att göra var att upplösa fonden. Beslutet fick giltighet genom en skrivelse från Kungl. Maj:t i december 1827. Stadsfonden fick en efterföljare i form av Städernas Allmänna Brandstodsbolag, som baserades på ”det solidariska ansvarets princip och var en enskild ekonomisk sammanslutning, fri från tungrodd statlig administration”, för att citera minnesteckningen vid 175-årsjubileet. I Skåne bildades Skånska Brandförsäkringsinrättningen i spåren av stadsfonden. Denna havererade fond ersattes med andra ord i praktiken av två brandförsäkringsbolag.

Lantfonden kom formellt sett att ombildas, men de ursprungliga principerna från 1782 bibehölls. I december 1828 utfärdade Kungl. Maj:t reglementet för Allmänna Brandförsäkringsverket för byggnader å landet. Kontinuiteten från starten var obruten.

ENKLARE ADMINISTRATION

Genom att verksamheten nu begränsades kunde administrationen förenklas. Direktionen reducerades från åtta till tre man. Även tjänstemännen blev färre. Av de tidigare sexton personerna återstod nio efter omstruktureringen. Liksom tidigare fanns därutöver ett varierande antal extra ordinarie tjänstemän knutna till Brandförsäkringsverket. Det var medarbetare som utförde sina sysslor mot en närmast symbolisk ersättning, en form av gratifikation.

En annan viktig förändring i administrationen var att speciellt utsedda ombud i fortsättningen fick förtroendet att ansvara för besiktningar och värderingar av försäkringsobjekten. De engagerades – mot en rimlig ersättning – vid enstaka tillfällen eller under en längre tid. Därigenom förenklades Brandförsäkringsverkets arbete.

Brandförsäkringsverket i denna nya tappning kunde under den kommande tioårsperioden – för att citera jubileumsskriften från 1882 – ”utan störande avbrott” fortsätta sin verksamhet. Visserligen fördunklades arbetet av några kostsamma brandskadeersättningar, bland annat vid Tumba pappersbruk. Men trots det ökade fondförmögenheten markant under 1830-talet.

Under årtiondet därpå kunde Brandförsäkringsverkets historia ha fått sitt slut. Upprinnelsen var ett förslag till ändring av det reglemente som styrde arbetet. Förslaget framfördes första gången 1843 och återkom sedan flera gånger. Tanken var att verket skulle upplösas, att fondkapitalet sedan delades mellan delägarna och att verksamheten därefter återuppstod i form av ett rikstäckande brandstodsbolag. Under den här perioden hade brandstodsbolag etablerats runt om i Sverige. De var framgångsrika och här kunde försäkringstagarna mot en förhållandevis liten kostnad få ett skydd både för fast och lös egendom.

Men planerna på att upplösa Brandförsäkringsverket och att i stället bilda ett brandstodsbolag omöjliggjordes av ”svårigheten att finna

en utväg för det gamla bolagets upplösning”, som saken beskrevs i historieskrivningen i samband med 100-årsjubileet. Att upplösa Brandförsäkringsverket hade nämligen krävt samtliga delägares medgivande och att få det skulle säkert inte ha varit möjligt. Direktionens bedömning var att Brandförsäkringsverket med den erfarenhet man byggt upp och med sina fonderade tillgångar även i fortsättningen skulle ha förmågan att fullgöra sina förpliktelser, trots konkurrensen från nya försäkringsbolag.

OMSORG OCH EMPATI

Formalia och reglementen är naturligtvis en del av Brandförsäkringsverkets 225 år. Men hur såg vardagen ut för så många år sedan? Någon exakt bild är inte möjlig att få. Däremot ger verksamhetsberättelserna ibland en intressant inblick i en sedan länge svunnen tid. Slående är den omsorg och den empati som Brandförsäkringsverket alltid tycks ha haft för sina medarbetare, och detta också under de tidiga år då det sociala skyddsnätet i allmänhet var tunt eller rättare sagt obefintligt. Denna omtanke omfattade även andra personer som gjorde goda insatser för Brandförsäkringsverket.

Ett exempel får vi i årsberättelsen från 1845. Några år tidigare hade ett flertal byggnader vid säteriet Öredahl i Skaraborgs län totalförstörts vid en brand. Drängen Carl Gustaf Wentzell gjorde vad han kunde för att släcka branden och blev ”så illa skadad i ansikte och händer, att han enligt läkarebetyg var oförmögen att genom arbete förtjäna sitt uppehälle”.

Brandförsäkringsverkets direktion beviljade honom därför en engångsersättning på 16 riksdaler och 32 skilling banco. Men ett nytt läkarebetyg – eller läkarintyg som vi säger i dag – visade att ”han icke allenast vore till arbete oförmögen, utan också genom de i ansiktet erhållna ärrn efter brandsåren mycket vanställd”. Det gjorde att di-

rektionen omprövade sitt tidigare beslut och omvandlade engångserättningen till en årlig pension "så länge han lever och befinner sig i torftiga omständigheter".

Av samma årsberättelse framgår att "den vid eldsvådan å Härlings-
torp år 1840 vådligen omkomne snickaren Wallins minderåriga barn" fått det årliga understöd som direktionen beviljat dem. Det var uppenbarligen så att direktionen från fall till fall tog ställning till önskemål om ersättningar. Det gällde drängen Wentzell, snickaren Wallin och en rad andra. Omtanke och medkänsla tycks ha avgjort mer än det formella regelverket.

De totala intäkterna för Brandförsäkringsverket under detta år – 1845 – uppgick till drygt 131 000 riksdaler. Utgifterna blev 83 000. På utgiftssidan stod bland annat "ersättning av timade brandskador å försäkrade egendomar" för 59 711 riksdaler, arvoden och löner till "direktionens ledamöter samt verkets tjänstemän och betjäning" för 9 500. Försäkringstagare som betalade hela försäkringsavgiften vid ett enda tillfälle – i stället för under de 18 år som då var det brukliga för en allframtidförsäkring – beviljades rabatt. Kostnaderna för dessa rabatter blev 5 805 riksdaler.

Under de övriga utgifterna på totalt 2 644 finns poster som ved, skrivmateriel, bokbindararbeten, annonser och postporton. Här ingår även "ljuspenningar", alltså ersättningar för de vaxljus som direktionen, tjänstemännen och vaktmästarna behövde för att kunna lysa upp sina arbetsplatser och sköta uppgifterna.

FÄRGSTARKA PERSONER

Precis som tidigare i Brandförsäkringsverkets historia stod också under den här perioden färgstarka och namnkunniga personer i spetsen för bolaget. Kanslirådet Georg Ulfsparre, ordförande i direktionen mellan 1836 och 1857, var en i raden. Som statssekreterare blev han

Georg Ulfsparre
var ordförande i
direktionen under
mer än 20 år.

nära medarbetare till Karl XIV Johan och har beskrivits som "en av de redbaraste medlemmarna i Karl Johans regeringspersonal".

Ordförande i direktionen efter Georg Ulfsparre blev justitierådet Johan August Södergren, som ansågs vara en av Sveriges mest framstående jurister under den här tiden. I ledningen för Brandförsäkringsverket mellan 1858 och 1870 var kanhända hans insatser mer ifrågasatta. I minnesskriften som utkom i anslutning till 150-årsjubileet målades denna bild upp av Södergren:

"Strängt konservativ till sin åskådning och en fiende till alla nymodigheter kan han, trots otvivelaktigt stora förtjänster om verket, måhända icke fränkännas all skuld till att i viss mån en anda av förstening kom att vila över detsamma under en tid, som för försäkringsväsendet i övrigt kännetecknades av en livlig företagsamhet och nya betydelsefulla uppslag."

Johan August Södergrens förmåga att anpassa Brandförsäkringsverket till de förändringar som skedde i branschen torde i klartext ha varit tämligen obefintliga. Han medverkade till att förvalta verksamheten, men någon utveckling och någon lyhördhet för marknadens önskemål var det inte tal om.

ARBETET SKULLE SKÖTAS

Vardagen inom Brandförsäkringsverket påverkades förmodligen i tämligen begränsad omfattning av göranden och låtanden från direktionens ordförande. Arbetet skulle skötas. Värderingar gjordes och ersättningar för brandskador betalades ut. Kapitalet skulle förvaltas på bästa sätt.

Låt oss ta verksamhetsberättelsen för år 1860 till hjälp för att få en viss uppfattning om vilka ärenden verkets medarbetare hade att hantera. Under detta betalades ersättningar ut för sammanlagt 29 brandskador. "Vådeld i boningshus", alltså oavsiktlig eldsvåda, svarade för

åtta av dessa. Bränder i uthus stod för fem. I övrigt handlade det exempelvis om bränder i kvarnar, kolhus, smedjor och brännerier. De sammantagna ersättningsarna under 1860 uppgick till drygt 124 000 riksdaler. Arvoden och löner belöpte sig till 21 700.

Verksamheten gick med ett betydande överskott med utgifter på 176 000 riksdaler och inkomster på 289 000. På inkomstsidan utgjorde förstås försäkringspremierna en ansenlig del – drygt hälften. Men vi kan också konstatera att räntor för lån i intecknade fastigheter var

Byggnader försäkrade hos Brandförsäkringsverket har utmärkts med ett speciellt emblem, som i äldsta tider var tillverkat i trä.

en viktig inkomstkälla. Mer än en fjärdedel kom härifrån.

Bedömningarna av försäkringsvillkoren påverkades då och då av olika tekniska landvinningar, som i vissa fall kunde öka brandriskerna. Här uppmärksammandes ”det vid lantegendomar alltmer uppkomna bruket av flyttbara ångmaskiner eller så kallade lokomobiler”. I årsberättelsen påmindes om att regelverket upprättats ”i en tid då sådana inrättningar ännu icke fanns” och att försäkringstagarna därför borde upplysas om sina skyldigheter beträffande brandsäkerheten. Att dessa lokomobiler utgjorde ett riskmoment märktes i ersättningsstatistiken några år senare, då en brand i ett lokomobilstall föranledde en utbetalning på nästan 6 700 riksdaler.

PENSION TILL TROTJÄNARENS ÄNKA

Vi får av verksamhetsberättelsen också veta att en av Brandförsäkringsverkets trotjänare avled under året – ”med döden avgått” som skrivningen lyder. Det var bokhållaren H P Wallerius med 44 år i bolagets tjänst. Vad direktionen hade haft att ta ställning till var en ansökan från hans änka om att ”något årligt penningunderstöd av verkets medel måtte henne beviljas”. Hon var ”av sjukdom ytterst försvagad och saknade arbetsförmåga till sin och sin dotters försörjning”. Efter som bokhållare Wallerius under de många tjänstgöringsåren i Brandförsäkringsverket visat både flit och noggrannhet beviljades hans änka en livslång pension på 500 riksdaler årligen.

I verksamhetsberättelserna framskymtade ibland också frågor kring lönerna. Under 1865 – för att ta ett exempel – hade några av delägarna motionerat om ordentliga löneförhöjningar för olika personalkategorier. Det gällde bland andra assurancesintendenten, där man föreslog en höjning från 3 500 till 4 300 riksdaler. För första kanslisten ville man ha en ökning från 1 200 till 1 800 och för andra kanslisten från 800 till 1 300. Förslagsställarna hänvisade till ”de många och viktiga

göromålen och de dryga levnadskostnaderna”, men direktionen påminde om den allmänna lönereglering som hade skett 1857 – alltså åtta år tidigare – och några mindre lönejusteringar som skett därefter och avlog förslaget.

Det reglemente som styrde bland annat försäkringsvillkoren och premienivåerna var under den här tiden föremål för ofta återkommande förändringar. Brandförsäkrade byggnader indelades i olika klasser med utgångspunkt från de beräknade riskerna för brand. I slutet av 1860-talet höjdes försäkringsavgiften med 25 procent för ”eldfarliga inrättningar av första klassen”, som omfattade exempelvis bagerier, bryggerier, färgerier, gårdssmedjor och mindre husbehovssågar.

För andra klassens byggnader – med större brandrisk – blev höjningen 50 procent. Tegelugnar, porslinsfabriker och badstugor fanns i den kategorin. Byggnader i den tredje klassen fick sina avgifter fördubblade. Tjärfabriker, gjuterier, mekaniska verkstäder och snickerifabriker hörde hemma i denna grupp.

HANDSPRUTA OCH SVABB

I reglementet angavs även vilken brandsläckningsutrustning som krävdes för försäkrade lantgårdar. På de minsta gårdarna handlade det om ”minst en handspruta, en brandhake, en stege lämpade efter byggnadernas höjd, en svabb och två ämbar”. Vid försäkringsvärden på över 7 500 riksdaler krävdes ett dubblerat antal av dessa redskap. Översteg det försäkrade värdet 15 000 var gården ålagd att dessutom hålla med vattenspruta med slang.

Brandförsäkringsverket var utan tvivel en välkommen inrättning för de många som ville ha en trygghet om olyckan var framme och elden ödelade den fasta egendomen.

”Det torde vara på sin plats att här framhålla den betydelse denna gamla brandförsäkringsinrättning, särskilt under vissa skeden, haft

Den här handsprutan finns i Brandförsäkringsverkets samlingar.

för industrin och speciellt för bergshanteringen. Det fanns före mitten av 1800-talet knappast någon annan inhemsk anstalt som här kunde komma ifråga. Verket kan därför sägas ha varit landsbygdsindustrins och särskilt brukens speciella försäkringsinrättning under detta skede”, heter det i den lilla skriften *Allmänna Brandförsäkringsverkets arkiv* utgiven 1934.

Statistiken vid mitten av 1860-talet klarlägger försäkringarnas omfattning ganska väl. Från starten 1782 hade då ungefär 6 400 byggnader försäkrats i kategorin industririsker. Järnbruk och större smedjor svarade för 1 657, kvarnar för 1 401 och brännerier för 1 547.

Inom gruppen civilrisker var de försäkrade byggnaderna betydligt fler – över 44 000. Det sammanlagda försäkringsbeloppet var ungefär tre gånger större än för industririskerna, men det genomsnittliga beloppet var klart lägre. Ladugårdar och uthus svarade för nästan 30 000 av de försäkrade byggnaderna. De så kallade karaktärshusen uppgick till 3 400, andra boningshus till 9 700 och kyrkor till 350.

På industrisidan hade brandskadeersättningarna fram till mitten av 1860-talet totalt sett varit något högre än för de civila riskerna, trots att antalet industririsker alltså var betydligt färre. Utfallet måste ses som ganska självklart. Risker för en allvarlig brand var större på ett järnbruk eller vid en såg än i en ladugård.

PENSION INGEN SJÄLVKLARHET

Pension var för anställda generellt sett långt ifrån någon självklarhet i vårt land, inte ens efter ett långt och troligtvis oerhört slitsamt yrkesliv. Årsberättelserna från Brandförsäkringsverket visar dock gång på gång att attityden inom verket var betydligt mer generös. Verket tillämpade relativt tidigt en form av pensionssystem för medarbetare med många tjänstgöringsår. Men anställningsformerna varierade och

för den som inte haft någon ordinarie tjänst fanns ingen garanterad rätt till pension. I ömmande fall verkade det hur som helst finnas lösningar.

I verksamhetsberättelsen för 1870 möter vi kontorsskrivaren G A Segervall, "vilken uppnått en levnadsålder av 78 år, men uti tjänstebefattning med ordinarie lön eller arvode inom verket icke tillbragt så lång tid, som berättigar tjänstemän inom detta verk till erhållande av pension". Att Segervall skulle sluta sin tjänst var det inte tal om. Däremot ville direktionen visa sin tacksamhet mot honom genom att utlova "någon pension i händelse av sjuklighet eller påkommen svaghet", som skulle göra det omöjligt att fullgöra tjänsten som kontorsskrivare.

Under merparten av sina 44 år i Brandförsäkringsverkets tjänst hade Segervall av allt att döma haft mycket lågt avlönade tjänster. Direktionen insåg att han av den anledningen "icke varit i tillfälle att avsätta några besparingar för framtida behov" och konstaterade att Segervall "för sin utkomst uteslutande är hänvisad till sin arbetsförmåga". Därför bestämde man sig för att betala ut en årlig pension på 1 200 riksdaler om arbetsförmågan skulle försämrast.

EN HÄNDELSERIK EPOK

Den här epoken var händelserik i Sveriges historia. År 1818 hade Karl XIV Johan – den första kungen av ätten Bernadotte – tillträtt som svensk-norsk monark. I början av århundradet – 1809 – hade Sverige efter 700 år av gemensam historia förlorat Finland till Ryssland. Utifrån Brandförsäkringsverkets perspektiv kvarstod emellertid ansvaret för ett ganska stort antal försäkringsobjekt i Finland. Någon nyteckning förekom emellertid inte. År 1814 bildades unionen mellan Sverige och Norge, men några försäkringar tecknade Brandförsäkringsverket aldrig i Norge.

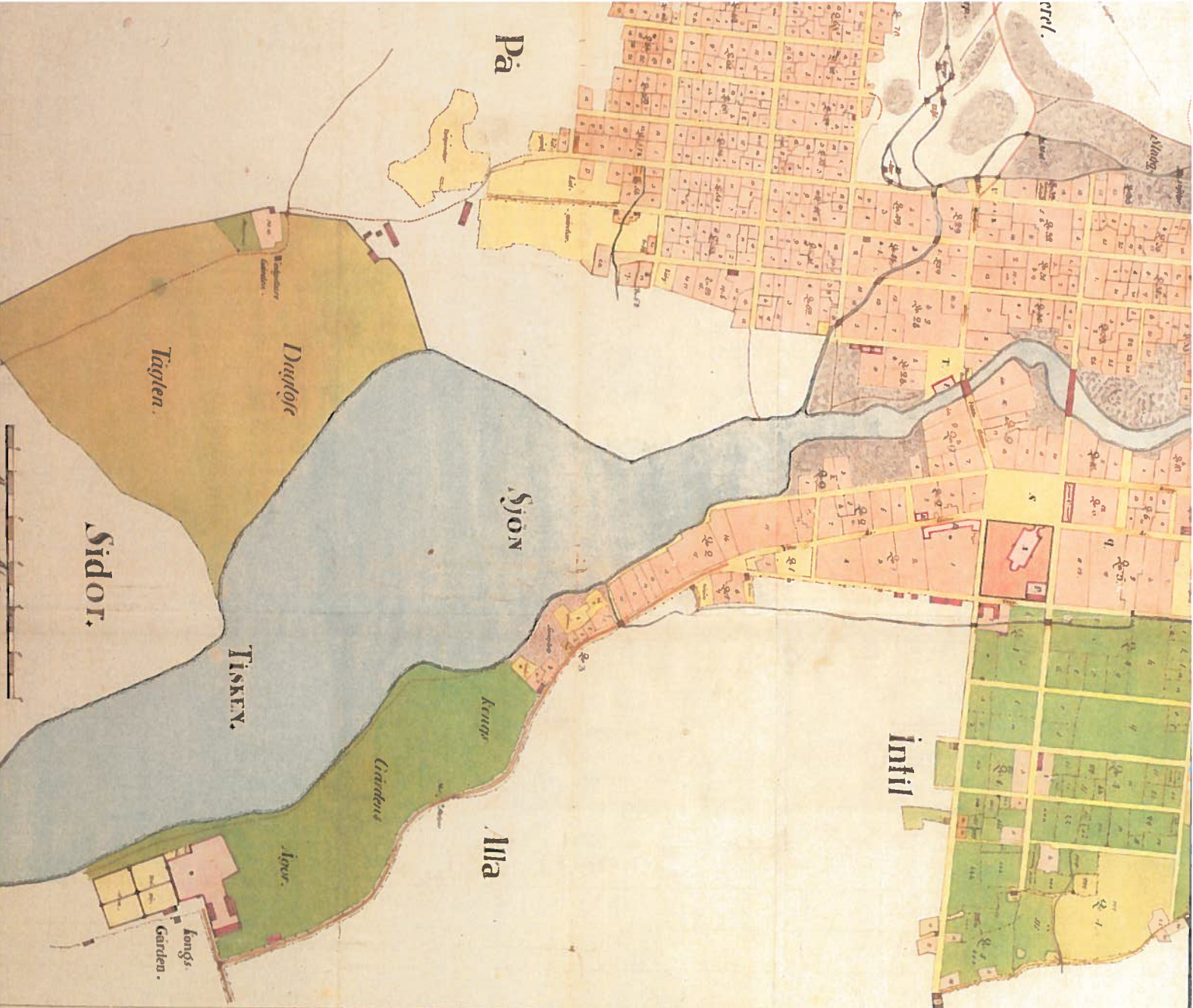
Under 1800-talet gick det fattiga jordbrukslandet Sverige igenom en omvandling av gigantiska mått. Industrin började växa fram. Den sociala strukturen stöptes om. Ståndsriksdagen med adel, präster, borgare och bönder och med anor tillbaka till medeltiden ersattes 1866 av en tvåkammarriksdag. Folkskolereformen 1842 hade blivit en viktig milstolpe för att höja utbildningsnivån. Grundläggande kunskaper i att läsa, skriva och räkna skulle bli en rättighet för var och en.

I mitten av 1800-talet uppgår folkmängden i Sverige till 3,5 miljoner. Det är nära nog en fördubbling från Brandförsäkringsverkets startår. Medellivslängden har under samma tidsrymd stigit med sex år för män och sju år för kvinnor, men är fortfarande mycket låg i jämförelse med vad som gäller i dag. Missväxt och epidemier under senare delen av 1860-talet startar den första större utvandringen till Amerika. Innan emigrationen ebbar ut ett stycke in på 1900-talet har cirka en miljon människor av ekonomiska skäl lämnat Sverige.

Hela infrastrukturen förbättras på ett genomgripande sätt. År 1856 invigs den första järnvägen. Stambanan mellan Stockholm och Göteborg står klar 1862. Det blir allt lättare för människor att resa och det blir givetvis enklare att transportera gods. Så småningom slår telefonen igenom med Sverige som ett föregångsland. Lars Magnus Ericsson är visserligen inte telefonens uppfinnare, men hans utvecklingsarbete bidrar till att ge vårt land en framträdande position.

**Gamla kassaskåp och värdeskåp
var ofta sirligt dekorerade. Skåpet
med denna utsmyckning står i
Brandförsäkringsverkets arkiv.**

No.	Landetegnene — Udfylling	
1	Sjøn	Landet
2	Landet	Landet
3	Landet	Landet
4	Landet	Landet
5	Landet	Landet
6	Landet	Landet
7	Landet	Landet
8	Landet	Landet
9	Landet	Landet
10	Landet	Landet
11	Landet	Landet
12	Landet	Landet
13	Landet	Landet
14	Landet	Landet
15	Landet	Landet
16	Landet	Landet
17	Landet	Landet
18	Landet	Landet
19	Landet	Landet
20	Landet	Landet
21	Landet	Landet
22	Landet	Landet
23	Landet	Landet
24	Landet	Landet
25	Landet	Landet
26	Landet	Landet
27	Landet	Landet
28	Landet	Landet
29	Landet	Landet
30	Landet	Landet
31	Landet	Landet
32	Landet	Landet
33	Landet	Landet
34	Landet	Landet
35	Landet	Landet
36	Landet	Landet
37	Landet	Landet
38	Landet	Landet
39	Landet	Landet
40	Landet	Landet
41	Landet	Landet
42	Landet	Landet
43	Landet	Landet
44	Landet	Landet
45	Landet	Landet
46	Landet	Landet
47	Landet	Landet
48	Landet	Landet
49	Landet	Landet
50	Landet	Landet

Under Brandförsäkringsver-
kets tillkomstår 1782 ritades
denna karta över Falun.

INTE BARA GUDS BÄSTA BARN

DE PERSONER SOM INNEHAFT OLIKA POSTER inom Brandförsäkringsverket har under de 225 år som förflutit sedan starten 1782 mestadels varit imponerande karaktärer. De allra flesta har säkert varit ansvarskännande, seriösa och dugliga, men naturligtvis är det så att inget företag, ingen organisation, inget politiskt parti eller någon annan mänsklig sammanslutning som existerar tillräckligt länge rimligtvis kan förskonas från individer med ett något svärtat rykte. Det gäller självfallet också Brandförsäkringsverket. Alla har inte uppträtt som Guds bästa barn.

En som tidigt i sin karriär knöts till Brandförsäkringsverket var den blivande författaren och diktaren Carl Jonas Love Almqvist. År 1816 anställdes den då 23-årige Almqvist som extra ordinarie kanslist. Året innan hade han tagit sin filosofie magisterexamen i Uppsala med ”strålande betyg i ett tjugotal ämnen”, för att citera Magnus Jacobsons bok *Almqvist – Diktaren och hans tid*.

År 1815 inledde Almqvist enligt Jacobson ”en halvhjärtad karriär som ämbetsman” genom ta en oavlönad tjänst som extra ordinarie kanslist i ecklesiastikexpeditionen och samtidigt en befattning på Kungliga Biblioteket, även den oavlönad.

Av allt att döma hade Almqvist kvar dessa båda uppdrag då han 1816 kom till Brandförsäkringsverket. Hans underdåniga ansökningshandling – säkert väl i linje med tidens formuleringspraxis – finns fort-

farande bevarad i Brandförsäkringsverkets rika arkiv.

”Högvälborne Herr Överintendent, Riddare av Kungl. Nordstjärneorden, så ock Högvälborna, Välborna samt Högädla Herrar Direktionen uti Allmänna Brandförsäkringsverket. I djupaste ödmjukhet anhåller jag, att varda antagen till Extra Ordinarie Kanslist vid ombudsmanskansliet”, skrev Almqvist, bifogade sin då mycket korta meritförteckning och undertecknade brevet med ”Ödmjukaste Tjänare, C.J.L. Almqvist”.

SPÅRLÖST FÖRBI

I arkivet hittar vi också direktionens beslut att anställa Carl Jonas Love Almqvist ”till tjänstgöring hos ombudsmannen”. Det framgår vidare att ”utdrag av protokollet skulle till sökandes efter rättelse utfärdas”.

Carl Jonas Love Almqvists platsansökan från 1816 finns fortfarande i Brandförsäkringsverkets arkiv.

Vad han som extra ordinarie kanslist egentligen arbetade med framgår inte och de tre år som Almqvist sedan tillbringade här – parallellt med sina övriga uppdrag – tycks ha gått ganska spårlöst förbi. Hans namn förekommer veterligen inte i några sammanhang bortsett från ansökningsbrevet och direktionens beslut om att anställa honom.

Hur var det då med Almqvists lön? Det mesta pekar på att hans ersättning var ytterst blygsam. Det är förstås en gåta hur han överhuvudtaget kunde hanka sig fram på tre oavlönade eller nästan oavlönade tjänster. Någon uppbackning från familjen kunde han säkert inte räkna med, eftersom fadern råkat i ekonomiska svårigheter. Kanhända lånade han sig fram på det sätt som sedan skulle bli så ödesdigert för honom.

Almqvist blev med tiden känd – eller i mångas ögon snarare okänd – som författare och diktare med verk som *Törnrosens bok*, *Tintomara* och *Det går an*. Han verkade också som journalist, rektor och regementspastor. Men Almqvist var minst sagt kontroversiell och ifrågasatt. Hans åsikter och uppträdande kontrasterade bjärt mot det dåtida samhällets värderingar.

Den definitiva brytningen med Sverige kom efter anklagelser – förmodligen välgrundade – om stöld av reverser och försök att giftmörda procentaren Johan Jakob von Scheven, allt för att undslippa sina gigantiska skulder. Almqvist flydde rättvisan, lämnade Sverige hals över huvud, bosatte sig i Amerika och skulle aldrig levande återvända. Han avled i Bremen i Tyskland 1866 och begravdes på en fattigkyrkogård. År 1901 flyttades Almqvists stoft till Sverige och Solna kyrkogård.

EN ANSEDD MAN I STATEN

Carl Jonas Love Almqvist kan inte gärna beskrivas som annat än en obemärkt person inom Brandförsäkringsverket. Uppmärksamheten

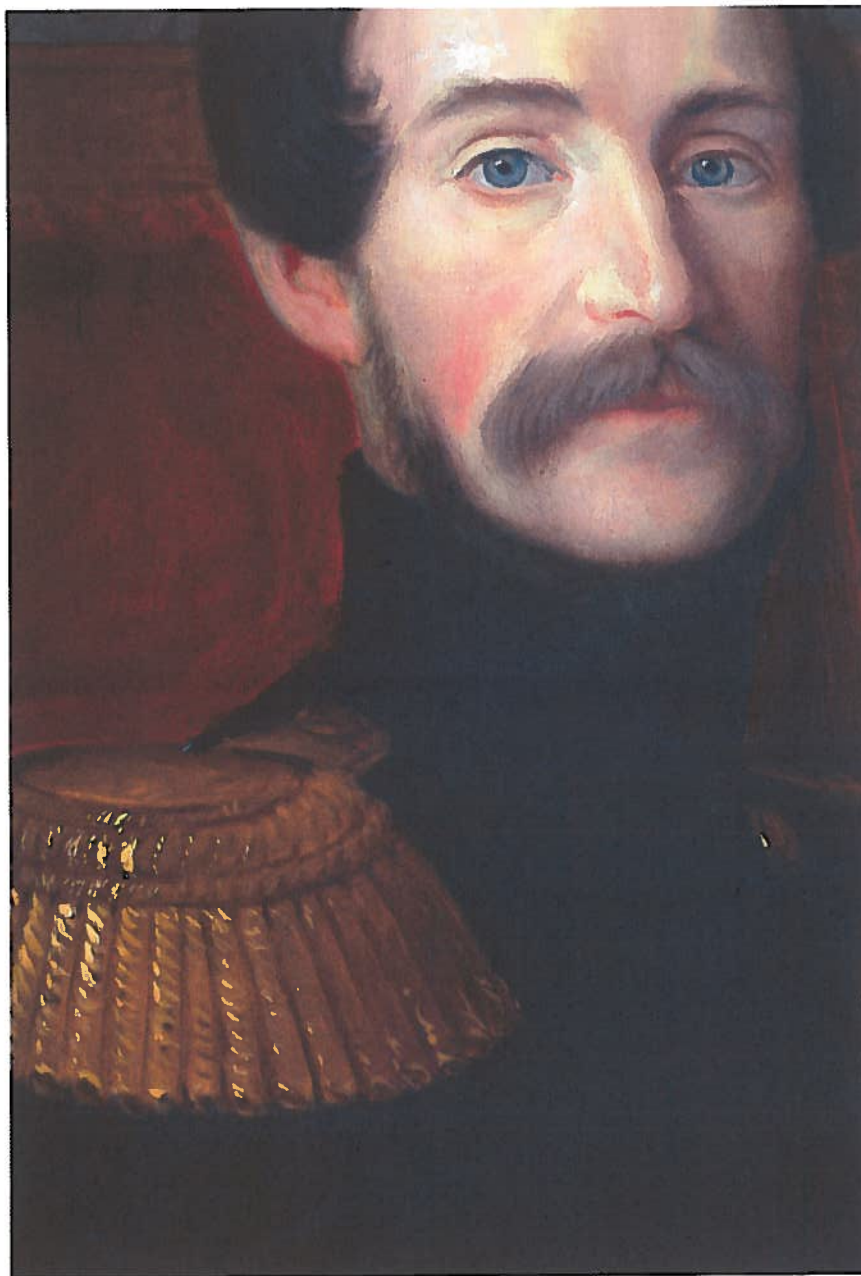
kring honom kom långt senare i livet. Desto mer bemärkt var Henning Hamilton som – liksom Almqvist – slutade sina dagar i landsflykt. Hamilton hade posten som ordförande i Brandförsäkringsverkets direktion mellan 1870 och 1881. Han var en mångsysslare, en ansedd man i staten, en hyllad person, men hans sorti skulle bli mindre glamourös.

I Brandförsäkringsverkets minnesskrift utgiven vid 150-årsjubileet 1932 beskrivs Hamilton som ”en *grand seigneur* av högsta klass”, alltså en ytterst förnäm herre. Författaren lyfter fram honom som ”den av förtroendeuppdrag av alla slag överhopade f d landshövdingen och statsrådet, senare universitetskanslern, en av de aderton i Svenska Akademien etc”. Något kryptiskt heter det att hans ”lysande bana fick ett brådstörtat slut i och med hans plötsliga avresa från landet våren 1881”.

Sanningen var den att Henning Hamilton hade avslöjats som förfalskare. Han befann sig i ekonomisk knipa och hade förfalskat en släktings namnteckning på stora skuldförbindelser. Det talades om ”århundradets skandal”, vilket säkert var en betydande överdrift. Hamilton fick med omedelbar verkan avstå från samtliga sina uppdrag. Han lämnade tillbaka de förnämliga ordensutmärkelserna och flydde inte olikt Almqvist från Sverige, dock inte till Amerika utan till Frankrike.

HAMILTON SOM ROMANFIGUR

Som extra krydda i sammanhanget kan nämnas att Henning Hamilton figurerar i en av de absolut mest kända romanerna från den här tiden – August Strindbergs *Röda rummet*. Denna dräpande samtidskritik utkom år 1879 och blev hans litterära genombrott. Att det är Hamilton som avses när Strindberg skriver om ”ordföranden i direktionen för Sjöförsäkringsaktiebolaget Triton” råder det ingen tvekan om. Den

Henning Hamilton,
ordförande i Brand-
försäkringsverkets
direktion mellan 1870
och 1881, avslöjades
som förfalskare och
tvingades sluta sina
dagar i landsflykt.

långa titeluppräknigen stämmer till punkt och pricka och Henning Hamilton var dessutom ordförande i Sjöförsäkringsbolaget Neptunus, som Strindberg alltså väljer att kalla för Triton.

August Strindberg lär några år tidigare som journalist ha varit närvarande vid en bolagsstämma hos Neptunus och där lyssnat till Hamilton, som i den litterära versionen förklarade att "bland alla patriotiska och för mänskligheten välsignelsebringande företag torde få, om ens något, vara av den ädla och till syftet människovänliga art som en försäkringsinstitution", ett uttalande som möttes av hurrarop från de församlade.

Då *Röda rummet* lämnade tryckpressarna var Hamilton fortfarande en av Sveriges mäktigaste personer. Men bara två år senare avslöjades han som förfalskare.

"Sannolikt är väl att han till följd av sin mångfrestande verksamhet i övrigt fick föga tid över för Brandförsäkringsverkets angelägenheter", heter det i 1932 års minnesskrift.

Det låter troligt att mångsysslaren Henning Hamiltons tid knappast räckte till för något djupare engagemang i rollen som ordförande i Brandförsäkringsverket. Man kan på goda grunder förmoda att det var ett försummat uppdrag.

ÄMBETSVERKET BYTER SKEPNAD

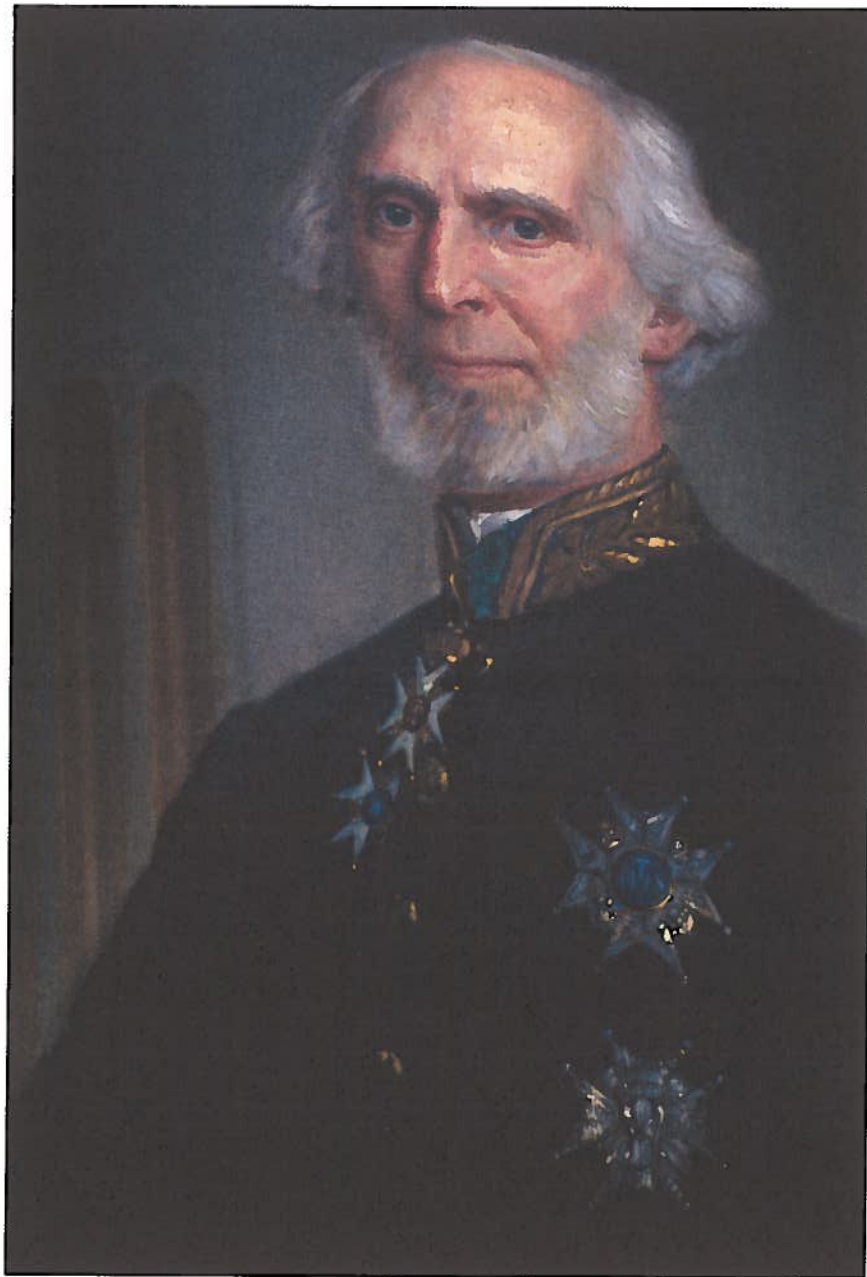
DE 60 ÅREN MELLAN 1828 OCH 1888 brukar i olika sammanhang beskrivas som en nedgångsperiod i Brandförsäkringsverkets historia. År 1888 kom vändpunkten. Ämbetsverksprägeln var – drygt 100 år efter starten – äntligen borta. Konturerna av ett modernt försäkringsbolag började sakta men säkert framträda.

Året innan hade en reformkommitté inlett sitt arbete under ledning av överståthållare Curt Gustav af Ugglas, som tidigare varit ordförande i styrelsen för det år 1855 bildade försäkringsbolaget Skandia. Hans erfarenheter därifrån kom nu Brandförsäkringsverket tillgodo.

Målet var enkelt uttryckt att få fart på verksamheten. Direktionen omvandlades till en styrelse. En verkställande direktör tillsattes. Både försäkringsvillkoren och premiesättningen knöt an till de regler som Brandtariff-föreningen hade utarbetat. Curt Gustav af Ugglas blev styrelsens ordförande 1888 och Edward Rosenlind utsågs till verkställande direktör.

Rosenlind hade under 20 års tid arbetat på olika befattningar inom Skandia, bland annat som revisor. Elva personer hade sökt den utlysta befattningen som vd för Brandförsäkringsverket. Direktionen fastnade alltså för Edward Rosenlind – beskriven som ”en nitisk och noggrann tjänsteman” – som stannade på den posten fram till pensioneringen 1905.

Med Curt Gustav af Ugglas
som styrelsens ordförande
inleddes en genomgripande
omvandling av bolaget.

Av reformkommitténs olika förslag menade man att det allra viktigaste var att tillsätta en vd som hade det övergripande ansvaret för den dagliga verksamheten inom Brandförsäkringsverket. Det var betydelsefullt eftersom ”det låg i sakens natur att styrelsens ledamöter endast kunde ägna en jämförelsevis obetydlig del av sin arbetskraft åt verkets angelägenheter”. Det som behövdes var ”en för verkets förvaltning och verksamhet ansvarig person, vilken uteslutande eller åtminstone huvudsakligen ägnade sin tid och sina krafter åt verkets tjänst”.

Att tillsätta agenter var ett sätt att ta upp kampen med de konkurrerande försäkringsbolagen, som vanligtvis redan hade sådana säljare runt om i landet. Det räckte inte för ett försäkringsbolag med ambitionen att vara modernt att försäkringstagarna – befintliga och nya – skulle söka sig till Brandförsäkringsverkets kontor i Stockholm. Formellt började det nya reglementet gälla den 1 januari 1890.

Nu hade Brandförsäkringsverket fått två synnerligen dugliga personer i ledningen – Edward Rosenlind som vd och Curt Gustaf af Ugglas som styrelsens ordförande. Bolaget hade för första gången sedan sin tillkomst blivit vad vi i dag närmast skulle kalla marknadsanpassat, givetvis utifrån det sena 1800-talets perspektiv. Brandförsäkringsverket agerade på en konkurrensutsatt marknad.

DE FÖRSTA KVINNORNA

År 1889 tillsattes en kassör och en kassakontrollant, båda kvinnor. De tycks ha varit de första kvinnorna i Brandförsäkringsverkets tjänst. Kassören Ebba Emilia Silfverswärd stannade på den tjänsten fram till 1921. Kassakontrollanten Anna Emilia Ädelgren lämnade sin befattning först 1925. Syftet med dessa anställningar var att underlätta betalningsrutinerna. Den gamla ordningen med försäkringspremier som skickades via Riksbanken i stället för att gå direkt till Brandför-

säkringsverket upphörde nu definitivt, förmodligen också det som en markering av att ämbetsverkets tid var till ända.

I samtliga län i landet utsågs värderingsmän. Deras huvuduppgift var naturligtvis att besiktiga och värdera försäkringsobjekt, men de kom dessutom att arbeta som försäkringsagenter. Två särskilda reseinspektörer tillsattes för att bistå värderingsmännen och för att sprida information om Brandförsäkringsverket.

Utvecklingen kring förra sekelskiftet visade att de strukturförändringar som genomförts i huvudsak hade varit framgångsrika. Under 1880-talet som helhet ökade Brandförsäkringsverkets ansvarssumma med mediokra 18 procent. Motsvarande ökning under 1890-talet – alltså sedan ”det nya verket” hade etablerats – blev 66 procent. Under 1900-talets första decennium fortsatte ökningen, låt vara i en något dämpad takt. Mellan 1900 och 1910 steg ansvarssumman med 46 procent.

En milstolpe passerades 1896 då återbäring till delägarna betalades ut för första gången. Fram till 1906 uppgick återbäringen sammanlagt till 1,6 miljoner kronor, vilket då odiskutabelt var en ansevärd summa.

OLYCKSKORPARNA FICK FEL

Olyckskorparna från tiden för omstruktureringen hade inte blivit sannspådda. I beskrivningen av den här tidsperioden i jubileumsboken från 1932 talas triumfatoriskt om att man får ”ett rätt livligt intryck av i hur hög grad de pessimister farit vilse, vilka under åren närmast före omorganisationen hävdade att det redan då sekelgamla verket spelat ut sin roll och kunde ingå i ett stadium av vila eller snarare av självförtäring”.

Att få en rättvisande bild av penningvärdet och köpkraften under

en så lång period som 225 år är naturligtvis svårt. Konsumentprisindex ger oss åtminstone en viss uppfattning om prisutvecklingen. Om vi väljer att sätta index till 100 vid Brandförsäkringsverkets bildande 1782 hade det stigit till 161 vid första världskrigets utbrott 1914. Vid Brandförsäkringsverkets 150-årsjubileum 1932 låg index på 249, vid 175-årsjubileet 1957 på 599. När 200 år förflutit sedan bolagets tillkomst – alltså 1982 – låg index på 2 863 och nu år 2007 på 6 686. Det betyder enkelt uttryckt att priserna från 1782 skall multipliceras med 67 för att motsvara en summa med samma köpkraft i dag.

Första världskriget fick betydande återverkningar även här i Sverige. Kriget bidrog till en kraftig inflation, som också drev upp priserna på fastigheter högst avsevärt. Brandförsäkringsverkets ansvarssumma steg från 184 miljoner år 1909 till 312 miljoner 1918 och detta till stor del genom inflationens härjningar. En särskild kommitté tillsattes med uppgift att bland annat se över behovet av att höja det maximala försäkringsbeloppet.

Att arbeta som värderingsman hos Brandförsäkringsverket var ett hedrande uppdrag.

Under hösten 1919 kunde en uppskrivning till 150 000 kronor godkännas. För högre försäkringsvärden än så blev det samtidigt möjligt att teckna en årsförsäkring vid sidan om allframtidsförsäkringen. Det var första gången Brandförsäkringsverket frångick sin ursprungliga idé om att enbart erbjuda allframtidsförsäkringar.

Den mycket kraftiga inflationen, som i början av 1920-talet förbyttes i deflation, fick konsekvenser för alla delar av samhället. Också Brandförsäkringsverkets anställda drabbades förstås. I en gemensam skrivelse till styrelsen i september 1918 aktualiserade medarbetarna sina privatekonomiska svårigheter. Styrelsen hade tidigare beviljat ett tillägg på 20 procent på lönen, men med tanke på "den för snart sagt varje dag ökade dyrtiden" kunde den höjningen "ej tillnärmelsevis förmå täcka utgiftsökningen". Inflationen skall vid den här tidpunkten ha legat på 119 procent.

"Flera av Stockholms banker har beviljat sina tjänstemän ett tillägg av inalles 66,66 procent för gifta och för ogifta 46,66 procent plus familjebidrag", påpekade man i brevet till styrelsen, ett brev som utmynnade i en vädjan om ett kristidstillägg på 50 procent plus familjeunderstöd.

VÄLVILLIG STYRELSE

Styrelsens yttrande inför bolagsstämman genomsyrades av välvilja:

"Styrelsen, som tagit denna fråga under ingående behandling, har efter verkställda utredningar och efter inhämtande av uppgifter beträffande avlöningsförhållandena i andra med Brandförsäkringsverket likställda verk och inrättningar kommit till den bestämda uppfattningen, att en förhöjning av inom Verket nu utgående löner måste anses av behovet påkallad och för vinnande av detta syfte bör en omläggning av den för närvarande gällande avlöningsstaten genomföras."

I kommentaren från styrelsen nämndes att man i sin bedömning inte enbart hade vägt in "penningvärdets starka fall, utan även tagit i betraktande den allt större omfattningen av den Verkets personal påvilande arbetsbördan". Bolagsstämman gick sedan i huvudsak på de rekommendationer som Brandförsäkringsverkets styrelse hade lämnat och medarbetarna fick sina kristidstillägg för att något bättre klara vardagens ekonomiska påfrestningar.

PERSONALENS ENGAGEMANG

Det finns genom årens lopp många exempel på ett djupt engagemang från personalens sida. År 1921, då den ekonomiska oron efter första världskriget fortfarande höll Sverige i ett stryppgrepp, satte sig några av tjänstemännen ner och funderade på lämpliga rationaliseringsåtgärder. Det resulterade i ett brev till Johan Wilhelm Creutz, Brandförsäkringsverkets vd. Ragnar Westberg, då andre assistent, svarade för formuleringarna, men också fyra av hans kolleger undertecknade skrivelsen. Det hela handlade om "förslag till förändring i viss del av Verkets arbetsmetoder".

"Redan före de senaste årens avsevärda ökning av försäkringsrörelsen hade ett starkt behov framträtt av förenkling i de ofta tungrodda former under vilka Verkets tjänstemän arbetar. En del smärre förändringar och förbättringar vidtogs även, men det ansågs vara förenat med alltför mycket arbete och för stora kostnader att vidtaga någon mera genomgripande omläggning. Dessa senaste års erfarenhet har dock otvetydigt givit vid handen, att en uppskovstaktik därvidlag blir för Verket en i längden mycket dyr sparsamhet", menade Ragnar Westberg och de övriga undertecknarna.

De varnade för att "olägenheterna av det rådande systemet ökas för var dag och arbetet med den förr eller senare absolut ofrånkomliga

Den här urnan lät Brandförsäkringsverket tillverka som ett minne av den inspektions- och studieresa som styrelsen gjorde 1938. Resan inleddes i Göteborg och avslutades i Östergötland. Urnan används numera vid voteringar i samband med Brandförsäkringsverkets bolagsstämmor.

förändringen blir allt besvärligare och kostsammare”. Vad det främst handlade om var de rutiner som tillämpades vid utlåtanden av värderingshandlingar och vid uträkningar av avgifter. Här såg alltså Ragnar Westberg och hans arbetskamrater stora möjligheter till effektiviseringar.

Men det var förstås inte bara på kontoret i Stockholm som ett intensivt arbete pågick. Värderingar och skaderegleringar runt om i landet krävde omfattande insatser. I Brandförsäkringsverkets arkiv finns åtskilliga hyllmeter med det som kallas memorialer. Det är protokoll, anteckningar och andra dokument som rör tusentals brandskadeärenden genom årens lopp.

Dessa memorialer säger många gånger en hel del om den epok som de behandlar. Med våra dagars synsätt kan de värderingar som förmedlas och de uttryckssätt som används ibland verka hopplöst föråldrade, en och annan gång till och med direkt opassande. Men – och det är viktigt att hålla i minnet – det som skrevs för många år sedan kan enbart bedömas utifrån den verklighet som gällde då. Minnesanteckningarna ger ofta en bra inblick i den vardag som har präglat Brandförsäkringsverket.

BRAND I LADUGÅRD

Natten mellan den 4 och 5 juli 1926 brann ladugårdsbyggnaden vid Veinge prästgård i Halland. Redan den 6 juli var Brandförsäkringsverkets ombud i området, riksdagsmannen Nils Johansson, på plats. Av det protokoll han upprättade framgår att den som först observerade branden var prästens son, hovrättsnotarien Ebbe Dymling, ”som hade sitt sovrum i vindsvåningen av prästgårdsbyggnaden och som efter att ha väckt familjen gick upp i det närbelägna kyrktornet och klämtade i kyrkklockorna för att tillkalla folk”.

Enligt minnesanteckningar begav sig Ebbe Dymling sedan till brandplatsen, där några ungdomar på hemväg från en dansbana observerat elden och som bäst försökte ”utföra några svinkreatur från svinhuset, vilket var sammanbyggt med stallet”. Det viktigaste i det läget var att begränsa eldens framfart så att den inte spred sig till andra byggnader.

”Detta lyckades tack vare ett välordnat och energiskt bedrivet släckningsarbete, vari många deltog med mod och kraft och bland dessa utmärkte sig särskilt byggmästare Karl Olsson, som ledde det hela och som härigenom gjort sig välförtjänt av belöning”, påpekade Nils Johansson.

”Elden tycks med visshet ha uppkommit i den vid norra stallgaveln belägna ladan, men hur den uppkommit har ej kunnat fastslås, men förmodas ha förorsakats av kringvandrande luffare som enligt gammal vana här sökt natthärbärge och därvid handskats ovarsamt med tändstickor eller rökdon”, hette det längre fram i anteckningarna.

Vid polisförhören utvecklades sedan misstankarna om att gärningsmannen var en luffare, närmare bestämt en skärslipare, alltså någon som med ambulerande verksamhet slipade knivar och saxar. Drängen Gottfrid Nilsson hade vid tiotiden på kvällen sett ”en mansperson ligga på en skärsliparvagn strax utanför inkörseln till kyrkoherdebostället, omkring 20 meter från brandplatsen”. Personen hade rökt pipa.

Skärsliparen kunde snart gripas och berättade att han legat och sovit på sin vagn, väckts av kyrkklockorna och sedan betraktat branden några timmar innan han sökte sig en ny plats för sin nattvila. Men då skärsliparen ”saknade alla legitimationspapper blev han av mig anhållen och avförd till stadshäktet i Laholm”, kunde landsfiskalen rapportera. Vid de fortsatta förhören gick det emellertid inte att bevisa skärsliparens skuld och han blev därför försatt på fri fot. Det juridiska

efterspelet var därmed slut och regleringen av brandskadorna på ladugården vid Veinge prästgård kunde slutföras.

HITTA KOMPROMISSER

Inte sällan har Brandförsäkringsverket och den som drabbats av en brandskada haft olika uppfattningar om skaderegleringen. Det är förstås ganska naturligt. Men vi kan ganska ofta se att parterna lyckas hitta kompromisser. En oktoberdag 1922 började egendomen Rönneholm i Skåne brinna. Enligt Brandförsäkringsverkets första beslut skulle ett avdrag med 25 procent göras på ersättningsbeloppet, "enär föreskrivet intyg över gårdens elektriska anläggning icke avlämnats, och det ej vore tillförlitligt utrett att branden icke vållats av fel i elektriska anläggningen".

Men polisutredningen gav en delvis annorlunda bild. Den tjänstgörande poliskommissarien kunde i sin rapport meddela att han "verkställt undersökning till utrönande av orsaken till eldens utbrott" och att "intet stöd vunnits för antagandet att kortslutning i den elektriska ljusledningen föranlett eldsutbrottet". Misstankarna riktades i stället mot en av gårdens anställda, bokhållaren Jönsson.

Enligt polisprotokollet – märkt med ordet *FÖRTROLIGT* – skall Jönssons förklaring till det inträffade "vid den av mig företagna undersökningen befunnits fullkomligt ovederhäftig" och "saknat stöd i verkligheten". Polisens bestämda uppfattning var att branden varit anlagd, men att det inte fanns något bindande bevis för detta. Utredningen försvårades av att bokhållaren Jönsson "avrest till Amerika". Gårdens ägare hade vid brandtillfället befunnit sig utomlands och hade med andra ord ett vattentätt alibi.

Brandförsäkringsverket beslutade därför att det aviserade avdraget på 25 procent av ersättningen i stället bara skulle bli 10 procent, något

som ägaren var nöjd med och han förklarade sig i ett brev vara "tack-sam för det tillmötesgående styrelsen härmed visat". Med detta var ärendet färdigbehandlat.

MODERNISERING AV BOLAGSORDNINGEN

Under 1920-talet genomfördes ett antal viktiga förändringar inom Brandförsäkringsverket. Lagen om försäkringsavtal från 1927 gav en modernisering av Verkets bolagsordning, men också försäkringsvillkoren anpassades till tidens krav. Pådrivare i detta förändringsarbete var först och främst Henric Sebastian Tamm, som hade tillträtt som ordförande 1919 och som under några år i början av 1920-talet var finansminister.

En annan nyckelperson var Johan Wilhelm Creutz. Han hade börjat som vd redan 1906 och kom att stanna på den befattningen fram till 1927. Hans efterträdare på vd-posten – Gotthard Bylund – lade på allvar grunden för Brandförsäkringsverkets storhetstid.

Den här vägghendylen har prytt Brandförsäkringsverkets chefsrum åtminstone sedan början av 1900-talet.

Grundriss Delimitation GRENNA STAD

Den 10de Mars 1799. Utskrift af den af Kongen bevilgede Plan af Gennas Stads Grundriss, som den 10de Mars 1799. er offentliggjort. Den af Kongen bevilgede Plan af Gennas Stads Grundriss, som den 10de Mars 1799. er offentliggjort.

af den af Kongen bevilgede Plan af Gennas Stads Grundriss, som den 10de Mars 1799. er offentliggjort.

af den af Kongen bevilgede Plan af Gennas Stads Grundriss, som den 10de Mars 1799. er offentliggjort.

af den af Kongen bevilgede Plan af Gennas Stads Grundriss, som den 10de Mars 1799. er offentliggjort.

af den af Kongen bevilgede Plan af Gennas Stads Grundriss, som den 10de Mars 1799. er offentliggjort.

af den af Kongen bevilgede Plan af Gennas Stads Grundriss, som den 10de Mars 1799. er offentliggjort.

af den af Kongen bevilgede Plan af Gennas Stads Grundriss, som den 10de Mars 1799. er offentliggjort.

Ubergade

Hønge Torg

Grenna

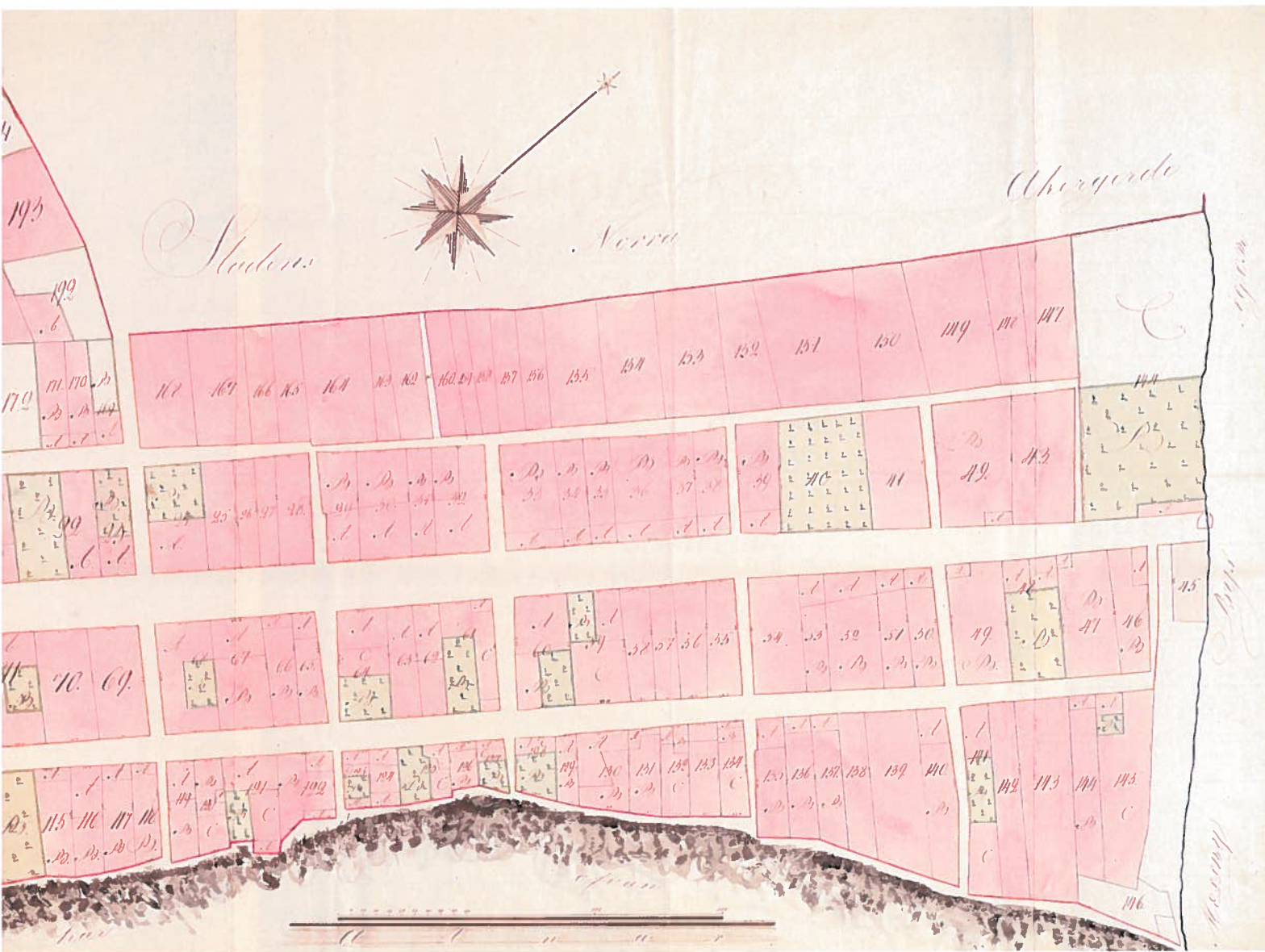
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000

Staden
 Torg

Staden

Staden

Originalkartan över Gränna är stor, den mäter 55 x150 centimeter.

GLANSÅLDERN

DET ÄR NATURLIGTVIS PÅ SITT SÄTT utmanande att lyfta fram en viss period under Brandförsäkringsverkets 225-åriga historia som särskilt glansfylld. Men skall man ändå våga sig på det pekar mycket på att denna höjdpunkt bör placeras ungefär vid 150-årsjubileet, alltså 1932.

Själva jubileumsfirandet blev till en tydlig markering av att det var ett mäktigt och prestigefyllt försäkringsbolag som hade uppnått en anseelig ålder. Hedersgäst vid banketten på Hasselbacken på Djurgården i Stockholm var Per Albin Hansson, då nybliven statsminister. Han hade tillträtt bara något mer än en månad tidigare.

Drygt 120 personer var inbjudna till högtiden. På matsedeln stod smörgåsar och klar grönsoppa till förrätt, gratinerad sjötungsfilé med hummer tillsammans med kall kokt unggås, grönsallad, fruktsallad i majonnäs och Annapotatis som huvudrätter och Pärön Bourdaloue och dessertkakor till efterrätt. Därtill serverades ett brett utbud av drycker.

Pressklippen från jubileet ger nära nog genomgående en positiv eller till och med mycket positiv bild av Brandförsäkringsverket. Inte minst vid Gotthard Bylunds insatser uppmärksammas. Branschtidskriften *Assurans* konstaterar i en lång jubileumsartikel att Brandförsäkringsverket "inte omsluter någon mer betydande del av landets totala brandförsäkrade fastighetsmassa, ja, det fyller inte ens något

större rum bland de företag som sysslar med brandförsäkring endast på den svenska landsbygden, men genom sin ålder, sin fasta organisation samt sin synnerligen starka finansiella position intar Verket trots allt en viss särställning bland inhemska brandförsäkringsföretag”.

Speciellt beröm ger tidskriften ”den kloka, förutseende och energiska ledning företaget nu har”. Förutom direktör Bylund nämner man ”en sällsynt väl sammansatt styrelse”, men också ”en stab av dugande och ansvarskännande tjänstemän”.

I en artikel i *Stockholms-Tidningen* talas om att Brandförsäkringsver-

Gotthard Bylund
var framgångsrik
chef för Brand-
försäkringsverket
under många år.

ket ”genom sin ålder och speciella organisation intager en intressant särställning bland vårt lands brandförsäkringsföretag”.

Några dagar senare uppmärksammar samma tidning verkställande direktören Gotthard Bylund under vinjetten *Dagens profil*. Läsaren får veta att Bylund är västernorrälänning och har studerat vid Stockholms högskola, att han avancerade från registrator till vd i Stockholms läns Brandstodsbolag och att han däremellan bland annat var ombudsman i ett hästförsäkringsbolag.

SÅNGARE AV GUDS NÅDE

Artikeln avrundas med ett personligt hållet omdöme enligt vilket ”fackmännen med aktning lyssnar till hans stämman, som är fylld av klokhet och sakkunskap, men den är också fylld av malm och välljud”. Skribenten beskriver Bylund också som ”sångare av Guds nåde”.

En tredje artikel i *Stockholms-Tidningen* har rubriken *150-åringens skål* och illustreras med en bild på den champagnedrickande statsministern Per Albin Hansson tillsammans med Nils Edén, landshövdingen i Stockholm. Edén hade själv varit statsminister, mellan 1917 och 1920 närmare bestämt.

Artikeln ägnas inledningsvis åt Brandförsäkringsverkets extra bolagsstämma samma dag som jubileet äger rum. Där beslutas om en gåva på 25 000 kronor till Svenska Brandkårernas Riksförbund. Dessutom säger stämman ja till förslaget att ge alla anställda på Verket en extra månadslön. Själva jubileumshögtiden beskriver tidningen så här:

”På aftonen högtidlighölls jubileet vid en minnesfest och bankett på Hasselbacken. Direktör Bylund skildrade i ett föredrag, illustrerat av ljusbilder, det ärevördiga försäkringsföretagets historia genom tiderna och hyllade dess märkesmän. Lyckönskningar och gåvor frambars från flera representanter för försäkringsvärlden.”

Tidningen nämner speciellt gåvan från Städernas Allmänna – en replik av Sergels byst av Gustav III. Denna byst har i våra dagar en hedersplats i Brandförsäkringsverkets styrelserum.

ILLIS QUORUM TILL TAMM

Vid högtiden överlämnar Per Albin Hansson medaljen *Illis quorum* – "För nit och redlighet i rikets tjänst" – till Henric Sebastian Tamm, styrelsens ordförande. Nämnas kan att det var Gustav III som instiftade denna utmärkelse 1784, alltså ett par år efter Brandförsäkringsverkets tillkomst.

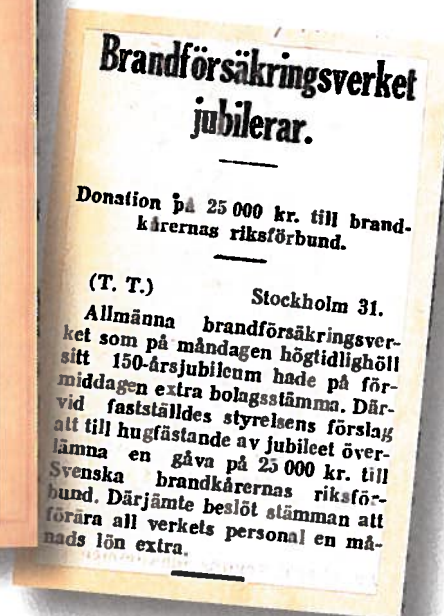
Stockholms-Tidningen hade uppenbarligen fascinerats av Gotthard Bylunds musikaliska talanger och avslutar artikeln med att konstatera att "ett alldeles särskilt inslag i festligheten var ett bidrag av direktör Bylund, som gav ett prov på sin förmåga som storsångare".

Svenska Dagbladet gör i sin tillbakablick inför 150-årsjubileet bland annat följande notering:

"Till icke ringa del utgörs Verkets försäkringar av sådana som leder sitt ursprung långt tillbaka i tiden. Talrika allmänna byggnader finns, vilkas förbindelser med Allmänna Brandförsäkringsverket är mer än sekelgamla, och bland herrgårdar och bruk finns många,

Brandförsäkringsverkets 150-årsjubileum fick stor uppmärksamhet i pressen.

Hedersgäst vid jubileumsbanketten på Hasselbacken på Djurgården i Stockholm var Per Albin Hansson, som hade tillträtt som statsminister bara en dryg månad tidigare. På bilden ser vi honom något till höger om Gustav III:s byst.

vilkas ägare under flera generationer tillhört Verkets ägarkrets. Verkets brandförsäkringsmärke ser man mångenstädes i Sveriges bygder från sydligaste Skåne till långt upp i Lappmarken. Särskilt är försäkring av kyrkor en av Verkets specialiteter.”

FÖRNÄMLIGT JUBILEUM

Svenska Morgonbladet konstaterar att ”ett verkligt förnämligt jubileum firas på måndag av Allmänna Brandförsäkringsverket för byggnader

på landet, i det att det då är jämnt 150 år sedan dess direktion höll sitt första sammanträde”.

Artikeln fortsätter i samma positiva ordalag:

”Allmänna Brandförsäkringsverket för byggnader på landet är inte bara en gammal institution, utan också en fin sådan. Den åtnjuter äran att stå i Statskalendern, varav man kan förstå att den har något slags halvofficiell prägel. Så var det för övrigt redan på den tid, då de goda direktionsherrarna i brokadroock och stångpiska höll sitt första sammanträde.”

Svenska Morgonbladet går vidare i samma entusiastiska – nästan insmickrande – stil:

”Vem har inte sett det brandförsäkringsmärke – en sköld omgiven av två korsade facklor och en girland – som vidfästs Verkets försäkringsobjekt? I många fall har man vid nutida herrgårdsrestaureringar letat fram dylika gamla märken och med stolthet satt upp dem ovan ingångsporten för att dokumentera byggnadens ålder. För övrigt är det inte så säkert att dylika gamla märken bara har kuriositetsintresse. De kan mycket väl vara inseglet på en ännu gällande försäkring. Bland Verkets försäkringar finns nämligen ännu en hel del som är sekelgamla och mer.”

BÖRSKRASCH OCH MASSARBETSLÖSHET

Det här var en dramatisk tid i Sverige och världen. Börskraschen på Wall Street hösten 1929 blev inledningen till en global ekonomisk depression med massarbetslöshet. I Sverige kom Ivar Kreuger att framstå som själva symbolen för spekulationsekonomin. Den uppburne finansmannen avslöjades som en storsvindlare, men först efter det att han 1932 tagit sitt liv.

Världshandeln krympte då tullarna höjdes och då handelshindren blev allt fler och allt svårare att ta sig förbi. Från 1929 till 1933 mins-

kade handeln i världen med i runda tal två tredjedelar. Företag och banker gick i konkurs. Många småsparare – inte minst alla som spekulerat på börsen med lånade pengar – tvingades från hus och hem.

Allt detta bildade en grogrund för politisk oro och instabilitet. I Tyskland kom Hitler till makten. I Stalins Sovjet drogs tumskrubarna åt ytterligare några varv. Miljontals människor dukade under i den kommunistiska diktaturens Gulag. Med dessa båda våldsregimer i samverkan öppnades vägen till ett nytt världskrig. Sverige lyckades visserligen hålla sig utanför de direkta krigshandlingarna, men avspärrningen från omvärlden liksom det faktum att våra grannländer Norge, Danmark och Finland så djupt berördes av kriget gav ändå betydande återverkningar även hos oss.

För många unga män innebar dessa år långvarig beredskapstjänst, kanske åtskilliga mil hemifrån. Det gällde förstås också en del av Brandförsäkringsverkets anställda. Men verksamheten skulle trots allt fortsätta och gjorde det utan några allvarigare störningar. Bränderna i Sverige blev nog varken fler eller färre för att ett världskrig pågick utanför våra gränser.

ARBETADE OFÖRTRUTET VIDARE

Brandmännen, landsfiskalerna och skadereglerarna arbetade oförtrutet vidare. Pärmarna med handlingar på Brandförsäkringsverket fylldes precis som tidigare. Natten mellan den 7 och 8 oktober 1943 totalförstördes en ladugårdsbyggnad vid Kulla Västergården i närheten av Horred i Västergötland. Händelsen och efterspelet finns väl dokumenterat. Av landsfiskalens förhör med hemmansägaren Artur Johansson framkom att byggnaden vid brandtillfället var försäkrad i Brandförsäkringsverket för 2 900 kronor. Om orsaken till eldsvådan skrev landsfiskalen Ivar Friberg bland annat följande:

”I den nu brunna byggnaden hade år 1927 eller 1928 indragits elek-

triskt ljus. Installationsarbetet hade utförts av montören Oskar Andersson i Kungsbacka. Något fel hade aldrig förmärkts på de elektriska ledningarna. Någon eldstad hade icke funnits i byggnaden och i densamma hade icke förvarats några eldfarliga oljor eller någon linolja. Byggnaden hade alltid stått olåst. Johansson hade dock aldrig märkt att lösdrivare eller kringvandrande gårdfarihandlare tagit logi i ladugårdsbyggnaden. Det hade icke rått något åskväder under de senaste dagarna.”

Landsfiskalen hade med andra ord kunnat avfärda ett antal brandorsaker, men utan att ha kommit fram till en rimlig förklaring. Inte heller förhöret med frun i huset, Greta Johansson, gjorde att ovissheten skingrades. Hon hade ”vaknat av ett dånande ljud och då sett att det lyste in i rummet, där hon och hennes make hava sina sovplatser”.

”Hon hade då genast sprungit upp och sett ut genom fönstret och upptäckt att ladugården stod i lågor. Hela byggnaden hade varit övertänd och fru Johansson hade icke kunnat se att elden varit starkast på någon viss plats. Fru Johansson hade då genast väckt sin make samt barnen”, skrev landsfiskalen i sin rapport.

LANDSFISKALEN FATTADE MISSTANKE

Också de tre tonårsbarnen förhördes. Den 16-årige hemmasonen Allan Johansson berättade för polisen att han på kvällen ”varit uppe på höskullen och tagit ned hö till fåren”. Han intygade – precis som sin far – att det inte fanns något fel på de elektriska ledningarna och inga eldfarliga oljor förvarades i ladugården. ”Allan röker icke tobak”, noterade landsfiskalen Ivar Friberg vidare i sin rapport, men verkade samtidigt ha fattat misstanke om att inte allt hade gått till som den 16-årige hemmasonen hävdade. Senare samma dag höll landsfiskalen ett nytt förhör med Allan och kunde därefter komplettera sitt protokoll på följande sätt:

”Han erkänner nu att han igår mellan klockan ½ 10 och 10 på kvällen varit inne i den nu brunna byggnaden och rökt några bloss på en cigarrett. Det hade varit en cigarrett med munstycke, märket Florida. Han hade tänt cigarretten ute i det fria och sedan gått in i den gamla ladugårdsbyggnaden genom den östra dörren. Det elektriska ljuset till ladugårdsbyggnaden hade varit avstängt. Inne i ladugården hade Allan rökt några bloss och sedan ’släckt’ cigarretten på så sätt att han petat av glöden och släppt denna på golvet, varefter han trampat på glöden. Allan hade sedan gått fram och sett på fåren – lampan på nordvästra gaveln på manbyggnaden hade varit tänd och lyst in i ladugården – och därefter gått in och lagt sig.”

”Allan anser nu att elden i ladugården måste ha uppstått genom att han handskats ovarsamt med eld”, sammanfattade landsfiskalen Friberg och nämnde också att Allan ”åtnjutit vanlig folkskoleundervisning samt konfirmerats i Tostareds församlings kyrka år 1941” och han ”icke varit för brott tilltalad eller straffad.”

Skaderegleringen sköttes mycket snabbt och bara ett par veckor senare fick hemmansägare Johansson veta att han beviljats ersättning med hela försäkringsbeloppet.

För sonen Allan var ärendet dock inte avslutat. Han hade att infinna sig inför Marks häradsrätt i Skene ”angående vållande av eldskada”. Häradsrätten kom emellertid fram till att det inte kunde styrkas att han ”genom vårdslöshet, oförsiktighet eller försummelse” verkligen varit vållande till branden. Allan hade själv påpekat den långa tid som gått från det att han hade rökt till det att branden upptäcktes.

ÅSKNEDSLAG VANLIG BRANDORSAK

Åsknedslag har genom årens lopp förorsakat mängder av bränder. Det ser man lätt genom att studera Brandförsäkringsverkets skadehandlingar. I början av augusti 1943 hade *Östgöta Correspondenten* en stort

uppslagen artikel med rubriken *Ett 50-tal åskbränder i Östergötland och Småland*. Tidningen rapporterade bland annat om åsknedslaget i Fröderyds kyrka – försäkrad hos Brandförsäkringsverket – i närheten av Vetlanda.

”Natten till onsdagen slog blixten ned i Fröderyds kyrka, som blev svårt eldhärjad. Endast de sotiga murarna återstår nu av templet. Kyrkan, som saknade åskledare, var byggd 1854. För ett år sedan inträffade ett eldsvådetillbud i kyrkans torn, orsakat av blixtnedslag”, hette det i artikeln.

Hösten 1927 togs denna bild på Brandförsäkringsverkets styrelse och anställda.

Några dagar därefter kom värderingsmannen Karl Johansson till brandplatsen. Enligt hans undersökningsprotokoll var han där tillsammans med Gotthard Bylund, alltså Brandförsäkringsverkets vd. Det antyder att skadan var av den omfattningen att självaste direktören valde att följa med på inspektionen. Det är en ganska dramatisk bild av det inträffade som Karl Johansson målar upp:

”På grund av det våldsamma åskvädret vågade sig knappast ägare av egna fastigheter från sina hem. Detta och rådande mörker gjorde släckningsarbetet mycket svårt, och när folk kom till platsen förmådde de ej att släcka elden. När Vetlanda brandkår kom måste de inrikta sig på att skydda närliggande byggnader. Av byggnaden återstår nu endast murarna. Om eldens häftighet och kolossala värme kan man göra sig en föreställning, när av de tre i tornet hängande klockorna smält och runnit bort och endast kläpparna återfunnits.”

GNISTOR FRÅN EN GENGASTRAKTOR

En mycket tidstypisk brandorsak låg bakom det som inträffade vid fastigheten Karlberg i närheten av Piteå – gnistor från en gengastraktor. Eftersom möjligheterna att importera oljeprodukter var mycket begränsade under krigsåren hade gengas eller generatorgas utvecklats med ved eller träkol som utgångsmaterial. ”Tvenne gengasdrivna traktorer” hade under dagen använts för plöjningsarbeten.

”Den ena av dessa traktorer skulle, sedan arbetet för dagen avslutats, kvarlämnas å fastigheten, enär den skulle användas där påföljande dag. Enär traktorn är synnerligen svårstartad ämnade traktorns förare, arbetaren Halvard Bogren från Öjebyn, låta traktorn stå i ladugårdsporten över natten för att skydda motorn för regn”, framkom av polisens protokoll.

Men det ville sig inte bättre än att eld slog ut från motorn på traktorn omedelbart efter att den körts in. Med hjälp av den andra traktorn

kunde det brinnande fordonet bogseras ut, men gnistor hade kommit ner i trossbotten. Trots vakthållning på platsen gick det inte att förhindra att en brand uppstod åtskilliga timmar senare. Elden spred sig ”med explosionsartad hastighet, varför intet kunde göras för att rädda ladugårdsbyggnaden, som därför nedbrann till grunden”.

Under andra världskriget lagrade lantbrukare på gårdar runt om i landet gengasbränsle på uppdrag av Kungliga Arméförvaltningens Intendenturdepartement. Lagerhållningen föranledde en del korrespondens mellan dessa lantbrukare och Brandförsäkringsverket. Gengasbränslet gjorde att brandrisken blev något förhöjd och därmed påverkades också försäkringspremien.

Grundregeln verkar ha varit den att 3 000 hektoliter bilkol eller 5 000 hektoliter bilved fick förvaras utan att premien höjdes. Men för de flesta av de lantbrukare som kontaktade Brandförsäkringsverket tycks betydligt större kvantiteter ha varit aktuella. Godsägare Gustaf Gummeson på egendomen Norraby i Kronobergs län fick detta besked:

”Enligt meddelande till Verket har ett upplag av 10 000 hektoliter bilkol nu lagts i logbyggnaden vid rubricerade egendom. Till följd härav har Verket på grund av den ökade brandfaran påfört försäkringen av nämnda byggnad, ävensom byggnader inom 45 meter från denna, en förhöjd avgift av kronor 286:02 per år. För att försäkringen till fullo skall gälla emotser vi detta belopp.”

LUFFARE OCH GÅRDFARIHANDLARE

Något tidstypiskt i en annan bemärkelse var de luffare och gårdfarihandlare som åtminstone långt fram på 1940-talet var ett tämligen vanligt inslag längs landsvägarna. I många polisprotokoll efter bränder nämndes dessa kategorier som ständigt misstänkta när ingen annan orsak till en eldsvåda gick att finna. Också när det gällde olika

Denna minnesmedalj gavs ut vid Brandförsäkringsverkets 100-årsjubileum 1882. Den präglades i olika metaller. På ena sidan av medaljen är Oscar II porträtterad. På den andra visas symbolen för Brandförsäkringsverket.

typer av stölder pekades luffare och gårdfarihandlare gärna ut. Efter en brand vid Nils Åkessons gård i Tierps socken i Uppsala län upprättades ett protokoll med bland annat dessa noteringar:

”Med anledning av att det fanns hundar vid gården var det sällan några luffare besökte denna. Det händer dock ofta att okända personer passerar på vägen som leder förbi Stynsberg. Senast torsdagen den 26/8 1943 hade Åkesson lagt märke till att en gårdfarihandlare gick förbi gården. I övrigt hade han icke lagt märke till några okända personer, som passerat förbi Stynsberg under dagarna före brandens utbrott.”

En annan ofta misstänkt grupp var de psykiskt sjuka. När brand utbröt på ungdomsvårdsanstalten Leonardsberg i Norrköping tog det inte lång stund att komma fram till orsaken – ”anlagd av sinnessjuk”. Man kan enkelt konstatera att språkbruket förändrats. Försäkringstagaren kunde på sin allframtidsförsäkring från Brandförsäkringsverket kvittera ut 75 kronor för den av allt att döma ganska obetydliga skadan.

FÖRSTATLIGANDE HOTADE

Under krigets slutskede publicerade socialdemokraterna med nationalekonomen Gunnar Myrdal som pådrivare det som kom att kallas Arbetarrörelsens efterkrigsprogram eller 27-punktsprogrammet. Enligt en av dessa punkter skulle det privata försäkringsväsendet helt eller delvis förstatligas. Den breda samförståndsanda som hade rått under kriget var som bortblåst. Nu var det – i det korta perspektivet – radikaliseringspolitiken och planhushållning som gällde.

Här kunde Brandförsäkringsverkets historia ha fått ett abrupt slut. Så blev det nu inte. Med framväxten av det kalla kriget kom de svenska socialiseringstankarna på skam. Förändringarna på försäkringsområdet blev betydligt mindre än vad många i branschen hade befarat. Brandförsäkringsverket och andra kunde leva vidare utan statlig tvångströja. ”På det hela taget kan sägas att det privata försäkringsväsendet väl bestod provet”, för att citera den aldrig tryckta minnesskrift som försäkringshistorikern Åke Grenholm författade vid 175-årsjubileet.

Mycket pekar som sagt på att Brandförsäkringsverkets glansdagar inföll i början av 1930-talet, men att den positiva trenden sedan bröts. Åke Grenholm påminner om att 1930-talet kännetecknades av ”en väldig frammarsch för försäkringsväsendet”.

”Intensifierad anskaffning, nya försäkringsformer och ökad möjlig-

het att acceptera stora ansvarsbelopp – allt detta hand i hand med av välståndsutvecklingen alstrade nya försäkringsbehov gjorde att bolagens premiesiffror kontinuerligt och kraftigt gick i höjden. Krigsåren medförde naturligtvis en avmattning i flera branscher, dock inte i den utsträckning som man skulle ha kunnat vänta sig. Efter kriget kom ruschen snabbt igång på nytt”, skriver Åke Grenholm.

UTVECKLINGEN GICK FÖRBI

Hans omdöme om Brandförsäkringsverkets agerande är hårt men förmodligen i huvudsak korrekt: ”Det kan sägas att utvecklingen i stort sett gick Verket förbi.” Grenholm nämner att brandförsäkringspremierna för samtliga bolag steg med sammanlagt 200 procent mellan 1930 och 1949. Under samma period stannade Brandförsäkringsverkets premieökning på cirka 60 procent, alltså mindre än en tredjedel av genomsnittet.

Det var som tidigare allframtidförsäkringarna som dominerade. Uttryckt i ansvarssumman svarade årsförsäkringarna år 1930 för 6 procent av de nytecknade försäkringarna. År 1949 hade andelen visserligen ökat till 22 procent, men spelade fortfarande en ganska undanskymd roll inom Brandförsäkringsverket.

”Det är kanske någon överdrift att tala om ett stillastående, men utvecklingen präglas – om man tar hänsyn till alla inverkande faktorer – i hög grad av ett skynda långsamt och av stor restriktivitet. Tydligt är att flertalet andra bolags kraftiga expansion inneburit ett inträngande på Brandförsäkringsverkets ursprungliga marknad, landsbygden, och att Verket därmed förlorat många av sina gamla kunder”, menar Åke Grenholm.

Enligt den tolkning han gör i minnesskriften från 1957 blundade Brandförsäkringsverkets ledning fram till 1950-talets början för ”sam-

hällslivets genomgripande omgestaltning, industrialismens genombrott, teknikens segertåg”.

”Ett studium av protokoll och andra handlingar ända in på slutet av 1940-talet ger ett starkt intryck av detta. Man söker i protokollen förgäves en anteckning om någon av verkställande ledningen gjord analys av verksamheten, någon redogörelse för affärsresultatet, någon prognos eller några synpunkter angående rörelsens anpassning till de ändrade samhällsförhållandena”, påpekar Åke Grenholm.

En kontorsinteriör från
det tidiga 1900-talet.

Geometrisk Charta Öfver
SUNDSVALDS STAD
 År **LXVIII**

Äfästad År 1776, och till sinä öfverlä-
 tillagd till Septemb. År 1782
 af Joh. Wronberg
 Byggnings-

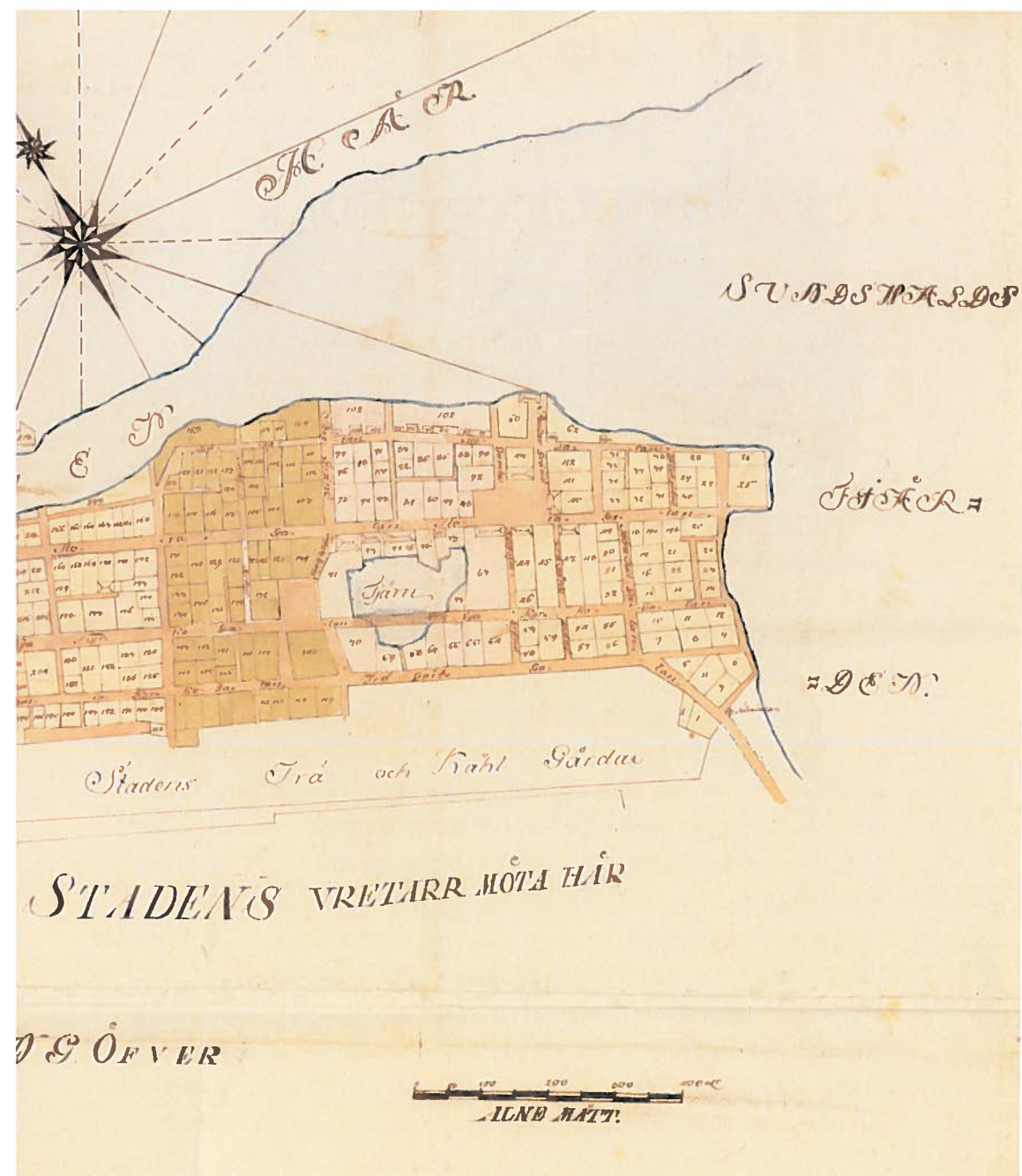
S T A D E N S K R O N O L O T T E R

CHARTA ÖFVER
SUNDSVALDS STAD

Äfästad till Septemb.
 År 1782 af

På denna detaljerade karta över Sundsvall går det att utläsa ytan – i kvadratalnar – på varje enskild tomt.

FÖRÄNDRINGENS VINDAR

KANSKE NÅGOT AV ETT EPOKSKIFTE – ett av flera i Brandförsäkringsverkets långa historia – ägde rum i och med vd-bytet den 1 juli 1950. Gotthard Bylund, som sedan 1927 ansvarat för den dagliga verksamheten, gick i pension 66 år gammal. Till hans efterträdare utsågs Olof Appeltofft.

Appeltofft var jurist och hade under inledningen av sin karriär valt domarbanan. Sin första mer betydande kontakt med försäkringsbranschen etablerade han som sekreterare i 1942 års försäkringsutredning och sedan som huvudsekreterare i 1945 års parlamentariska försäkringsutredning.

I försäkringshistorikern Åke Grenholms aldrig tryckta minnesskrift från Brandförsäkringsverkets 175-årsjubileum 1957 påminner han om styrelsens bestämda önskemål om att en ny verkställande direktör också skall lägga grunden för ”en omdaning av Verkets arbetsformer efter den moderna tidens krav”. Grenholm sparar inte på superlativena när det gäller Olof Appeltoffts insatser.

”Så sattes nya segel på den gamla farkosten och kursen lades om. Utåt har den nya given manifesterats på många sätt”, betonar han och nämner att Brandförsäkringsverket inom loppet av några få år utvidgat sin brandförsäkring till att omfatta även lös egendom och skog, upptagit utbyte av coassuranser, alltså samförsäkringar med andra bolag, samt börjat driva reassurans, det vill säga återförsäkring för att sprida riskerna.

”Utvecklingen kanske bäst åskådliggörs av det faktum att den för 1956 redovisade premieintäkten för direkt försäkring är fyra gånger större än intäkten för 1950. Ett annat tecken på att Brandförsäkringsverket tillvunnit sig förtroende på marknaden är att ej mindre än sex härads- och sockenbolag i olika delar av landet helt överlätit sin rörelse till Verket”, skriver Åke Grenholm.

Mellan 1952 och 1960 blev det faktiskt ännu fler härads- och sockenbolag som fusionerades med Brandförsäkringsverket – totalt nio stycken. Det var Halmstads och Årstads häraders Brandförsäkringsbolag, Himle härads Brandförsäkringsbolag, Fjärås sockens Brandstodsförening, Gnarps sockens Brandstodsförening, Gällinge sockens Enskilda Brandstodskassa, Jättendals sockens Brandstodsbolag, Karlanda sockens Brandstodsbolag, Slättåkra sockens Brandförsäkringsbolag och Virestads Brandförsäkringsbolag.

Det var 1951 som Brandförsäkringsverket som ett led i sin modernisering började med återförsäkring. Av verksamhetsberättelsen för 1953 framgår att ”denna rörelsegren har byggts upp med stor försiktighet”. Trots det expanderade återförsäkringsrörelsen relativt sett starkare än direktförsäkringen redan under de första åren.

Den snabba tillväxten gjorde att Brandförsäkringsverkets styrelse valde att ansöka om koncession för ett separat återförsäkringsbolag, helägt av Brandförsäkringsverket. I slutet av 1953 beviljades denna koncession och i januari året därpå kunde detta nya bolag – Återförsäkringsaktiebolaget Stockholm – inleda sin verksamhet.

SAMVERKAN MED BORE

Brandförsäkringsverket började vid den här tiden vidga sina vyer även i andra avseenden. Efter godkännande från en extra bolagsstämma i december 1954 träffade styrelsen ”ett avtal av väsentlig betydelse för Brandförsäkringsverkets framtid och utveckling”, för att citera den

aktuella årsredovisningen. Den andra parten var styrelsen för Försäkringsbolaget Bore, ömsesidigt. Målet med avtalet var "en samverkan mellan bolagen i syfte framför allt att bereda bolagen ökade möjligheter att tillgodose försäkringstagarnas intresse och nedbringa omkostnaderna".

I årsredovisningen för 1956 heter det att "den ekonomiska utvecklingen och inte minst utvecklingen på försäkringsmarknaden gör det önskvärt att arbeta i större företagsenheter än tidigare", vilket var bakgrunden till närmandet mellan Brandförsäkringsverket och Bore.

"Detta samarbete har efter hand planenligt intensifierats, så att bolagen numera har gemensam central organisation och fältorganisation", deklarerade styrelsen i årsredovisningen.

Men äktenskapet med Bore slog inte väl ut. Parentesen med "bindestrecksnamnet" Bore-Brandförsäkringsverket kom att bli kort och 1963 gick de båda bolagen skilda vägar. Bore blev Trafik-Bore, som i sin tur några år senare anslöts till Trygg-Hansa.

Återförsäkringsaktiebolaget Stockholm hade en god tillväxt. För bolagets tredje år – 1956 – kunde denna sammanfattning göras:

"Verksamheten har under året fortsatt att utvecklas på ett tillfredsställande sätt. Den har omfattat indirekt försäkringsrörelse i alla skadeförsäkringsgrenar. Trots att en mycket försiktig politik förts beträffande bolagets fortsatta utveckling, utvisar premieintäkten en betydande ökning under året. Den allt övervägande delen av denna premieökning avser skandinavisk brandförsäkringsaffär."

FORTSATT FÖRSIKTIGHET

Försiktighet skulle prägla Återförsäkringsaktiebolaget Stockholm – eller Stockholm Re som man så småningom började säga – åtminstone de första 15 åren. Årsredovisningen för 1981 ger denna bild:

"Under 1950- och 60-talen var Stockholm Re ett litet återförsäk-

ringsbolag med en ganska blygsam tillväxt. Affären kom vid denna tid huvudsakligen från den nordiska marknaden. Under senare delen av 60-talet och tidigt 70-tal tog en medveten och kontrollerad expansion sin början genom att alltfler branscher började tecknas. Bolagets förbindelser utsträcktes gradvis till jordens alla hörn och omfattar idag en väl komponerad och spridd portfölj från alla världsdelar.”

Premieinkomsterna steg längs en brant kurva. Från cirka 35 miljo-

Den här bilden togs vid Brandförsäkrings-
verkets personalfest i maj 1954.

ner i början av 1970-talet ökade premieinkomsterna till 160 miljoner 1981 och till nästan 200 miljoner 1982.

Undan för undan tog planerna på en renodling och koncentration av arbetet inom Brandförsäkringsverket form. Det betydde bland annat att Stockholm Re avyttrades vid årsskiftet 1983/1984. Köpare var Länsförsäkringsbolagens AB.

En av dem som ingick i förhandlingsorganisationen var Hugo-Jakob Hamilton. Han hade suttit som ordinarie styrelseledamot i Brandförsäkringsverkets styrelse sedan 1976 och skulle kröna sitt mångåriga uppdrag som styrelsens ordförande mellan 1993 och 1999.

”Stockholm Re var en för stor organisation för vår kostym. Det var ett bolag som krävde god soliditet och som därmed belastade Brandförsäkringsverket. Därför blev försäljningen en lysande affär. Vi begärde 90 miljoner, Länsförsäkringar erbjöd 60 miljoner. Vi möttes på halva vägen och kunde alltså sälja Stockholm Re för 75 miljoner”, berättar Hugo-Jakob Hamilton när han intervjuas hösten 2006.

Andra framträdande personer inom Brandförsäkringsverket har beskrivit försäljningen av Stockholm Re på likartat sätt. ”Den bästa affär Verket gjort genom tiderna”, var ett betyg.

ANTALET ANSTÄLLDA ÖKADE

Det allt bredare arbetsområdet under 1950-talet gjorde naturligtvis att antalet anställda inom Brandförsäkringsverket ökade. År 1951 fanns 36 personer anställda på kontoret. År 1956 hade den siffran stigit till 47. Men den verkligt stora ökningen skedde i fältorganisationen, alltså bland värderingsmän och lokala ombud. Fältorganisationen växte under dessa år från 51 till 115 personer. Fast då måste vi hålla i minnet att nästan alla av dessa medarbetare hade sina uppdrag som bisyssla och kanske i vissa fall enbart ägnade några få timmar per vecka åt Brandförsäkringsverket.

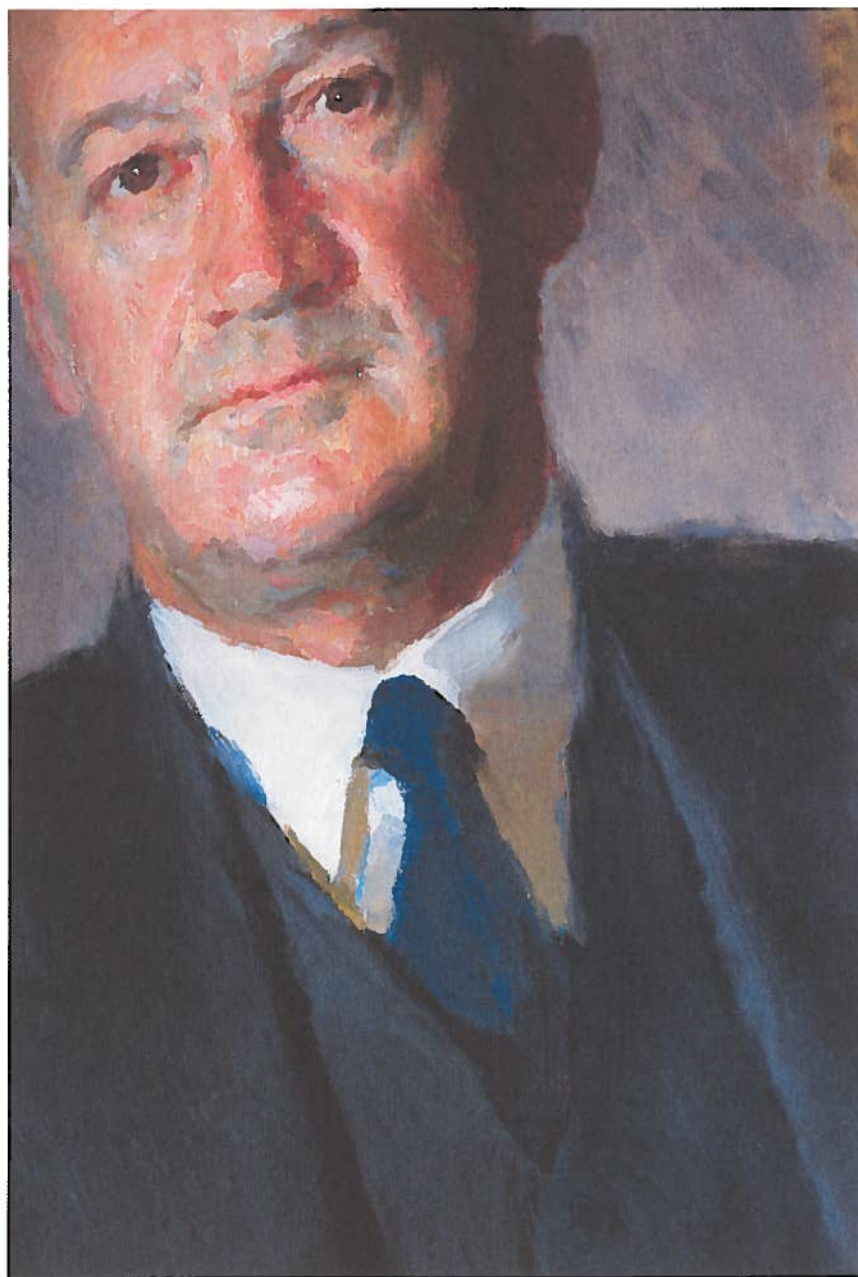
Under denna intensiva tid smiddes också planer på en återförening mellan Brandförsäkringsverket och Städernas försäkringsbolag. Formellt sett skulle det röra sig om en koncernbildning, där "Brandförsäkringsverkets ställning såsom ett självständigt företag inom koncernens ram respekteras". En uppdelning hade ju skett på 1820-talet efter ett antal allvarliga och kostsamma stadsbränder.

Det var 1961 som försök gjordes att efter mer än 130 år som separata bolag genomföra vad man kan kalla ett löst samgående. Förslaget stötte emellertid på kraftigt motstånd hos Brandförsäkringsverkets bolagsstämmor – en extra och en ordinarie – som båda ägde rum i maj 1961. Återföreningen kunde inte förverkligas.

Spelet bakom kulisserna – och delvis också i offentlighetens ljus – var tämligen dramatiskt. Brandförsäkringsverkets styrelse drev med kraft uppfattningen att en sammanslagning med Städernas försäkringsbolag var angelägen. Bolagsstämmans majoritet hade dock den motsatta åsikten.

En nyckelperson var Bror Lagercrantz, som redan 1949 hade tillträtt som styrelseordförande i Brandförsäkringsverket. Han var bruksdisponent på Wirsbo Bruk i Västmanland och en person med många uppdrag inom näringslivet, bland annat ordförande i Industriförbundet 1959–1962.

En tid efter det att bolagsstämman gjort tummen ner för sammanslagningen försökte Bror Lagercrantz klarlägga sin syn på den uppkomna situationen i en promemoria märkt *Personligt och konfidentiellt*. Skrivelsen tillkom för att han själv kände ett behov av att "sammanfatta läget och tvinga mig till preciseringar", men dessutom med syftet att "för mina styrelsekamrater framlägga ett material som kanske något kunde underlätta ett ställningstagande till hur vi den närmaste tiden bör handla".

År 1949 tillträdde Bror Lagercrantz som ordförande i Brandförsäkringsverket.

KRITISK SITUATION

”Att Bore-Brandförsäkringsverket befinner sig i en kritisk situation synes mig uppenbart”, fastslog Lagercrantz och fortsatte sin lägesbeskrivning på följande sätt:

”Inledningsvis vill jag fastställa att styrelsen under de senaste åren alltmer blivit övertygad om att utvecklingen obönhörligt och under trycket av en hårdnande konkurrens inom försäkringsvärlden framtingar samordning av verksamheten i större enheter. Det stora antalet försäkringsbolagsfusioner bär vittne härom. De små enheterna synas dömda att gå under eller fusionera med större företag av likartad konstruktion. Kravet på kostnadssänkningar synes endast kunna tillgodoses genom specialisering och utnyttjande av moderna kontorsmaskiner. Det var sedan styrelsen blivit övertygad om att det för bolagens framtid var nödvändigt att gå samman med en större koncern som planerna på fusion med Städernas bolag genomarbetades och framlades för bolagsstämman.”

Bror Lagercrantz medgav att ”vi felbedömt situationen beträffande majoriteten av våra försäkringstagares önsknings- och våra motståndares propaganda har haft den effekten, att vi nu måste erkänna att vi icke har möjlighet att få igenom den koncern som vi är övertygade om är riktig”.

I sin promemoria förklarade Lagercrantz vidare att det är ”omöjligt att återkomma till Städernas med sådana garantier att de kan tänkas villiga återknyta allvarliga förhandlingar om koncernplanens genomförande”.

HÄNSYNSLÖSA KRAFTER

”Enligt min mening är för överskådlig tid framöver koncern med Städernas omöjlig. Bäst att först som sist erkänna det och handla därefter. Men inte bara det. Jag är alldeles övertygad om att läget är så labilt att

om vi inte med stor diplomatisk klokhet manövrerar under den närmaste tiden, riskerar vi att de mot oss stående hänsynslösa krafterna kastar ut den nuvarande styrelsen för att sätta in vad de förmodligen kallar pålitligt folk”, hette det längre fram i denna promemoria.

Med facit i hand vet vi att någon utrensning i styrelsen inte blev aktuell, men Lagercrantz formulering säger ändå åtskilligt om det upptrissade känsloläget och de spänningar som fanns mellan styrelsen och stämman. I slutet av sin PM ventilerade han sin djupa misstro mot bolagsstämmor som beslutande organ och förklarade att ”vilka som kommer till en stämma vet man aldrig och där finns alltid risk för kupper och man blir beroende av skiftande stämningar”. Koncernplanerna hade enligt Bror Lagercrantz stälpts ”på grund av okunnighet och oförstånd och förvrängd propaganda”.

Tongångarna var likartade i den PM – märkt *Strängt förtroligt* – som vd Olof Appeltofft sammanställde några månader efter stämman.

”Så sent som på stämmodagens morgon fullföljdes denna agitation, då stämmodeltagarna möttes på Bromma flygfält och omhändertogs av propagandamakare. På senaste tiden har också andra exempel på buskagitation meddelats mig”, noterade Appeltofft.

Denna karta över Växjö från 1783 är fylld av information. Bland annat går det att se vilka tomter skräddaren Bolander, gördelmakaren Lundvall, handelsmannen Modig och många andra var ägare till. ►►

**Grundritning
öfver
WEXIÖ STAD**
Urskildt Åhr 1763 af
N. S. Bengtson

1763

1764

1765

1766

1767

1768

1769

1770

1771

1772

1773

1774

1775

1776

1777

1778

1779

1780

1781

1782

1783

1784

1785

1786

1787

1788

1789

1790

1791

1792

1793

1794

1795

1796

1797

1798

1799

1800

1801

1802

1803

1804

1805

1806

1807

1808

1809

1810

1811

1812

1813

1814

1815

1816

1817

1818

1819

1820

1821

1822

1823

1824

1825

1826

1827

1828

1829

1830

1831

1832

1833

1834

1835

1836

1837

1838

1839

1840

1841

1842

1843

1844

1845

1846

1847

1848

1849

1850

1851

1852

1853

1854

1855

1856

1857

1858

1859

1860

1861

1862

1863

1864

1865

1866

1867

1868

1869

1870

1871

1872

1873

1874

1875

1876

1877

1878

1879

1880

1881

1882

1883

1884

1885

1886

1887

1888

1889

1890

1891

1892

1893

1894

1895

1896

1897

1898

1899

1900

1901

1902

1903

1904

1905

1906

1907

1908

1909

1910

1911

1912

1913

1914

1915

1916

1917

1918

1919

1920

1921

1922

1923

1924

1925

1926

1927

1928

1929

1930

1931

1932

1933

1934

1935

1936

1937

1938

1939

1940

1941

1942

1943

1944

1945

1946

1947

1948

1949

1950

1951

1952

1953

1954

1955

1956

1957

1958

1959

1960

1961

1962

1963

1964

1965

1966

1967

1968

1969

1970

1971

1972

1973

1974

1975

1976

1977

1978

1979

1980

1981

1982

1983

1984

1985

1986

1987

1988

1989

1990

1991

1992

1993

1994

1995

1996

1997

1998

1999

2000

2001

2002

2003

2004

2005

2006

2007

2008

2009

2010

2011

2012

2013

2014

2015

2016

2017

2018

2019

2020

2021

2022

2023

2024

2025

2026

2027

2028

2029

2030

2031

2032

2033

2034

2035

2036

2037

2038

2039

2040

2041

2042

2043

2044

2045

2046

2047

2048

2049

2050

2051

2052

2053

2054

2055

2056

2057

2058

2059

2060

2061

2062

2063

2064

2065

2066

2067

2068

2069

2070

2071

2072

2073

2074

2075

2076

2077

2078

2079

2080

2081

2082

2083

2084

2085

2086

2087

2088

2089

2090

2091

2092

2093

2094

2095

2096

2097

2098

2099

2100

2101

2102

2103

2104

2105

2106

2107

2108

2109

2110

2111

2112

2113

2114

2115

2116

2117

2118

2119

2120

2121

2122

2123

2124

2125

2126

2127

2128

2129

2130

2131

2132

2133

2134

2135

2136

2137

2138

2139

2140

2141

2142

2143

2144

2145

2146

2147

2148

2149

2150

2151

2152

2153

2154

2155

2156

21

Merio

achetantes inuit

[illegible]

710 *Was haben die alten Jüngl.*
aus dem Paradies
 711 *aus dem Paradies*
 712 *aus dem Paradies*
 713 *aus dem Paradies*
 714 *aus dem Paradies*
 715 *aus dem Paradies*
 716 *aus dem Paradies*
 717 *aus dem Paradies*
 718 *aus dem Paradies*
 719 *aus dem Paradies*
 720 *aus dem Paradies*
 721 *aus dem Paradies*
 722 *aus dem Paradies*
 723 *aus dem Paradies*
 724 *aus dem Paradies*
 725 *aus dem Paradies*
 726 *aus dem Paradies*
 727 *aus dem Paradies*
 728 *aus dem Paradies*
 729 *aus dem Paradies*
 730 *aus dem Paradies*
 731 *aus dem Paradies*
 732 *aus dem Paradies*
 733 *aus dem Paradies*
 734 *aus dem Paradies*
 735 *aus dem Paradies*
 736 *aus dem Paradies*
 737 *aus dem Paradies*
 738 *aus dem Paradies*
 739 *aus dem Paradies*
 740 *aus dem Paradies*
 741 *aus dem Paradies*
 742 *aus dem Paradies*
 743 *aus dem Paradies*
 744 *aus dem Paradies*
 745 *aus dem Paradies*
 746 *aus dem Paradies*
 747 *aus dem Paradies*
 748 *aus dem Paradies*
 749 *aus dem Paradies*
 750 *aus dem Paradies*
 751 *aus dem Paradies*
 752 *aus dem Paradies*
 753 *aus dem Paradies*
 754 *aus dem Paradies*
 755 *aus dem Paradies*
 756 *aus dem Paradies*
 757 *aus dem Paradies*
 758 *aus dem Paradies*
 759 *aus dem Paradies*
 760 *aus dem Paradies*
 761 *aus dem Paradies*
 762 *aus dem Paradies*
 763 *aus dem Paradies*
 764 *aus dem Paradies*
 765 *aus dem Paradies*
 766 *aus dem Paradies*
 767 *aus dem Paradies*
 768 *aus dem Paradies*
 769 *aus dem Paradies*
 770 *aus dem Paradies*
 771 *aus dem Paradies*
 772 *aus dem Paradies*
 773 *aus dem Paradies*
 774 *aus dem Paradies*
 775 *aus dem Paradies*
 776 *aus dem Paradies*
 777 *aus dem Paradies*
 778 *aus dem Paradies*
 779 *aus dem Paradies*
 780 *aus dem Paradies*
 781 *aus dem Paradies*
 782 *aus dem Paradies*
 783 *aus dem Paradies*
 784 *aus dem Paradies*
 785 *aus dem Paradies*
 786 *aus dem Paradies*
 787 *aus dem Paradies*
 788 *aus dem Paradies*
 789 *aus dem Paradies*
 790 *aus dem Paradies*
 791 *aus dem Paradies*
 792 *aus dem Paradies*
 793 *aus dem Paradies*
 794 *aus dem Paradies*
 795 *aus dem Paradies*
 796 *aus dem Paradies*
 797 *aus dem Paradies*
 798 *aus dem Paradies*
 799 *aus dem Paradies*
 800 *aus dem Paradies*

1. *Waggen der Fuchsen*
 2. *Einzelne Fuchsen*
 3. *Waggen der Fuchsen*
 4. *Waggen der Fuchsen*
 5. *Waggen der Fuchsen*
 6. *Waggen der Fuchsen*
 7. *Waggen der Fuchsen*
 8. *Waggen der Fuchsen*
 9. *Waggen der Fuchsen*
 10. *Waggen der Fuchsen*
 11. *Waggen der Fuchsen*
 12. *Waggen der Fuchsen*
 13. *Waggen der Fuchsen*
 14. *Waggen der Fuchsen*
 15. *Waggen der Fuchsen*
 16. *Waggen der Fuchsen*
 17. *Waggen der Fuchsen*
 18. *Waggen der Fuchsen*
 19. *Waggen der Fuchsen*
 20. *Waggen der Fuchsen*
 21. *Waggen der Fuchsen*
 22. *Waggen der Fuchsen*
 23. *Waggen der Fuchsen*
 24. *Waggen der Fuchsen*
 25. *Waggen der Fuchsen*
 26. *Waggen der Fuchsen*
 27. *Waggen der Fuchsen*
 28. *Waggen der Fuchsen*
 29. *Waggen der Fuchsen*
 30. *Waggen der Fuchsen*
 31. *Waggen der Fuchsen*
 32. *Waggen der Fuchsen*
 33. *Waggen der Fuchsen*
 34. *Waggen der Fuchsen*
 35. *Waggen der Fuchsen*
 36. *Waggen der Fuchsen*
 37. *Waggen der Fuchsen*
 38. *Waggen der Fuchsen*
 39. *Waggen der Fuchsen*
 40. *Waggen der Fuchsen*
 41. *Waggen der Fuchsen*
 42. *Waggen der Fuchsen*
 43. *Waggen der Fuchsen*
 44. *Waggen der Fuchsen*
 45. *Waggen der Fuchsen*
 46. *Waggen der Fuchsen*
 47. *Waggen der Fuchsen*
 48. *Waggen der Fuchsen*
 49. *Waggen der Fuchsen*
 50. *Waggen der Fuchsen*
 51. *Waggen der Fuchsen*
 52. *Waggen der Fuchsen*
 53. *Waggen der Fuchsen*
 54. *Waggen der Fuchsen*
 55. *Waggen der Fuchsen*
 56. *Waggen der Fuchsen*
 57. *Waggen der Fuchsen*
 58. *Waggen der Fuchsen*
 59. *Waggen der Fuchsen*
 60. *Waggen der Fuchsen*
 61. *Waggen der Fuchsen*
 62. *Waggen der Fuchsen*
 63. *Waggen der Fuchsen*
 64. *Waggen der Fuchsen*
 65. *Waggen der Fuchsen*
 66. *Waggen der Fuchsen*
 67. *Waggen der Fuchsen*
 68. *Waggen der Fuchsen*
 69. *Waggen der Fuchsen*
 70. *Waggen der Fuchsen*
 71. *Waggen der Fuchsen*
 72. *Waggen der Fuchsen*
 73. *Waggen der Fuchsen*
 74. *Waggen der Fuchsen*
 75. *Waggen der Fuchsen*
 76. *Waggen der Fuchsen*
 77. *Waggen der Fuchsen*
 78. *Waggen der Fuchsen*
 79. *Waggen der Fuchsen*
 80. *Waggen der Fuchsen*
 81. *Waggen der Fuchsen*
 82. *Waggen der Fuchsen*
 83. *Waggen der Fuchsen*
 84. *Waggen der Fuchsen*
 85. *Waggen der Fuchsen*
 86. *Waggen der Fuchsen*
 87. *Waggen der Fuchsen*
 88. *Waggen der Fuchsen*
 89. *Waggen der Fuchsen*
 90. *Waggen der Fuchsen*
 91. *Waggen der Fuchsen*
 92. *Waggen der Fuchsen*
 93. *Waggen der Fuchsen*
 94. *Waggen der Fuchsen*
 95. *Waggen der Fuchsen*
 96. *Waggen der Fuchsen*
 97. *Waggen der Fuchsen*
 98. *Waggen der Fuchsen*
 99. *Waggen der Fuchsen*
 100. *Waggen der Fuchsen*

14. *Caritatem* *Prudentia* *Fortitudo*
 15. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 16. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 17. *Caritas* *Veritas* *Religio*
 18. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 19. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 20. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 21. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 22. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 23. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 24. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 25. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 26. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 27. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 28. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 29. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 30. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 31. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 32. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 33. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 34. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 35. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 36. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 37. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 38. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 39. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 40. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 41. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 42. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 43. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 44. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 45. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 46. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 47. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 48. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 49. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 50. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 51. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 52. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 53. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 54. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 55. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 56. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 57. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 58. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 59. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 60. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 61. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 62. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 63. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 64. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 65. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 66. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 67. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 68. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 69. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 70. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 71. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 72. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 73. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 74. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 75. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 76. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 77. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 78. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 79. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 80. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 81. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 82. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 83. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 84. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 85. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 86. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 87. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 88. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 89. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 90. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 91. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 92. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 93. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 94. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 95. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 96. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 97. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 98. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*
 99. *Modestia* *Caritas* *Religio*
 100. *Humilitas* *Temperantia* *Veritas*

41	phasi	phasi
42	phasi	phasi
43	phasi	phasi
44	phasi	phasi
45	phasi	phasi
46	phasi	phasi
47	phasi	phasi
48	phasi	phasi
49	phasi	phasi
50	phasi	phasi
51	phasi	phasi
52	phasi	phasi
53	phasi	phasi
54	phasi	phasi
55	phasi	phasi
56	phasi	phasi
57	phasi	phasi
58	phasi	phasi
59	phasi	phasi
60	phasi	phasi
61	phasi	phasi
62	phasi	phasi
63	phasi	phasi
64	phasi	phasi
65	phasi	phasi
66	phasi	phasi
67	phasi	phasi
68	phasi	phasi
69	phasi	phasi
70	phasi	phasi
71	phasi	phasi
72	phasi	phasi
73	phasi	phasi
74	phasi	phasi
75	phasi	phasi
76	phasi	phasi
77	phasi	phasi
78	phasi	phasi
79	phasi	phasi
80	phasi	phasi
81	phasi	phasi
82	phasi	phasi
83	phasi	phasi
84	phasi	phasi
85	phasi	phasi
86	phasi	phasi
87	phasi	phasi
88	phasi	phasi
89	phasi	phasi
90	phasi	phasi
91	phasi	phasi
92	phasi	phasi
93	phasi	phasi
94	phasi	phasi
95	phasi	phasi
96	phasi	phasi
97	phasi	phasi
98	phasi	phasi
99	phasi	phasi
100	phasi	phasi

100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611

DET SENASTE KVARTSSEKLET

BRANDFÖRSÄKRINGSVERKET KUNDE 1982 fira sitt 200-årsjubileum. Det var dock ett jubileum som fördunklades av förberedelser för genomgripande strukturrationaliseringar för att försöka möta den allt tuffare konkurrensen. Det handlade kort uttryckt om att kraftigt banta organisationen.

I årsredovisningen för 1983 pekade man under punkten *Förändringar i verksamheten* på två övergripande problem. Det ena gällde "Verkets relativt höga driftskostnadsläge och Verkets små möjligheter att med bibehållet medlemskap i LF-gruppen kunna utveckla direktförsäkringsverksamheten". Kopplingen till Länsförsäkringar var en hämmande faktor.

Det andra problemet som nämndes i årsredovisningen var kraven på Stockholm Re att "motsvara solvenskrav på den internationella marknaden". Det behövdes ännu mer av ekonomiska muskler för att kunna fortsätta med återförsäkringsrörelsen. Detta skulle komma att lösas – som vi tidigare har berört – med en synnerligen lyckad försäljning av Stockholm Re till Länsförsäkringsbolagens AB.

Efter ett brett upplagt utredningsarbete genomfördes vid årsskiftet 1983/1984 flera betydelsefulla förändringar. Brandförsäkringsverket upphörde med den egna direkta marknadsföringen av temporära försäkringar och koncentrerade sig i huvudsak på allframtidsförsäkring-

arna, det vill säga den grund som bolaget hade haft redan från starten 1782.

De temporära försäkringarna överläts till Länsförsäkringsbolaget i det län där försäkringsobjektet fanns. I utbyte fick Brandförsäkringsverket en lika stor premievolym från Länsförsäkringsbolagen i form av samförsäkring och återförsäkring, som tillsammans med allframtidförsäkringsrörelsen skulle bli Verkets fortsatta affärsinriktning.

Denna slimmade organisation fick givetvis återverkningar på personalsidan. Av Brandförsäkringsverkets 25 medarbetare kunde enbart sex beredas plats när förändringarna hade genomförts. Men med det sociala ansvar som förefaller ha präglat Verket genom tiderna kunde samtliga de övertaliga hjälpas till anställningar inom Länsförsäkringar.

Under ett antal år hade Brandförsäkringsverket en teknisk samverkan med bolag inom Länsförsäkringsbolagens Förening. Det var Verkets direktförsäkring som sköttes i form av denna samförsäkring, coassurans som man säger på försäkringsspråk. Vid årsskiftet 1987/1988 upphörde avtalet med Länsförsäkringar att gälla.

KUNDE HA UTPLÅNATS

Hade det velat sig illa kunde Brandförsäkringsverket ungefär samtidigt – efter drygt 200 år – ha utplånats som ett självständigt försäkringsbolag. Brandförsäkringsverket är ju ett kundägt bolag – ömsesidigt som det heter. Ägarna utgörs av bolagets försäkringstagare. Rent praktiskt utövas denna ägarmakt av fullmäktige. Längre tillbaka ordnades distriktsmöten för att utse styrelseledamöter. Men det var ett otympligt arbetssätt och därför infördes en ordning med en central roll för ett antal organisationer. Som kuriosa i sammanhanget kan nämnas att Kunglig Maj:t fram till 1960-talet utsåg ordföranden i styrelsen.

I dag är de personer som ingår i fullmäktige utsedda av Svenska Kommunförbundet, Lantbrukarnas Riksförbund, Svenska Handelskammarförbundet och Kyrkostyrelsen för Svenska Kyrkan. På 1980-talet fanns dessutom företrädare för Länsförsäkringsbolagens Förening i fullmäktige. Den fråga som fullmäktige hade att fatta beslut om var – för att uttrycka sig rakt på sak – om Brandförsäkringsverket skulle tas över av Länsförsäkringar eller leva vidare som självständigt bolag.

Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) var en av de aktörer som pläderade för att verksamheten inom Brandförsäkringsverket överfördes till Länsförsäkringar. Det var naturligtvis inte svårt att se den potential som fanns inom Brandförsäkringsverket, i synnerhet sedan omstruktureringen var någotsånär tryggt i hamn.

Behandlingen i fullmäktige blev föremål för stor dramatik. Nyckelpersonen var Ulric Celsing, en av de tre fullmäktigeledamöter som LRF hade utsett. Dessa tre förväntades i omröstningen följa den officiella LRF-linjen.

”Men det gjorde inte jag, utan gick i stället efter min egen övertygelse”, förklarade Ulric Celsing vid ett samtal sommaren 2006 hemma på Lindholms Gård i Södermanland, en gård med anor från 1400-talet och med omfattande spannmålsproduktion, nötköttsproduktion och skogsbruk.

EN ENDA RÖST AVGJORDE

Hans agerande blev räddningen för Brandförsäkringsverket. Det var en enda röst som fällde avgörandet. I praktiken hade Celsing Verkets öde i sina händer.

”LRF betraktade mig som osolidarisk. I mina ögon var – och är fortfarande – Brandförsäkringsverket en gammal fin institution med mycket pengar. Bara idén att stjäla alla dessa pengar kändes fruktansvärt motbjudande. Skall man ändra på någonting måste det vara en

Ulric Celsing följde sin egen övertygelse när fullmäktige behandlade frågan om huruvida verksamheten i Brandförsäkringsverkets skulle överföras till Länsförsäkringar.

ändring till det bättre. Det hade det inte blivit om LRF-linjen segrat”, fastslår Ulric Celsing.

Konsekvensen för honom personligen blev att han tvingades lämna fullmäktige. LRF hade inte längre något förtroende för Celsing. Men det priset var han beredd att betala. Inte vid något enda tillfälle har Ulric Celsing ångrat att han gjorde som han gjorde den gången.

”Absolut inte, absolut inte”, intygar han.

Många inom Brandförsäkringsverket visar fortfarande stor tacksamhet mot Ulric Celsing för hans handlande vid denna viktiga omröstning i fullmäktige.

Hugo-Jakob Hamilton var styrelsens vice ordförande vid det aktuella tillfället.

”All heder åt Celsing! För Länsförsäkringar hade det förstås inte varit så dumt att komma över Brandförsäkringsverket, som ju var en riktig guldhöna. Det här var utan tvekan ett rent kuppförsök, men ett kuppförsök som lyckligtvis misslyckades”, säger han i dag.

”Rakryggat av Ulric Celsing”, kommenterar Henrik Hedqvist, då liksom nu en av Brandförsäkringsverkets revisorer.

”Om Länsförsäkringar hade tagit över skulle Brandförsäkringsverket ha ätits upp och försvunnit som eget försäkringsbolag”, säger Wilhelm Bennet, mångårig styrelseledamot.

Kuppförsöket kom känslomässigt att påverka Brandförsäkringsverket under lång tid framöver. Många av de aktiva under den tiden ser fortfarande denna händelse som den förmodligen viktigaste under det senaste kvartssekket i bolagets historia och gläds åt att dramats upplösning blev så lycklig.

STABIL GRUND

När stormen till sist hade lagt sig kunde Brandförsäkringsverket med sin stabila grund arbeta vidare på traditionellt manér. Under lång tid

– också i den senaste årsredovisningen – har verksamhetens omfattning beskrivits på följande sätt:

”Brandförsäkringsverkets huvudsakliga uppgift är numera att förvalta ett betydande bestånd av allframtidförsäkringar samt att förvalta placeringstillgångar som till största delen härrör från denna försäkringsgren.”

Utvecklingen har på det stora hela taget varit positiv under det senaste kvartsseklet. Det illustreras kanske på bästa sätt med hjälp av hur Brandförsäkringsverkets tillgångar har förändrats. För 1982 var tillgångarna 226 miljoner. Femton år senare – det vill säga 1997 – uppgick tillgångarna till 619 miljoner.

Med den kraftiga börsuppgången i slutet av 1990-talet steg den summan till 929 miljoner år 2000 för att därefter sjunka till 686 miljoner två år senare. År 2003 – då Leif Burdén tillträdde som vd – fanns ett kapital på 740 miljoner. År 2005 sprängdes miljardvallen och nu uppgår tillgångarna till drygt 1,4 miljarder kronor.

Detta kapital är placerat i fastigheter, räntebärande papper och aktier. Aktierna – främst i svenska börsnoterade bolag – har ett värde på drygt en miljard. De räntebärande pappren svarar för ungefär 280 miljoner. Därtill kommer två fastigheter i direkt anslutning till varandra – Strandvägen 19 och Styrmansgatan 1 och 3. De värderas för närvarande till 120 miljoner.

ORDFÖRANDE SEDAN 1999

Stig Nillbrand, numera pensionerad bankdirektör och bosatt i Östersund, är Brandförsäkringsverkets styrelseordförande sedan 1999. Styrelseledamot blev han redan 1986.

”Vi har alltid kunnat prata oss samman i styrelsen. Det råder en mycket harmonisk atmosfär”, säger han.

”Som gammal bankman har jag sysslat mycket med andras pengar.

Arbetet i Brandförsäkringsverket är av liknande art med den extrema långsiktighet och försiktighet som måste prägla verksamheten”, framhåller Stig Nillbrand.

Han understryker att Brandförsäkringsverket under sin första tid hade en oerhört stor betydelse för försäkringstagarna.

”Då fanns det inget annat försäkringsskydd. Den relativa betydelsen för försäkringstagaren har förstås blivit mindre och mindre. Trots att vi vid flera tillfällen höjt försäkringsbeloppen utan krav på premieinbetalningar, krävs kompletteringar med andra försäkringar för att få ett fullgott skydd”, betonar han.

Organisatoriskt har Brandförsäkringsverket krympt högst avsevärt.

”I dag har vi en ytterst effektiv hantering och det med bara tre medarbetare. Det är imponerande”, tycker Stig Nillbrand.

KÄNNBARA STORBRÄNDER

Att större brandskador markant påverkat Brandförsäkringsverkets resultat är självklart. I början av 1980-talet var skadorna extra kännbara. År 1980 var skadeprocenten – alltså den parameter som anger förhållandet mellan inträffade skador och intjänade premier – 60 procent. Året därpå hade den stigit till 116 procent för att 1982 nå hela 141 procent.

Vid två tillfällen under loppet av knappt ett år drabbades Brandförsäkringsverket av storbränder. Först eldhärjades Vallåsskolan i Halmstad, där Verkets del av ersättningen uppgick till drygt 11 miljoner. Sedan var det Haganässkolan i Älmhult som totalförstördes vid en brand. Det lär ha varit den allra största civilförsäkringsskadan i Sverige under 1982. Kostnaden för Verkets vidkommande blev över 33 miljoner.

”Erfarenheterna från dessa två skolbränder har föranlett en över-

Branden i Haganässkolan i Älmhult kostade Brandförsäkringsverket över 33 miljoner.

syn av bolagets bestånd av försäkringar för kommuner och landsting under vilka ett stort antal offentliga byggnader är försäkrade. Speciell vikt har därvid lagts vid beräkning av skadegrader samt vid bedömning av byggnaders sektionering”, förklarade man i Brandförsäkringsverkets årsredovisning för 1982.

Precis som i äldre tider är brandskadorna och skadehanteringarna mycket väl dokumenterade. Den påfallande skillnaden är – vilket inte är så förvånande – språkbruket. Branden vid Haganässkolan natten till den 16 september 1982 upptäcktes av en Stefan Gustavsson och beskrivs bland annat på följande sätt i protokollet från Tekniska roteln vid Kriminalavdelningen vid Växjö polisdistrikt:

”Vid tillfället var Gustavsson med cykel på väg hem från sitt arbete. För att lokalisera branden körde han först fram till skolan och därefter till polisstationen i Älmhult, varifrån Älmhults Brandförsvär larmades klockan 03.51. Första släckningsstyrkan kom fram till Haganässkolan efter en mycket kort utryckningstid och konstaterade att öppen brand endast förekom i köksavdelningens lokaler. Kraftiga lågor slog där ut genom fönster och tak. Branden började därför bekämpas i det aktuella området från olika håll.”

MED VÅLDSAM FART

Längre fram i protokollet framgår att dramatiken var betydligt större än vad man först hade trott. Precis när brandpersonal placerats ut på aulans tak för att därifrån bekämpa elden spred branden sig plötsligt med våldsam fart över hela skolbyggnaden.

”Eldslågor slog ut genom samtliga ventilationsöppningar. Taket började strax därefter gunga över aulan, varför manskapet här skyndsamt fick sätta sig i säkerhet. En stund senare uppstod en rökgasexplo-

sion i aulan med påföljd att hela södra väggen slungades ut”, heter det i polisens redogörelse.

Beträffande orsaken till den omfattande branden i Haganässkolan gör man denna bedömning:

”Genom framkomna uppgifter och iakttagelser vid undersökningen har branden sannolikt börjat i personalmatsalen. Genom att utesluta tänkbara föremål, som skulle kunna starta en brand, finns stöd för antagande att kylskåpet orsakat branden.”

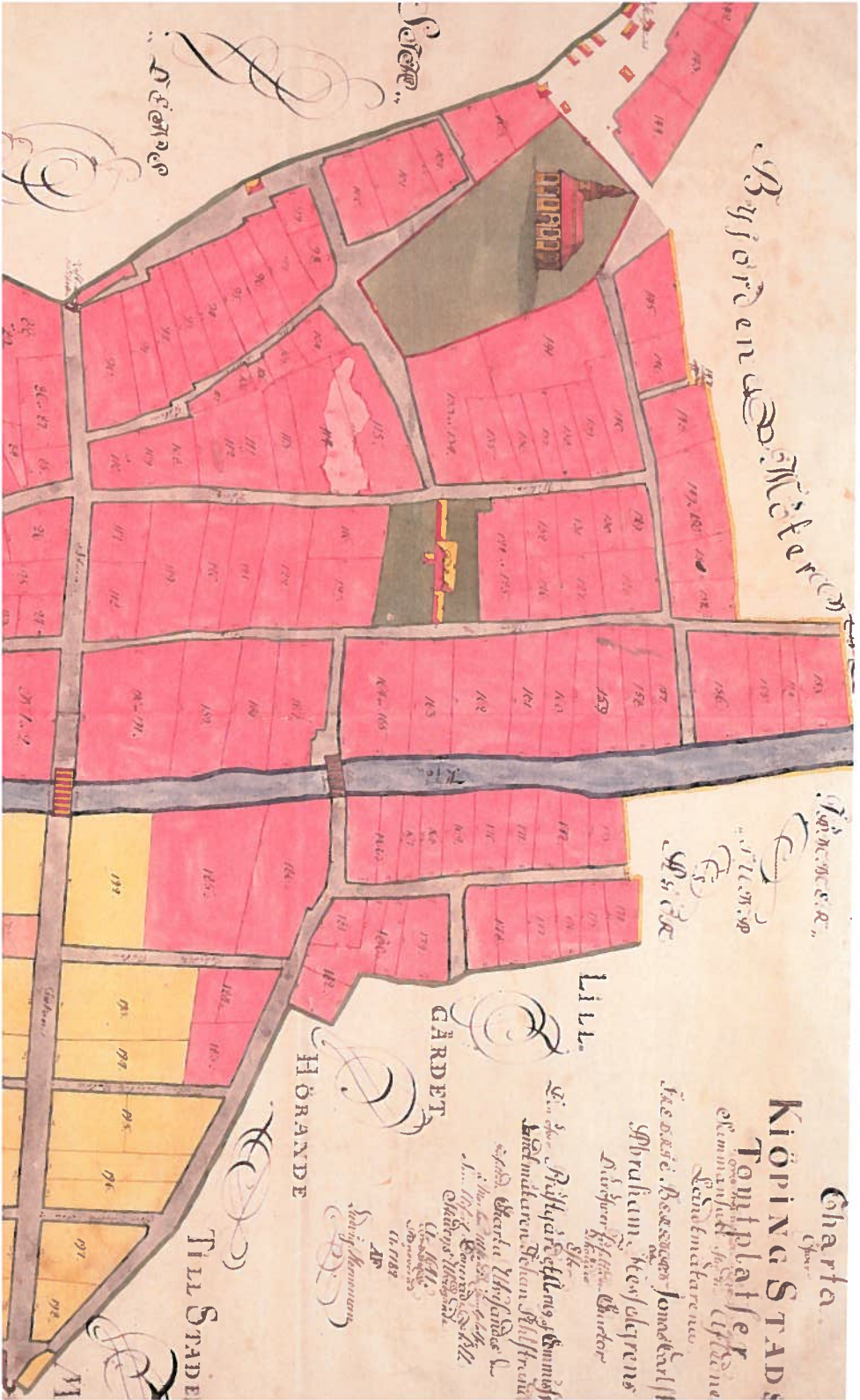

Brandförsäkringsverket har under årens lopp betalat ut ersättningar för många tusen brandskador, stora och små. I juni 1981 överhettades en frityrgryta hos Rickards gatukök i Vetlanda och en kraftig brand uppstod.

År 1641 framställdes
Köping på detta sätt.
Kartan genomgick sedan
en uppdatering 1782.

ALLFRAMTIDSFÖRSÄKRING – FÖR BRA FÖR ATT VARA SANN?

ALLFRAMTIDSFÖRSÄKRING FÖR BRANDSKADOR på byggnader är den specialinriktning som Brandförsäkringsverket har haft under hela sin 225-åriga historia. Redan vid starten 1782 var det uttalade syftet att tillhandahålla en för all framtid giltig försäkring. I dag är det enbart Brandförsäkringsverket och Brandkontoret som här i Sverige arbetar med denna försäkringsform, men utan någon nyteckning.

Premien skulle enligt de allra första försäkringsvillkoren betalas under tre år. Därefter hade försäkringstagaren fullgjort sina ekonomiska förpliktelser en gång för alla. I praktiken visade det sig dock relativt snart att denna betalningstid på tre år behövde utsträckas. Så skedde också i flera steg.

I mitten av 1800-talet fastställdes betalningstiden till 24 år. Ett alternativ var att erlægga hela premien vid ett enda tillfälle och därigenom få en viss rabatt. Nyteckningen av Brandförsäkringsverkets allframtidsförsäkringar upphörde på 1950-talet.

Den digra pressbevakningen av Brandförsäkringsverkets 150-årsjubileum 1932 innefattade även beskrivningar av de även då tämligen unika allframtidsförsäkringarna. *Svenska Morgonbladet* gjorde denna kommentar:

”En sådan försäkringsform är ju mer än någon annan ägnad att

ständigt försäkringsskydd, detta utan att några ytterligare premier behöver betalas. Men penningvärdesförändringarna genom tiderna har gjort att de ursprungliga försäkringsbeloppen inte tillnärmelsevis täcker byggnadernas nuvarande värde.

”För att få ett heltäckande försäkringsskydd behövs en komplettering med en traditionell försäkring med årliga premieinbetalningar. Den kompletteringen kan inte vi erbjuda”, säger Leif Burdén, Brandförsäkringsverkets vd.

Allframtidsförsäkringen är knuten till fastigheten och följer fastigheten i samband med ägarbyten. Nyttan med en allframtidsförsäkring är att byggnaden i fråga har ett visst brandförsäkringsskydd för all framtid. Den kompletterande årsförsäkringen får därigenom tecknas till en lägre premie än vad som skulle gälla utan allframtidsförsäkringen.

Men är det inte för bra för att verkligen vara sant när man hävdar att försäkringen skall gälla för all framtid? Någon invänder säkert att det måste vara en omöjlighet med en allframtidsförsäkring. Nej, det är ingen omöjlighet. Allt bygger på att de en gång inbetalda premierna förvaltas på bästa sätt – tryggt men samtidigt så att avkastningen blir hög. Dessa premier redovisas som en försäkringsteknisk avsättning i balansräkningen. Avkastningen skall täcka bolagets kostnader för skador och allmän drift.

EFFEKTIV ÅTERFÖRSÄKRING

Kan då inte hela detta system rubbas om Brandförsäkringsverket drabbas av ett stort antal brandskador hos sina försäkringstagare? Den risken är minimal. Bolagets åtaganden garanteras nämligen genom en effektiv återförsäkring. Med tanke på Brandförsäkringsverkets tillgångar på långt över en miljard kronor – och tillgångar som hantearas aktivt – är tryggheten betydande. Marginalerna är synnerligen väl

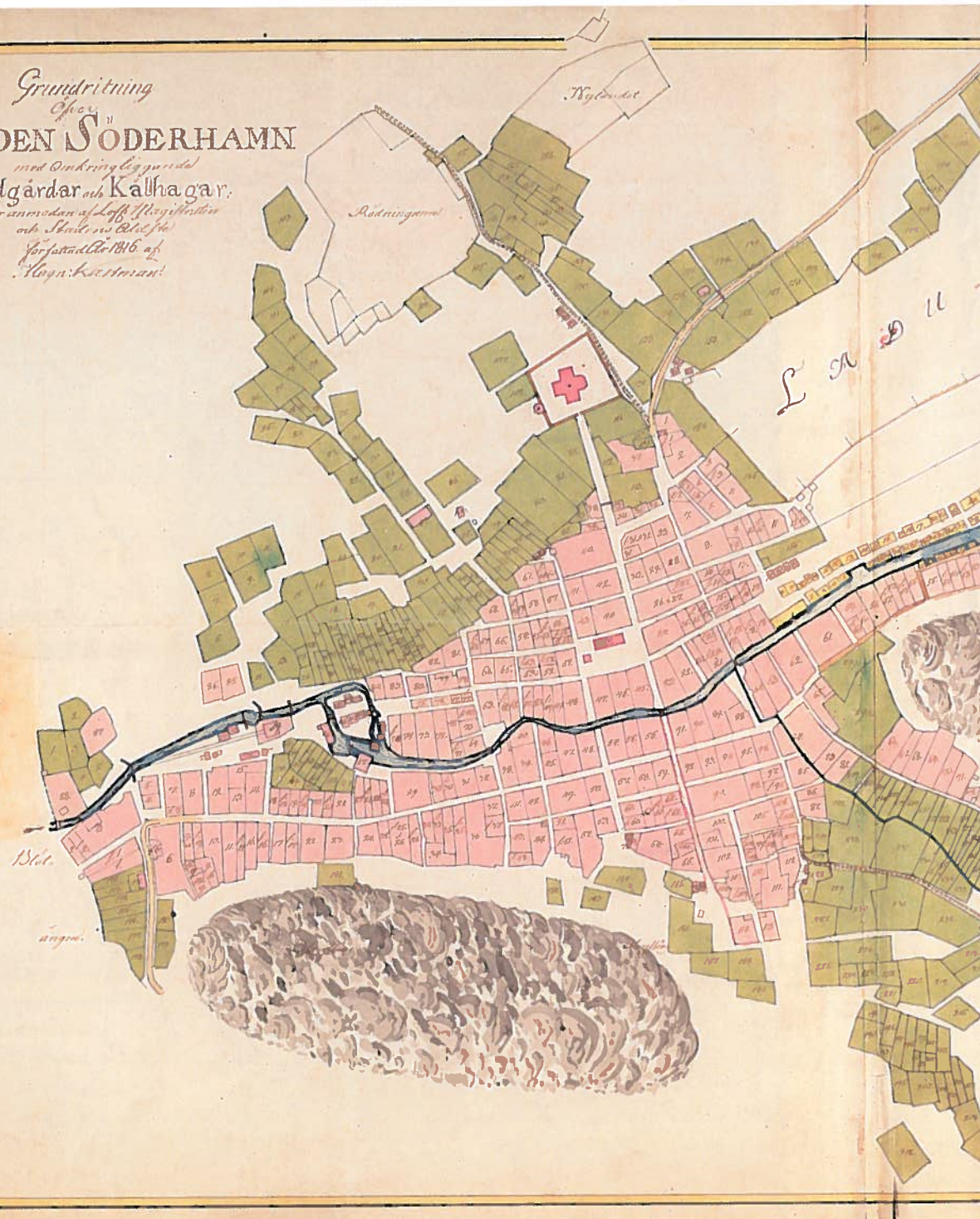
tilltagna och placeringarna uppfyller givetvis till punkt och pricka de krav som Finansinspektionen ställer.

”Allframtidsförsäkringens förvaltningsform har ett egenvärde med trygghet och långsiktighet som de centrala begreppen. Brandförsäkringsverkets kärnverksamhet ligger här”, konstaterar Stig Nillbrand, som är ordförande i Brandförsäkringsverkets styrelse.

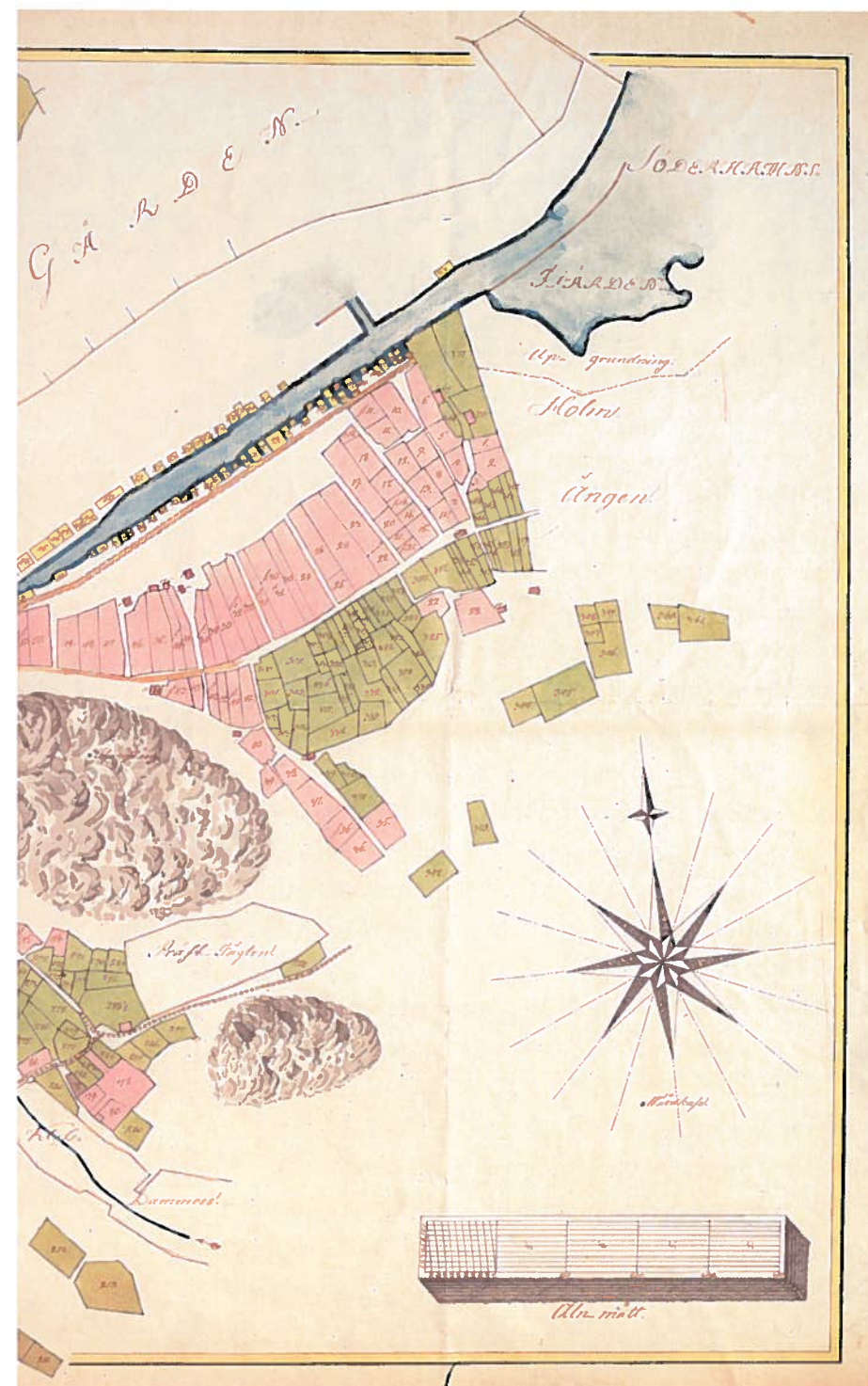

Örsjö kyrka – försäkrad i Brandförsäkringsverket – eldhärjades 1774 och återuppbyggdes några år senare. Denna minnesplakett tillverkades av metall från den gamla kyrkklockan.

Grundritning
öfver
STADEN SÖDERHAMN
med Omkringsliggande
Trädgårdar och Kallhagar.
Efter anordnan af Lofft / Majoriteten
och Skatte- och Blot-
författad År 1816. af
Högn. K. S. S. S. S.

Denna karta över Söderhamn är daterad till 1816. "Staden har ej några namn på sina gator, dock benämnes för Kyrkgatan den som går ifrån kyrkan ned till bron", framgår av ett samtida brev från magistraten – det högsta styrande organet i svenska städer på denna tid. Brevet förvaras i anslutning till kartan.

FRÅN BERGSKOLLEGIUM TILL STRANDVÄGEN

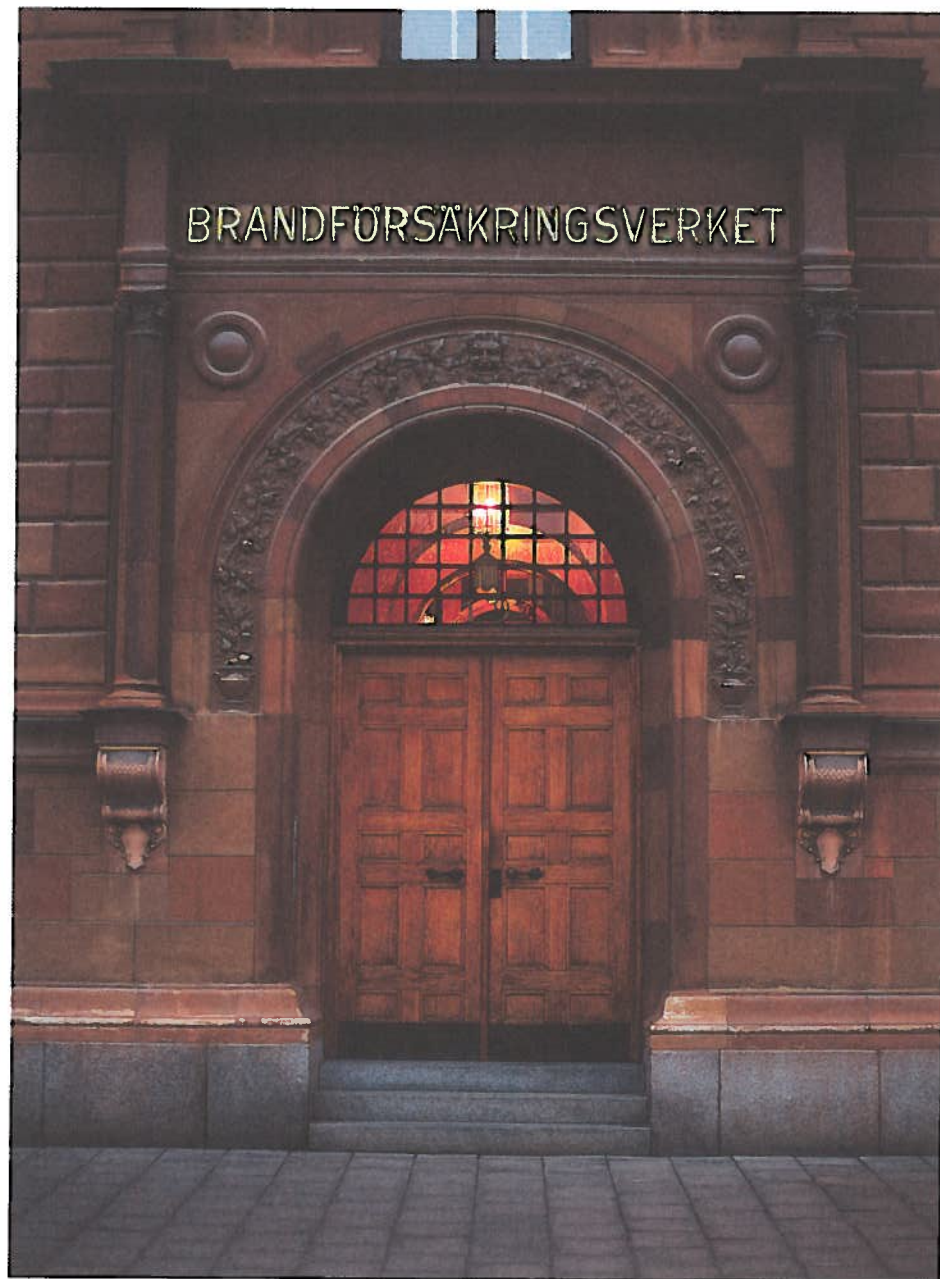
EN 225-ÅRSJUBILERANDE INRÄTTNING som Brandförsäkringsverket har självfallet hunnit husera på ett ganska stort antal adresser. Den gemensamma nämnaren har varit att samtliga kontor funnits i det centrala Stockholm. Sedan flytten till Strandvägen 19 för nu mer än 70 år sedan tycks Brandförsäkringsverket ha fått den idealiska lokaliseringen, även med tanke på den förmögenhet och därmed säkerhet som denna egna fastighet representerar.

Under sina allra första år hade bolaget inget eget kontor. Sessionssalen på Bergskollegium fick fungera som sammanträdeslokal för direktionen. Flera personliga kopplingar mellan Bergskollegium och Brandförsäkringsverket gjorde detta val naturligt och logiskt. Antagligen var det först och främst bergsrådet Samuel Sandels förtjänst att denna sessionssal kunde användas. Något senare utnyttjades lokaler hos Kammarkollegium och Lantmäterikontoret.

Att detta arbetssätt medförde praktiska olägenheter står tämligen klart. Den bok som Brandförsäkringsverket gav ut vid 150-årsjubi eet gav följande beskrivning:

”Handlingarna förvarade tjänstemännen under dessa år hemma hos sig och medförde dem i mån av behov till sammanträdena. Denna ordning var givetvis obekväm och ur arkivarisk synpunkt långt ifrån betryggande.”

En tillfällig lösning av lokalfrågan fick Brandförsäkringsverket då

År 1934 flyttade Brandförsäkringsverket till Strandvägen 19.

I mer än 100 år var Stora
Nygatan 26 Brandförsäkrings-
verkets hemvist.

man 1789 fick hyra tre rum i advokatfiskalen Lithanders hus på Stora Nygatan i Gamla stan. Här fanns också en liten tjänstebostad åt Verkets sekreterare.

Men bara några år senare var det åter nödvändigt att se sig om efter ett passande kontor. Först hyrde bolaget lokaler hos buntmakare Wollfram vid Västerlånggatan, sedan hos major Uggla på Lilla Nygatan. Men särskilt passande för verksamheten var inget av dessa kontor. Uppvärmningen av rummen lär ha förorsakat ”ständigt os”, för att bara nämna en av nackdelarna.

BLEV ETT LYFT

Ett lyft blev det därför när Brandförsäkringsverket efter en ganska kringflackande tillvaro år 1798 fick möjlighet att flytta till Bielkenstjernska huset, eller Creutzska huset som det även benämndes. Denna fastighet var belägen vid Riddarholmstorget. Förhållandevis tidigt – 1805 – aktualiserade Verkets revisorer frågan om att förvärva en egen fastighet, helst utrustad med ett brandsäkert valv för förvaring av viktiga handlingar.

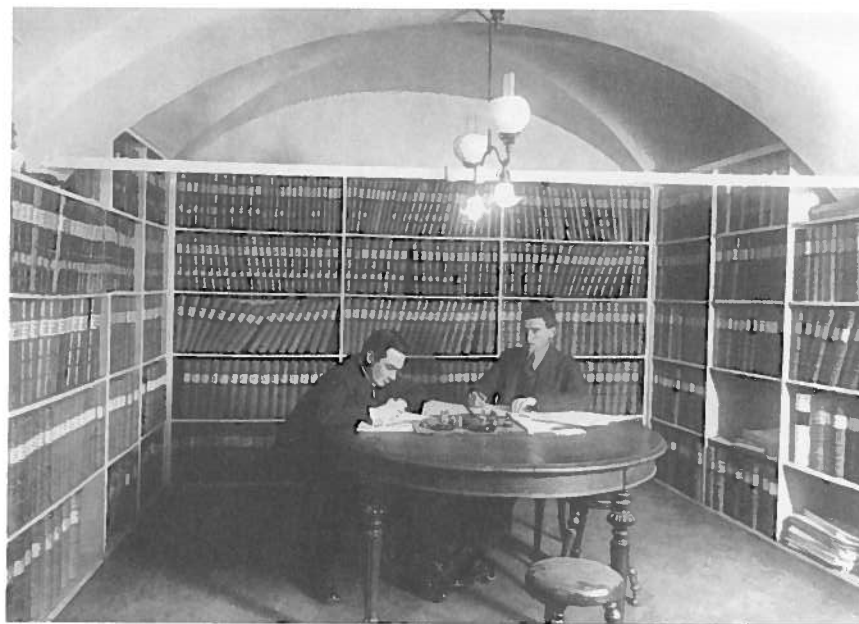
Något köp blev det emellertid inte och det kom att dröja drygt tio år innan Brandförsäkringsverket återupptog sökandet efter en fastighet lämplig att förvärva. Ett par olika alternativ utkristalliserade sig och till sist fastnade direktionen för det hus på Stora Nygatan, där bolaget hade hyrt lokaler flera decennier tidigare. År 1816 förvärvades fastigheten för 36 000 riksdaler. Det krävdes dock en omfattande reparation för närmare 10 000 riksdaler innan Verket ungefär ett år senare kunde flytta in.

”Verkets egna lokaler förlades till våningen en trappa upp. I våningen två trappor upp reserverades en lägenhet på tre rum som boställe åt kamreraren. Två vindslägenheter uppläts åt Verkets vaktmästare. Övriga utrymmen hyrdes ut till bostäder samt till butiker och magasin

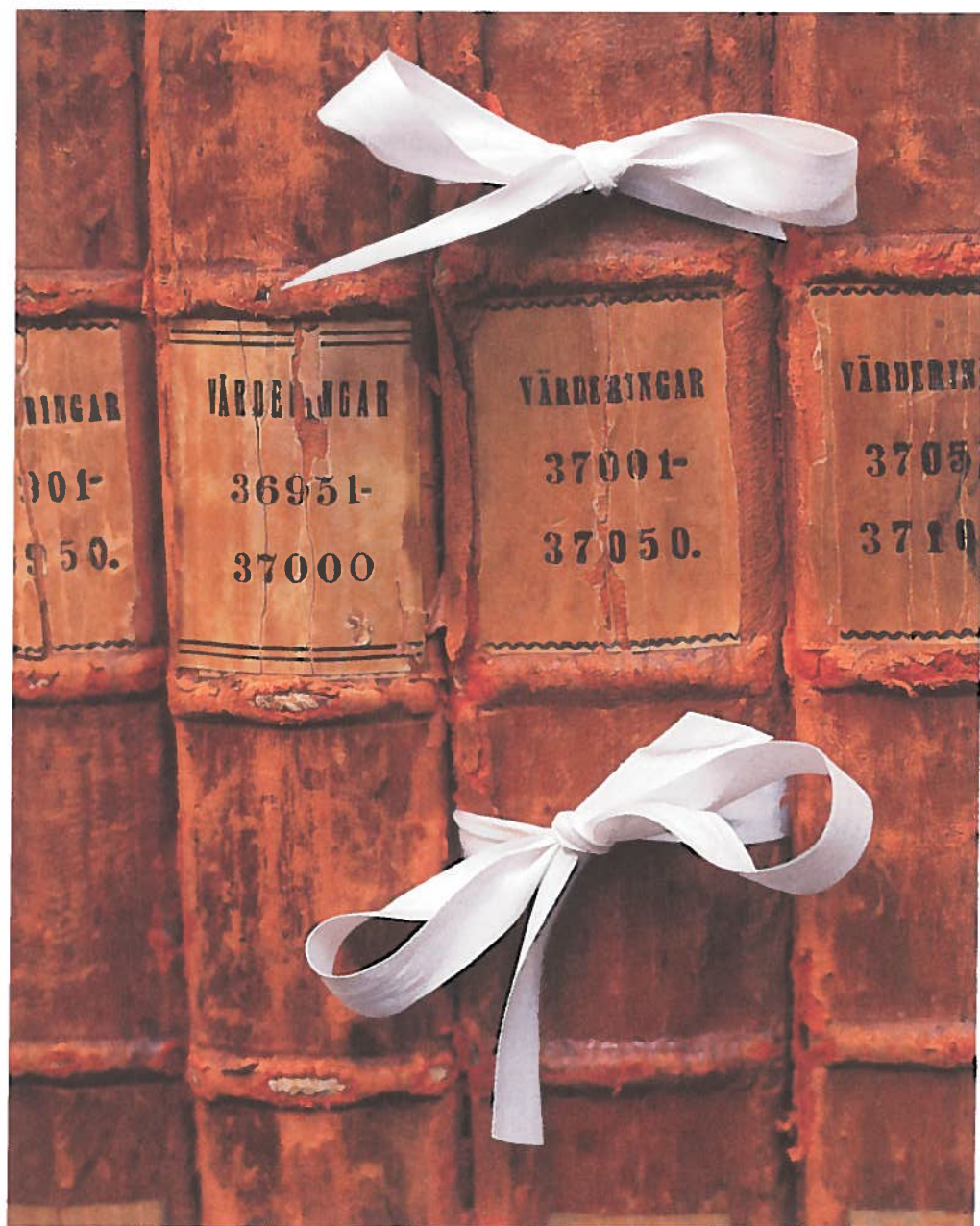
och inbragte till en början en hyra av cirka 1 800 riksdaler”, berättar jubileumsboken från 1932 och förklarar att byggnaden inte är arkitektoniskt intressant, men att den ändå kan tjäna som ”ett gott exempel på ett enkelt och solitt borgerligt hus av äldre Stockholms-typ”.

HEMVIST I ÖVER 100 ÅR

I mer än 100 år – fram till 1922 – var Stora Nygatan 26 Brandförsäkringsverkets hemvist. Med de rejäla reparationerna inför inflyttningen hade förmodligen de mest akuta bristerna avhjälpats, men diskussionerna om ombyggnader och reparationer skulle fortsätta. Verksamhetsberättelsen för 1870 talar om att direktionen funnit ”att Verkets tjänstelokal, varken i hänseende till utrymme eller beskaffenhet i övrigt befinner sig i sådant skick, som skäligen fordras för göromålens jämna och ostörda skötande samt för motsvarande av billiga anspråk på trevnad och bekvämlighet”.

Två av Brandförsäkringsverkets tjänstemän – Nils Hultberg och Ragnar Westberg – på en bild från 1922.

Memorialer, värderingar och skaderegleringar fyller flera hundra hyllmeter i Brandförsäkringsverkets arkiv. Rosetterna som vissa av handlingarna är märkta med markerar att materialet är i behov av renovering.

Av beskrivningen framgår vidare att de två rummen på det som kallades intendentskontoret var "till utrymmet så inskränkta och försedda med så otillräcklig dager att för där anställda tre ordinarie tjänstemän finns endast knappt tillmätta arbetsplatser". Det var med andra ord både trångt och mörkt.

Brandförsäkringsverkets tid i Adelswärdiska huset blev förhållandevis kort.

I verksamhetsberättelsen kan man även läsa sig till att "där icke är möjligt att uppställa ett så stort arbetsbord, som erfordras för alla de böcker, planritningar och övriga handlingar, vilka vid arbetet samtidigt behöver användas".

Dessutom var lokalen "för besökande svårtillgänglig, när vägen dit stundom måste tagas genom kamrerarekontoret över direktionssalen, stundom genom den lilla ingången i trappan över vaktmästarummet, allt efter som den ena eller andra av dessa vägar är för tillfället öppen".

Mycket bättre var tydligen inte situationen på kamrerarekontoret. Det fungerade alltså som ett genomgångsrum, men nackdelarna var fler än så. I detta kontor förvarade medarbetarna sina ytterkläder och här var vissa dagar "uppehållsställe för vaktbetjäningen". Därtill kunde det uppstå svårigheter, "i synnerhet vid den tid på hösten och vintern då försäkringsavgifterna inbetalas och tilloppet av besökande följaktligen är betydligt, att vidmakthålla nödig värme och snygghet".

"Med avseende på dessa förhållanden har direktionen ansett en utvidgning och

förbättrad anordning av Verkets tjänstelokal vara av behovet högeligen påkallad”, sammanfattade man i 1870 års verksamhetsberättelse, som ägnade ett betydande utrymme åt lokalfrågan.

VÄLBEHÖVLIG REPARATION

Året därpå genomgick Brandförsäkringsverkets hus en genomgripande och av allt att döma välbehövlig reparation. Sedan dröjde det drygt två decennier innan lokalfrågan åter behandlades i större omfattning. År 1894 beslutade styrelsen att utreda vad som kunde göras för att minska brandrisken i fastigheten, vilket givetvis var en mycket angelägen uppgift för ett brandförsäkringsbolag! Det gällde att ”vidtaga lämpliga åtgärder till försättande av Brandförsäkringsverkets hus i sådant skick, att däri förvarade räkenskaper och handlingar måtte i möjligaste mån tryggas mot skada genom eldsvåda”.

Efter reparation och viss ombyggnad hade Verket fått kontorslokaler som var acceptabla ytterligare några decennier. Men alldeles i början av 1920-talet fattade en extrainkallad bolagsstämma beslut om att flytta till en annan fastighet. Man stannade så småningom för ett hus i korsningen av Drottninggatan och Strömgatan – mellan det som numera är regeringskansliet Rosenbad och Sagerska palatset, den officiella bostaden för Sveriges statsminister. Köpeskillingen blev 2 020 000 kronor.

Först omkring ett år senare såldes den gamla fastigheten på Stora Nygatan 26 för 290 000 kronor. Huset som sådant finns kvar och inrymmer i dag bland annat en lampbutik i gatuplanet. Högre upp i fastigheten finns kontor för Svenska Helsingforskommittén för mänskliga rättigheter. Det mest originella på denna gulfärgade byggnad, som under mer än ett sekel tillhörde Brandförsäkringsverket, är den svängda gaveln mot Kåkbrinken.

Den nya fastigheten hade uppförts i slutet av 1880-talet och gick

under namnet Adelswärdsska huset. Arkitekt var Isak Gustaf Clason, en av de mest anlitade på den här tiden.

”Clasons arbete med fasader som förmedlare mellan stadsrummet och den inre dispositionen nådde här en höjdpunkt, där han fritt och innovativt antydde en relation till Slottets arkitektur”, hävdar boken *Guide till Stockholms arkitektur*.

Ett omdöme från 1920-talet var att Isak Gustaf Clason med Adelswärdsska huset ”med anslutning till former från 1600-talets svenska privatarkitektur skapat ett av våra mest distingerade och solida privat-hus”. För några år sedan talades det om att Clason med detta projekt gjorde ”en personlig omtolkning av den svenska barocken”.

KORT TID I ADELSWÄRDSKA HUSET

Brandförsäkringsverkets tid i Adelswärdsska huset blev kort – åtminstone i jämförelse med den långa perioden på Stora Nygatan. År 1922 flyttade man in. Tio år senare, 1932 – samma år som Verket firade sitt 150-årsjubileum – förvärvades ”fastigheterna nr 9 och 10 i kvarteret Edelmannen mindre med adress nr 19 och 21 vid Strandvägen och nr 1 vid Styrmansgatan här i staden för en sammanlagd köpesumma av 1 055 000 kronor”.

Årsredovisningen meddelade att fastigheterna är ”föremål för ganska omfattande, redan under 1932 påbörjade ombyggnads- och reparationsarbeten”. År 1934 tog Brandförsäkringsverket sitt nya hus i besittning och denna adress – Strandvägen 19 – gäller än i dag.

Man kan säga att Brandförsäkringsverket och Isak Gustaf Clason har följts åt. Clason var ju arkitekten bakom Adelswärdsska huset, men också huvudarkitekt för Strandvägen 19 eller Thaveniuska huset som det heter efter byggmästaren Evald Thavenius.

Clason föddes i närheten av Falun och utbildade sig till arkitekt i Stockholm. År 1881 blev han färdig med sin utbildning och startade

tillsammans med studiekamraten Kaspar Salin ett arkitektkontor. Specialinriktningen blev ritningar till fasader och trapphus till bostäder i det snabbt växande Stockholm. Omstruktureringen av det gamla brukssamhället Åtvidaberg i Östergötland var ett annat verksamhetsfält. År 1883 inledde Isak Gustaf Clason en flera år lång studieresa till Italien, Spanien, Frankrike och Tyskland.

I uppsatsen "Stjärnarkitekter i Åtvidaberg" från 2004 ger Bengt Lärkner, docent i konstvetenskap, en beskrivning av hur arbetet kunde gå till:

"Verksamheten på kontoret och ritandet sköttes via korrespondens mellan Salin och Clason fram till Clasons hemkomst 1886. På detta sätt tillkom exempelvis Thaveniuska huset där man kan se Clasons

En del av kontorspersonalen samlad inför flytten från Stora Nygatan 26. Året var 1922.

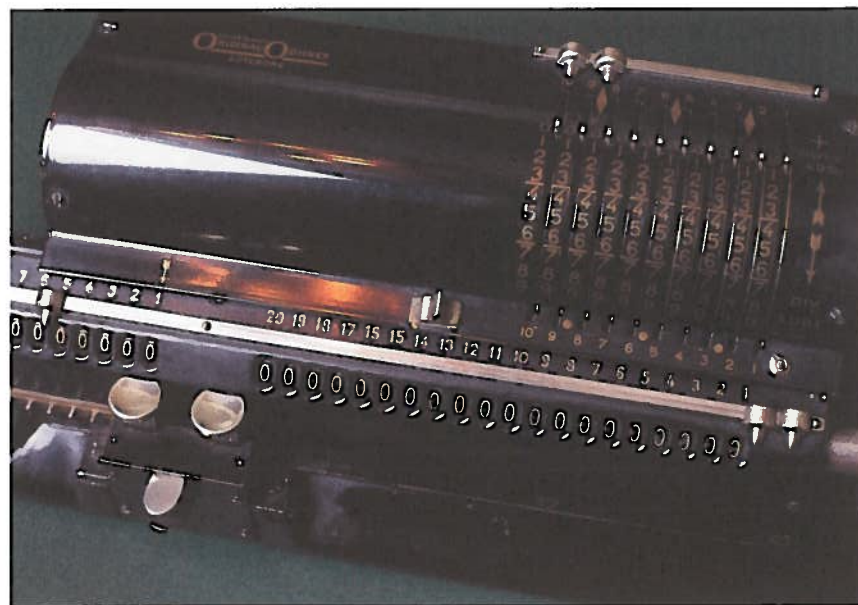
förtjusning för spansk arkitektur vid just denna tid. Clason hade ursprungligen tänkt sig att detaljerna skulle utföras i sandsten, men fick acceptera att det blev puts och gips istället i enlighet med byggmästarens vilja.”

ENKELHET OCH RENHET

Enkelhet och renhet var viktiga begrepp i Isak Gustaf Clasons arkitektoniska filosofi. I ett brev till kompanjonen Salin fastslog han att ”fönster är tillfälliga öppningar i muren, som man skall låta gälla som sådana och inte krångla bort med de förb-de fönsterkrusidullerna”.

”Den principen åskådliggjorde han i fasaden till Thaveniuska huset. Sparsam dekor koncentrerad till mittpartiet, ingen stuckornamentik kring de glest placerade fönstren, som dessutom ligger nästan i liv med murytan”, skriver Anita Theorell och Per Wästberg i boken *Stockholms fasader*.

Denna räknedurra
av äldre datum finns i
Brandförsäkringsverkets
samlingar.

Isak Gustaf Clason var en produktiv arkitekt. Nordiska museet på Djurgården i Stockholm är den mest kända av alla de byggnader han ritade. Hallwylska palatset och Östermalms saluhall är andra exempel. Clason arbetade också med industridesign och formgav bland annat Televerkets första bordstelefon från 1894.

En annan betydelsefull person om vi ser till utformningen av Thaveniuska huset var Julius Kronberg. Han svarade för dekorationerna på fasaden, dekorationer enligt den gamla teknik som heter sgraffito. I *Stockholms fasader* menar författarna att "Thaveniuska huset signalerar nya tongångar i den svenska arkitekturen" och gör sedan denna reflektion:

"Om den slutna muren och den strama portalen vittnar om Clasons intryck från Spanien, dröjer den italienska renässansen i sgraffitomålningarna mellan översta våningens fönster. Julius Kronberg låter dansande, lekande, fiskande kerubliknande barn dra fram över Strandvägsfasaden, runda hörnet och fortsätta uppför Styrmansgatan. Kanske hade han sett de bevingade varelserna på sgraffitofasaden på Palazzo Coverelli i Florens."

Julius Kronberg var – precis som Clason – djupt involverad i arbetet med Hallwylska palatset. Han målade också ett flertal porträtt av medlemmar i familjen Hallwyl. Efter Kronbergs bortgång 1921 köpte grevinnan Hallwyl hans ateljé vid Lilla Skuggan på Norra Djurgården i Stockholm. Den donerade hon sedan till Skansen, där ateljén numera finns att beskåda.

MYCKET SPECIELL ARBETSMILJÖ

När Brandförsäkringsverket firade sitt 200-årsjubileum 1982 uppmärksammades detta med ett stort reportage i *Försäkringstidningen*. Den mycket speciella arbetsmiljön i kontoret på Strandvägen 19 var inte överraskande något som lyftes fram.

”Ett bolag med denna inriktning skulle näppeligen kunna vara inrymt i något av höghusen i Hötorgscity. Kontrasten skulle bli alltför våldsam. Nej, Brandverket har sitt huvudkontor i ett egenägt gammalt fint sekelskifteshus på Strandvägen. Att göra ett besök i denna stillsamma, varmt ombonade och genuint mänskliga kontorsmiljö är som att återinträda i något man trodde var för länge sedan bortrationaliserat i detta effektivitetsförhärjade land”, tyckte skribenten.

I samma artikel intervjuades Björn Gustafsson, som då var Brandförsäkringsverkets vd.

”Vårt bolag är unikt och det är väl inte utan att också vår arbetsmiljö börjar bli det. Jag är själv ingen utpräglad traditionsbevarare, men i det här bolaget finns så mycket som är traditionstyngt att det vore snudd på helgerån att inte respektera det”, förklarade han.

Nu – 2007 – innehåller Brandförsäkringsverkets fastighet på Strandvägen 19 bostäder med en sammanlagd yta på ungefär 2 000 kvadratmeter, fördelade på 15 stycken lägenheter. Kontorslokalerna i fastigheten är på 1 200 kvadrat, varav Brandförsäkringsverkets eget kontor svarar för en dryg fjärdedel.

”Det är en nästan överklig känsla att få arbeta i ett kontor som är så historiskt pampigt och högtidligt. Här hör vi historiens vingslag, inte minst inne i styrelserummet med Gustav III:s byst och oljemålningarna av några av gångna tiders ledande personer inom Brandförsäkringsverket. Samtidigt har vi en mycket

Julius Kronberg svarade för dekorationerna på fasaderna på Thaveniuska huset, men även för denna utsmyckning i trapphuset.

modern arbetsplats med det senaste och det bästa när det gäller exempelvis datasystem”, säger Leif Burdén, bolagets nuvarande vd.

ARKIV MED KULTURARV

I fastighetens källare finns Brandförsäkringsverkets arkiv med bland annat memorialer, värderingar och skaderegleringar från starten för 225 år sedan och hela vägen fram till i dag. Det är ett material som omfattar flera hundra hyllmeter och som är en del av det svenska kulturarvet. Men kanske ännu värdefullare utifrån ett kulturarvsperspektiv är de ritningar som ibland gjordes av gårdar, kyrkor och andra försäkringsobjekt och som finns i anslutning till fastighetsvärderingarna. Här hittar vi inte sällan rena små konstverk.

För många forskare är Brandförsäkringsverkets arkiv en skattkammare.

De verkliga dyrgriparna i detta arkiv är några hundra stadsplane-kartor som förvaras i ett speciellt valv med en flera decimeter tjock pansardörr. Valvet tillhörde faktiskt den bank som en gång i tiden hade sitt kontor i fastighetens bottenplan.

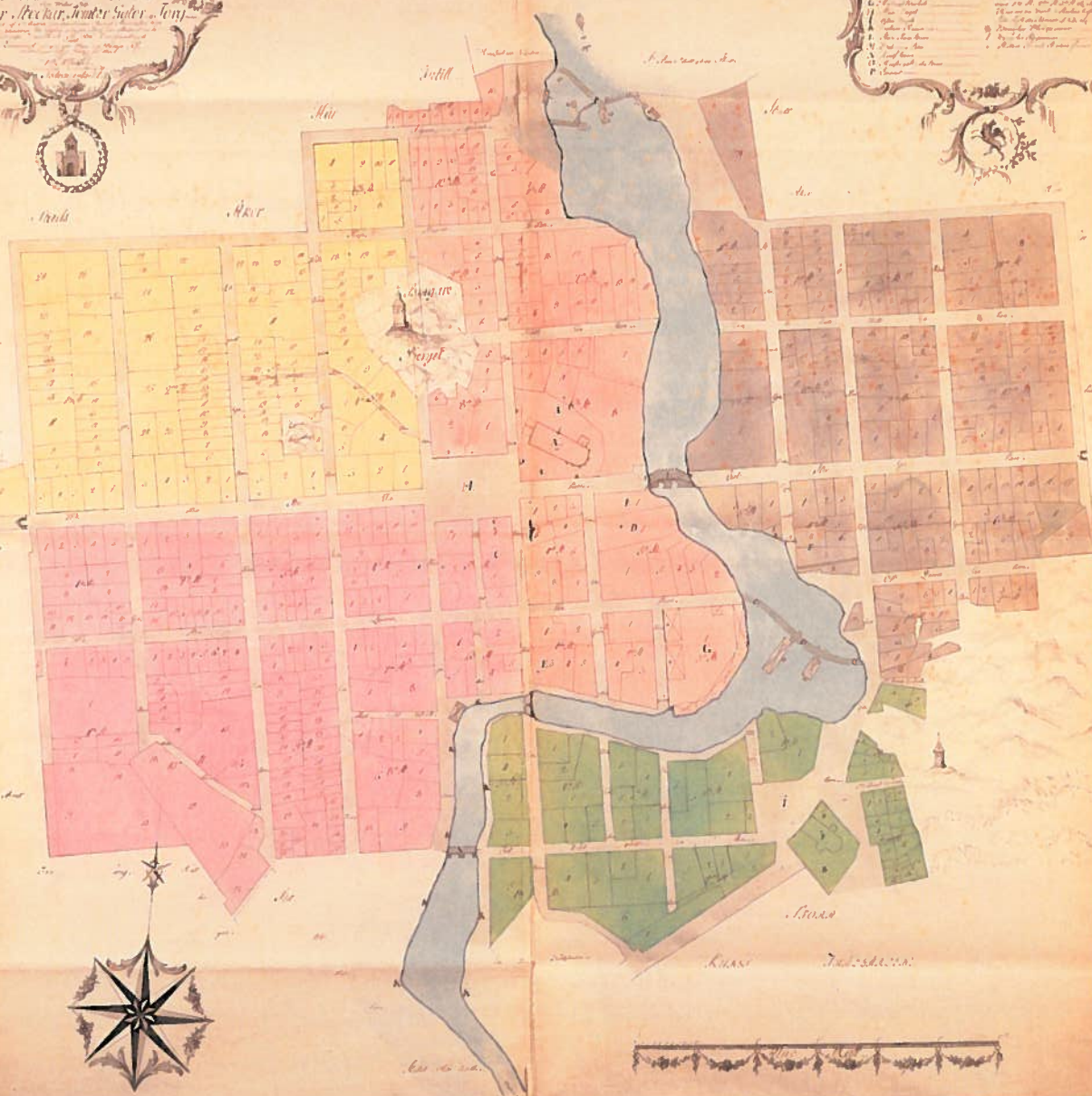
Vissa av dessa kartor är ännu äldre än Brandförsäkringsverket. En gång i tiden användes kartorna sannolikt ganska flitigt i samband med att försäkringar tecknades och skador skulle regleras. När nyteckning-
en i städerna upphörde på 1820-talet kom betydelsen att minska. Ansvaret för äldre försäkringar låg dock kvar hos bolaget och därför fanns fortfarande en praktisk användning av kartorna. I dag har de enbart en funktion som en del av Sveriges kulturarv, men den funktionen är betydelsefull nog. Ett antal av dessa stadsplanekartor återges – i kraftigt förminskat skick – i denna bok.

Denna karta över Nyköping från 1791 är förmodligen en av de mest praktfulla i hela samlingen hos Brandförsäkringsverket. ►►

Charta
NYKÖPINGS STAD
Under Axel Oxenstierna, under Sveriges Konge

A. Högskolan
 B. Staden
 C. Staden
 D. Staden
 E. Staden
 F. Staden
 G. Staden
 H. Staden
 I. Staden
 K. Staden
 L. Staden
 M. Staden
 N. Staden
 O. Staden
 P. Staden
 Q. Staden
 R. Staden
 S. Staden
 T. Staden
 U. Staden
 V. Staden
 W. Staden
 X. Staden
 Y. Staden
 Z. Staden

RÖSTER OM BRANDFÖRSÄKRINGSVERKET

”EN ÄREVÖRDIG INRÄTTNING, SOM ÄR en del av det svenska kulturarvet. Men försäkringsskyddet är numera ganska begränsat, åtminstone för de allra flesta försäkringsobjekten.”

I ungefär dessa ordalag brukar oftast Brandförsäkringsverket beskrivas i dag.

Den lilla skriften *Bolaget med kunder från 1782* ger följande bild av Brandförsäkringsverket utifrån varumärket:

”Bakom det lite krångliga namnet, sammansatt utan den fantasi och känsla som dagens marknadskommunikation kräver, döljer sig ett av Sveriges starkaste varumärken, historiskt sett. Under långliga tider rymde dess laddning sådan kraft att varumärket i dagens penningvärde vore värt åtskilliga miljarder. Det var ett namn med tyngd och prestige, ett företag i gränslandet mellan offentlig och enskild verksamhet som ingav trygghet, ett fundament. Det var om inte av Gud givet så av konungen, den upplyste, Gustav III.”

”Årligt talat har det försäkringsskydd Brandförsäkringsverket erbjuder nu för tiden för det mesta en ganska marginell betydelse, men vi har ett stort ansvar när det gäller att förvalta tillgångarna väl. Långsiktighet är ett centralt begrepp”, säger Stig Nillbrand, som är mångårig styrelseledamot och Brandförsäkringsverkets ordförande sedan 1999.

”Att få vara styrelseledamot här är ett förtroendeuppdrag. Det är hedrande att verka inom detta anrika bolag med anrika lokaler”, tycker han.

MER ÄN FYRA DECENNIER

Bengt Fagerström anställdes inom Brandförsäkringsverket 1952 och kom sedan att vara bolaget trogen i mer än fyra decennier. Han var vd mellan 1984 och 1991 och fungerade sedan som ”vd på övertid” 1993–1995.

Även på det rent privata planet blev anställningen på bolaget livs-

Styrelserummet är den pampigaste delen av Brandförsäkringsverkets kontor.

avgörande för Bengt. Efter kort tid här fick han nämligen upp ögonen för arbetskamraten Inger, som snart blev hans hustru!

”Jag började från grunden på Brandförsäkringsverket med arbetsuppgifter som kretsade mycket kring tariffer och prissättningar. Sedan jobbade jag bland annat med försäkringsvillkor och skaderegleringar. Det var många olika uppgifter jag hann med under alla dessa år”, säger Bengt Fagerström.

Så småningom utsågs han till avdelningschef och därefter i tur och ordning till vice direktör, direktör, vice vd och vd.

”Det finns naturligtvis en inneboende charm i ett försäkringsbolag med Brandförsäkringsverkets imponerande ålder. Charmen blir ju inte sämre av att kontoret ser ut som det gör, men visst är det lätt att bli hemmablind och att efter en tid ta den mycket speciella miljön i lokalerna för given”, menar Bengt Fagerström.

FÖRSTA KVINNAN

År 2005 valdes Caroline Trapp som första kvinna någonsin in i Brandförsäkringsverkets styrelse. Till vardags är hon mjölkbonde utanför Piteå och var mellan 2001 och 2005 ordförande i LRF, Lantbrukarnas Riksförbund.

”Det känns bra att sitta med i Brandförsäkringsverkets styrelse och det var väl på tiden att en kvinna kunde ta plats här. Jag tycker alltid det är viktigt att båda könen finns representerade”, säger hon.

Henrik Hedqvist är sedan många år tillbaka revisor åt Brandförsäkringsverket. Han kommer ihåg det liv och den rörelse som fanns på kontoret i början av 1980-talet, då bolaget fortfarande hade ett 40-tal anställda.

”Då var det full sving på Brandförsäkringsverket. Man hade till och med en egen personalmatsal med en anställd kokerska”, berättar Henrik Hedqvist.

ETSAT SIG FAST

Hugo-Jakob Hamilton valdes in i Brandförsäkringsverkets styrelse i mitten av 1970-talet och var styrelseordförande mellan 1993 och 1999. Vad som har etsat sig fast i hans minne på ett alldeles speciellt sätt är den brand som drabbade hans egen gård, Hjelmsäter i Västergötland.

”Skaderegleringen skedde på ett förträffligt sätt. Det här var 1966 eller 1967, alltså innan jag kom in i styrelsen. Ingen kan med andra ord säga att jag hade några särskilda favörer”, påpekar Hugo-Jakob Hamilton.

Hjelmsäter hade både en allframtidförsäkring och en årsförsäkring.

”Mängder av byggnader blev förstörda och den största delen av min kreatursbesättning brändes inne. Det var förstås väldigt dramatiskt. En vecka efter branden var jag överens med skaderegleraren och allt kunde byggas upp igen”, säger han.

Hugo-Jakob Hamilton är imponerad av allt det som Brandförsäkringsverket uträttat under dessa 225 år.

”Det är rent fantastiskt att Brandförsäkringsverket klarat att driva verksamheten med sådan framgång, trots alla hinder på vägen. Man har lyckats förvalta de inbetalade premierna på ett ansvarsfullt sätt och hela tiden arbetat extremt långsiktigt och seriöst”, betonar Hugo-Jakob Hamilton.

Det ligger fortfarande mycket i det som *Försäkringstidningen* skrev i anslutning till Brandförsäkringsverkets 200-årsjubileum 1982: ”Har man det minsta sinne för historiska realiteter måste man känna en viss vördnad för ett företag som startat på Gustav III:s initiativ och som alltjämt är ytterst livskraftigt.”

CASPAR
BORÅS STAD
Renoverad uti October. Månad. År 1789
Commissions Landtmätaren *Hugo Caspar Westerstrand*

Anmärkning
Den röda färgen utmärker de bebodda Tomter, och
den gröna de obebodda. Den mörkare gröna

Kommissionslantmätaren Hugo
Caspar Westerstrand arbetade med
denna karta över Borås 1789.

FÖRSÄKRINGSBOLAG UTAN NYA AFFÄRER FÖRVÅNADE VD

”NÄR JAG BLEV ERBJUDEN VD-JOBBET här tyckte jag nog att det var konstigt med ett försäkringsbolag som inte tecknade några nya affärer utan bara förvaltade gamla. Nu har jag förstås kommit in i det tänkandet.”

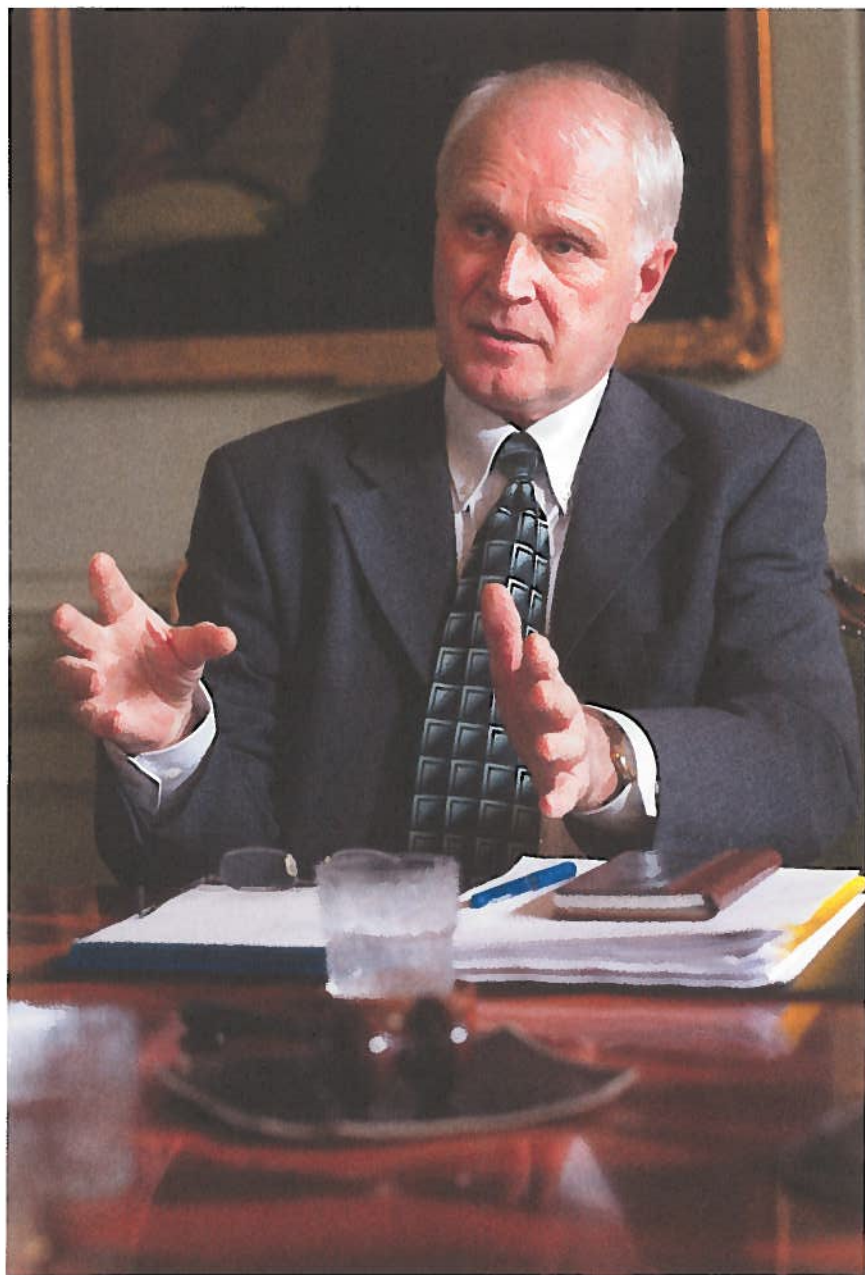
Det säger Leif Burdén, Brandförsäkringsverkets vd sedan hösten 2003.

Han hade hunnit jobba i 16–17 år som teknisk konsult och arbetat lika länge på flera olika befattningar inom Länsförsäkringar, när förfrågan om vd-posten på Brandförsäkringsverket kom.

”Det kändes ganska naturligt att tacka ja, även om det här är ganska annorlunda i jämförelse med det jag hade gjort tidigare. Min företrädare – Mats Ljusberg – hade jag varit arbetskamrat med på Länsförsäkringar och han fick mig att bli intresserad”, förklarar Leif Burdén.

Ungefär hälften av Brandförsäkringsverkets drygt 10 000 försäkringar gäller privatbostäder. Omkring en tredjedel finns inom jordbrukssektorn. Företag och kyrkor svarar för knappt 1 000 försäkringar vardera. Kommuner och landsting har tillsammans något färre än 300 försäkringar, staten cirka 80.

”Det totala försäkringsbeloppet uppgår till 6,2 miljarder kronor och här är det en ganska jämn fördelning mellan lantbruk, företag, privat,

**Leif Burdén tillträdde som
Brandförsäkringsverkets vd 2003.**

kyrkor och kommun/landsting”, berättar Leif Burdén.

Den geografiska spridningen är stor, men med viss övervikt för Västsverige och i synnerhet Halland. Det finns försäkringar från Skåne i söder till Norrbotten i norr. Än i dag har Verket några försäkrings-tagare i Finland, vilket kan förklaras med att Finland fortfarande tillhörde Sverige när Brandförsäkringsverket bildades och gjorde så några decennier därefter.

Bland de många byggnadsverken försäkrade hos Brandförsäkringsverket hittar vi Carl XIII:s bro vid Älvkarleby.

STOCKHOLMS STADSHUS

Tämligen många välbekanta byggnader runt om i Sverige är försäkrade i Brandförsäkringsverket. Den troligtvis mest kända är Stockholms Stadshus, som uppfördes på den tomt där Eldkvarn hade legat. Denna ångdrivna kvarn förstördes vid en brand den 31 oktober 1878,

en brand som beskrivits som "ett storartat skådespel". Talesättet "När Eldkvarn brann" levde länge kvar bland stockholmarna.

År 1911 påbörjades bygget av Stockholms Stadshus på denna tomt. Först tolv år senare var alla de åtta miljoner tegelstenarna på plats och invigningen kunde äga rum på midsommarafton 1923 och sammanföll – naturligtvis med avsikt – med 400-årsdagen av Gustav Vasas intåg i huvudstaden.

Mårbacka i Värmland är ett annat exempel på en känd byggnad med allframtidsförsäkring i Brandförsäkringsverket. Den tecknades redan 1820. Selma Lagerlöf föddes här 1858 och växte upp på Mårbacka, men i slutet av 1880-talet gick gården ur familjens händer.

Efter framgångarna med främst *Jerusalem* och *Nils Holgerssons underbara resa* fick Selma Lagerlöf möjligheter att köpa tillbaka sitt älskade Mårbacka. Nobelpriset 1909 gav henne en ännu bättre ekonomisk grund så att hon senare kunde kosta på sig en stor om- och tillbyggnad av sitt barndomshem.

ROTTNEROS HERRGÅRD

Rottneros herrgård, inte så långt från Mårbacka, är också försäkrad hos Brandförsäkringsverket. Det är den gård som går under namnet Ekeby i Selma Lagerlöfs *Gösta Berlings saga*. Gamla Rottneros herrgård ödelades totalt vid en brand 1929, men tack vare allframtidsförsäkringen kunde en ny herrgård uppföras.

Eriksbergs slott i närheten av Katrineholm är ytterligare ett exempel ur Brandförsäkringsverkets kundregister. Slottet fick sitt nuvarande utseende i slutet av 1600-talet. Försäkringen har funnit sedan 1881. Parken kring slottet har beskrivits som en av landets finaste i sitt slag. Vid Eriksberg finns ett omfattande skogs- och lantbruk och en modern ridanläggning. I *Nils Holgerssons underbara resa* nämner Selma Lagerlöf Eriksberg och gör konstaterandet att man ju vet "att ingen-

stans i landet finns det så gott om herrgårdar och spökhistorier som i Sörmland”.

Bland de många byggnadsverken försäkrade hos Brandförsäkringsverket hittar vi också något så pass udda som en bro. Det är Carl XIII:s bro vid Älvkarleby. Den invigdes 1816 och fick sitt försäkringsskydd 1832. Från början var både körbanan och valvbågarna av trä.

Idén om en bro lär ha förts på tal under en middag hos grosshandlare Pehr Ennes i Gävle. Grosshandlaren och hans familj hade passerat Dalälven med färja en kort tid dessförinnan och blåsväder, högt vattenstånd och berusade färjkarlar hade gjort överfarten till en skräckupplevelse. År 1815, alltså året innan bron stod färdig, omkom sex personer när en färja kantrade på samma ställe. Behovet av en broförbindelse var med andra ord stort och till saken hör att grosshandlare Ennes ställde upp som en av sponsorerna.

MINSKAT PENNINGVÄRDE

Historiskt har förstås det skydd som Brandförsäkringsverket erbjuder varit betydelsefullt. Men med penningvärdesminskningar har försäkringsbeloppen gröpts ur, och detta även om vi tar hänsyn till att Brandförsäkringsverket vid flera tillfällen som en vänlig gest mot sina kunder kraftigt höjt försäkringsbeloppen. Det har skett utan motpresationer från försäkringstagarnas sida.

”De största kunderna har fortfarande nytta och glädje av sina försäkringar”, menar Leif Burdén och pekar främst på de cirka 3 500 objekt med försäkringsbelopp överstigande en halv miljon kronor.

Hösten 2006 gick Brandförsäkringsverket ut med ett erbjudande till alla försäkringstagare med allframtidförsäkringar på mindre belopp – upp till 100 000 kronor – om kontant inlösen av försäkringen. I brevet till kunderna påpekade Verket att försäkringsbeloppet ”i vissa fall är försumbart i förhållande till fastighetens verkliga värde”.

”Tackar alla ja till detta erbjudande handlar det om inlösen på totalt ungefär 25 miljoner”, kommenterar Leif Burdén.

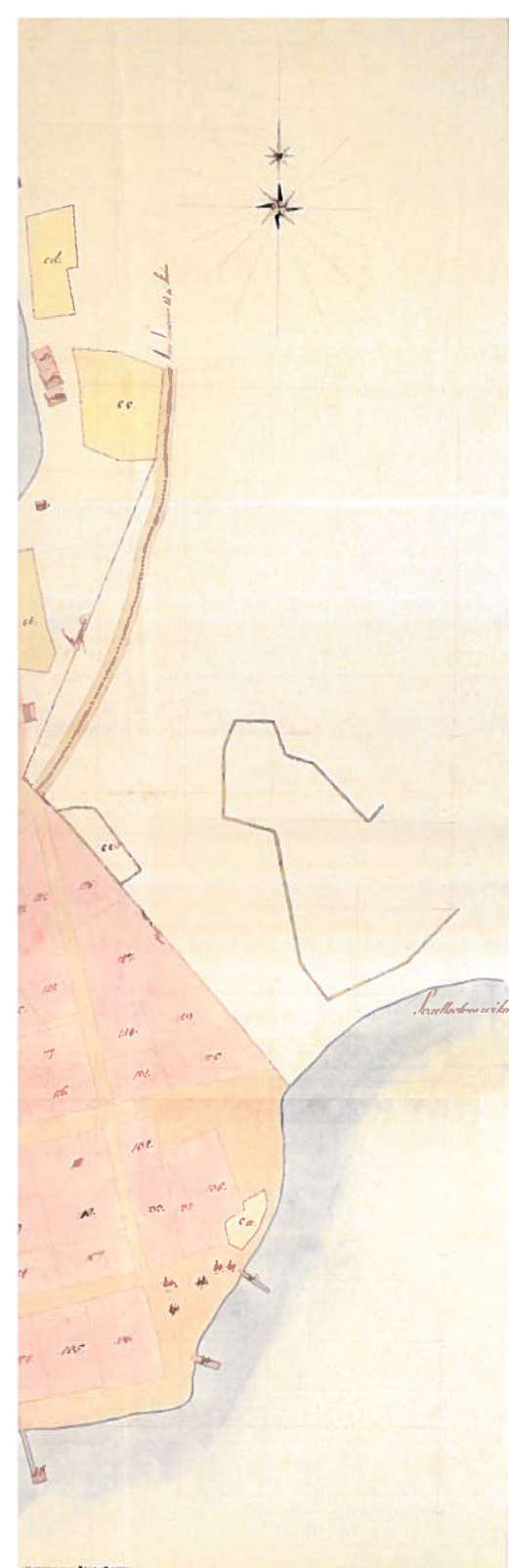
Han betonar att inlösen för de flesta med förhållandevis små försäkringar borde vara ett lockande alternativ. Det handlar enligt Leif Burdén om ”nyttan för kunden men också om minskad administration för oss”.

”Brandförsäkringsverket är ett av Sveriges äldsta försäkringsbolag. Vi har betydande tillgångar, men antalet försäkringar är få. Av det samlade försäkringsbeståndet i landet är vår andel mycket liten”, säger Leif Burdén.

Eldkvarn förstördes vid en brand hösten 1878. Stockholms Stadshus uppfördes sedan på denna plats.

Den här kartan över Luleå ritades år 1790. "Ännu i slutet av 1700-talet hade Luleå endast bykaraktär", heter det på Luleå kommuns hemsida. Men då skall vi ta hänsyn till att staden grundlades 1621 vid medeltidskyrkan i Gammelstad för att några decennier senare – på grund av landhöjningen – flyttas en mil till sin nuvarande plats.

BRANDFÖRSÄKRINGSVERKETS NUVARANDE STYRELSE

Brandförsäkringsverkets nuvarande styrelse består av (från vänster) Leif Burdén, Åke Göransson, Jan-Erik Johansson, Stig Nillbrand, Conny Sandström, Sven-Elof Kragh och Caroline Trapp.

ORDFÖRANDE I BRANDFÖRSÄKRINGSVERKET

Carl Fredrik Adelcrantz	1782–1796	Fredrik von Essen	1895–1919
Carl Fredrik Fredenheim	1796–1803	Henric Sebastian Tamm	1919–1936
Fredrik Magnus Piper	1803–1805	Victor Odelberg	1936–1945
Abraham Niclas Edelcrantz	1805–1813	Johan Bernhard Johansson	1945–1949
Fredrik Samuel Silverstolpe	1813–1836	Bror Lagercrantz	1949–1965
Georg Ulfsparre	1836–1857	Ragnar Sundén	1965–1977
Johan August Södergren	1858–1870	John Mattson	1977–1985
Henning Hamilton	1870–1881	Gunnar Hellerot	1985–1993
Carl Johan Thyselius	1881–1887	Hugo-Jakob Hamilton	1993–1999
Curt Gustaf af Ugglas	1888–1895	Stig Nillbrand	1999–

PERSONREGISTER

Adelcrantz, Carl Fredrik 11-13, 141
 Almqvist, Carl Jonas Love 42-44
 Appeltofft, Olof 82, 90
 Arfwedson, Carl 14

Bennet, Wilhelm 96
 Burdén, Leif 97, 106, 123, 132-134,
 136-137, 140
 Bylund, Gotthard 61, 64-67, 82

Celsing, Ulric 94-96
 Clason, Isak Gustaf 118-121
 Creutz, Johan Wilhelm 56, 61

De Geer, Charles 14, 16

Edelcrantz, Abraham Niclas 141
 Edén, Nils 66
 Edholm, Dag 22
 Ericsson, Lars Magnus 38
 Essen, Fredrik von 141

Fagerström, Bengt 127-128
 Ferrner, Bengt 14, 16
 Fredenheim, Carl Fredrik 141

Grenholm, Åke 77-79, 82-83
 Grill, Johan 14
 Gustafsson, Björn 122
 Gustav III 6, 8-11, 14-16, 18-19,
 67, 126, 143
 Gustav Vasa 143
 Göransson, Åke 140

Hallwyl, Wilhelmina (grevinnan)
 121
 Hamilton, Henning 45-47, 141
 Hamilton, Hugo-Jakob 86, 96,
 129, 141
 Hansson, Per Albin 64, 66-68
 Hedqvist, Henrik 96, 128
 Hellerot, Gunnar 141
 Hultberg, Nils 114

Jacobson, Magnus 42
 Johansson, Jan-Erik 140
 Johansson, Johan Bernard 141
 Johansson, Nils 58-59

Karl XIV Johan 32, 37
 Kragh, Sven-Elof 140
 Kreuger, Ivar 69
 Kronberg, Julius 121

Lagercrantz, Bror 87-90, 141
 Lagerlöf, Selma 135
 Ljusberg, Mats 132
 Lärkner, Bengt 119

Mattson, John 141
 Myrdal, Gunnar 77

Nillbrand, Stig 6-7, 97-98, 107,
 126, 140, 141

Odelberg, Victor 141
 Oscar II 76

Piper, Fredrik Magnus 141

Rosenlind, Edward 50, 52

Salin, Kaspar 119-120
 Sandels, Samuel 12, 14, 110
 Sandström Conny 140
 Scheven, Johan Jakob von 44
 Segervall, G A 37
 Silfverswärd, Ebba Emilia 52
 Silverstolpe, Fredrik Samuel 141
 Stockenström, Gustaf von 14
 Strindberg, August 45, 47
 Sundén, Ragnar 141
 Södergren, Johan August 32, 141

Tamm, Henric Sebastian 61, 67, 141
 Thavenius, Evald 118
 Theorell, Anita 120
 Thyselius, Carl Johan 141
 Trapp, Caroline 128, 140

Ugglas, Curt Gustaf af 50-52, 141
 Ulfsparre, Georg 31-32, 141

Wallerius, H P 34
 Westberg, Ragnar 56, 58, 114
 Westerstrand, Hugo Caspar 131
 Wetterstedt, Eric af 12
 Wästberg, Per 120

Ädelgren, Anna Emilia 53

KARTA PÅ BOKENS PÄRMAR:

År 1799 ritades den här kartan över Mariefred. Här ser vi bland annat Grips-holms slott, som byggdes på 1500-talet på Gustav Vasas initiativ. På slottet finns i dag en av Europas bäst bevarade 1700-talsteatrar. Det var – kanske inte helt överraskande – Gustav III som tog initiativet till den.